

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра соціальної роботи, управління
та суспільних наук

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА:
СТАНОВЛЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, РОЗВИТОК**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, курсантів та молодих вчених
9 листопада 2022 року

Львів – 2022

УДК 316.4.05: 009. 37.032

Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток [Текст] // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, курсантів та молодих вчених, 9 листопада 2022 р.; [за ред.: Нагірняка М.Я.]. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. 222 с.

У матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, курсантів та молодих вчених «Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток» (9 листопада 2022 р.) висвітлюються питання, що стосуються актуальних соціальних, правових та психологічних аспектів подальшої розбудови соціальної роботи на засадах розвивальної парадигми, пріоритетних напрямків застосування інноваційних технологій у практиці соціальної роботи та соціальної політики в Україні на сучасному етапі, в умовах військового стану, особливостей провадження соціальної роботи з різними категоріями населення, органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими та волонтерськими організаціями, соціальними інституціями.

Розгляд матеріалів, що пропонуються читачеві, сприятиме створенню умов для формування складових професійної компетентності соціального працівника і дозволить формувати адекватну модель діяльності майбутнього фахівця соціальної сфери.

Видання рекомендоване усім, хто цікавиться теоретичними й практичними аспектами становлення та перспективами розвитку соціальної роботи в Україні та світі.

Відповідальний редактор: НАГІРНЯК Михайло Ярославович
кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Протокол № 3, від 11 листопада 2022 р.)*

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, підвищення соціальних ризиків, безперечно, все більшого значення набуває проблема надання якісних соціальних послуг різним групам клієнтів, модернізація соціальних інституцій, які надають ці послуги, вивчення інноваційних підходів у сфері соціальної роботи. Військовий стан та економічні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі становлення української державності, а також процеси демократизації та розбудови громадянського суспільства супроводжуються змінами в соціальній сфері, соціальній політиці, діяльності різних соціальних інститутів. Нові суспільні відносини значною мірою впливають на становлення соціальної роботи як професійної діяльності.

Соціальний розвиток у ХХІ ст. супроводжується в більшості країн світу нагромадженням гострих проблем життєдіяльності людей та пошуками шляхів і можливостей їх розв'язання. Це призводить до ускладнення умов людського буття в усіх сферах суспільства, загострення проблем існування та гідного самоутвердження особистості. За таких умов потрібно як теоретично, концептуально осмислити нові суспільні реалії, так й ініціювати технологічні, прикладні підходи та механізми формування й реалізації ефективної соціальної політики та соціальної роботи.

Сучасний етап становлення та розвитку системи соціальної роботи в Україні характеризується значними змінами як на рівні системи соціально-політичних відносин, так і на рівні окремих індивідів та груп, в першу чергу військовослужбовців та їх сімей. Це вимагає підвищеної уваги до соціальної проблематики, основних напрямків та змісту соціальної політики, соціальної роботи, форм соціальних впливів як на особистісному, так і на рівні суспільства в цілому, а також удосконалення системи підготовки фахівців соціальної сфери.

Метою Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, курсантів та молодих вчених «Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток» є залучення молодих науковців та практиків до обговорення актуальних питань та вироблення практичних механізмів і рекомендацій у сфері становлення, розвитку та функціонування вітчизняної та міжнародної системи соціальної роботи, соціальної роботи у воєнний та післявоєнний періоди в Україні, удосконалення процесу підготовки фахівців галузі.

Основними напрямками роботи конференції є: соціальна робота у воєнний та післявоєнний періоди: сучасні реалії, діяльність державних та громадських інституцій у сфері соціальної роботи: підходи, практики, інновації, взаємодія; соціальна робота з різними групами клієнтів: міжнародний та вітчизняний досвід; професійна діяльність та підготовка фахівців соціальної сфери: сучасні виклики та перспективи.

Запропонований збірник містить статті та тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, курсантів та молодих вчених «Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток» (19 листопада 2022 р.). Сподіваємося, що матеріали зацікавлять всіх тих, хто не байдужий до творення як вітчизняної, так і міжнародної сучасної інноваційної системи соціальної роботи, спрямованої на ефективне надання соціальних послуг та запобігання соціальним ризикам.

***Андрій ЦЮПРИК,**
завідувач кафедри соціальної роботи,
управління та суспільних наук
доктор педагогічних наук, доцент,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

УДК 316.147

*Остан БІЛЕЦЬКИЙ
Роман ЛАВРЕЦЬКИЙ
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

ЕТИЧНІ КОНФЛІКТИ У ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В умовах широкомасштабного наступу росії значно зросли значення та роль волонтерського руху в Україні. Волонтерство стало важливим чинником виживання української нації, допомоги військовим та постраждалим від наслідків війни. Водночас, проблемам етики у практиці волонтерської діяльності загалом та етичним конфліктам зокрема, приділено недостатньо уваги в сучасній українській науці.

Активний волонтерський рух в Україні був започаткований у період Революції гідності та початку російської агресії в 2014 році. За приблизними оцінками 70 % волонтерів допомогали армії та пораненим. Завдячуючи волонтерам було збережено суверенітет держави, відновлено боєздатну армію. Дослідники зазначають, що негативними сторонами волонтерської допомоги фронту та постраждалим від війни починаючи з 2014 року були: непрозора бухгалтерія, збір коштів на підтримку армії псевдо волонтерами, таємний перепродаж волонтерської військової допомоги і непоодинокі факти її зникнення, неналежне чи байдуже ставлення окремих бійців до привезеної волонтерами допомоги та ін. [2]

З лютого 2022 року волонтерство переросло в один із найдієвіших чинників допомоги українському соціуму, який веде виснажливу та криваву боротьбу за власне виживання. Мільйони українців стали вимушеними переселенцями. Вони або втратили свої домівки, майно та роботу, або втікали від страхіть війни. Більшості з них необхідна допомога

волонтерів. Найпотужнішими напрямками волонтерської діяльності є збір коштів і закупівля товарів для потреб фронту та цивільних, координація роботи центрів допомоги для внутрішньо переміщених осіб, підготовка потенційних місць розміщення людей, надання психологічної допомоги для дітей та підлітків, здача крові на донорство, організація допомоги людям похилого віку, авто-волонтерство тощо [4].

За дуже короткий проміжок часу волонтерський рух набув справжньої масовості. У ньому беруть участь не тільки зареєстровані організації, соціальні служби та підготовлені волонтери, але й особи, які не мають жодної підготовки, але вважають своїм обов'язком надання допомоги потребуючим. Інтенсивність роботи волонтерів, нестандартність ситуацій, перевтома, “емоційне вигорання” і розчарування, спустошеність, втрата енергії, дистанціювання, неусталеність етичних норм часто стають причиною внутрішніх моральних і психологічних конфліктів [5]. Стихійність та масовість волонтерського руху призвели до потрапляння у їх лави людей “не чистих на руку”, які розглядали даний вид діяльності не з альтруїстичних позицій, а навпаки – з метою наживи, формування іміджу, кар'єри чи отримання політичних дивідендів. Не кожному волонтеру притаманні такі важливі моральні якості, як милосердя, співпереживання, безкорисливість, добротність, чесність, відповідальність, самообмеження. Інколи даний набір якостей неповний.

Базові етичні цінності волонтерів можуть не відповідати меті, цілям та пріоритетам волонтерської допомоги. Це може стати причиною виникнення етичних конфліктів та етичних дилем. Етичні дилеми виникають у ситуаціях, коли волонтеру необхідно здійснити вибір між особистими моральними переконаннями та усталеними етичними нормами волонтерської діяльності чи суспільними запитами; коли важко відрізнити хороше від поганого, добро від зла.

Практика волонтерської роботи демонструє чимало прикладів етичних конфліктів. Наприклад, часто етичні норми

волонтерів, які надають безкорисливу допомогу переселенцям, не співпадають з рівнем морального розвитку самих переселенців. Нерідко між ними виникають мовні, національні, релігійні, культурні, ментальні й інші розбіжності та суперечності. Серед вимушених переселенців є чимало осіб, які неприкрито словесно підтримують “руській мір”, негативно чи критично висловлюються про українську владу, місцеве населення чи самих волонтерів, ведуть асоціальний спосіб життя (пияцтво, наркоманія, гучні конфлікти), паразитують на допомозі чи нагло вимагають її (“Ви зобов’язані нам допомагати, бо це сталося з Вашої вини”). Непоодинокими були випадки, коли переселенці зверхньо ставилися до допомоги волонтерів, хотіли, щоб їм прислужували, вимагали кращих побутових умов (до яких звикли у себе вдома) та ін. В такі моменти у багатьох волонтерів виникали питання: “Можливо таким особам не потрібна допомога?”, “Чи варто цій людині допомагати, якщо вона поводить себе так?”, “Можливо не потрібно тратити свої сили на подібних людей?”, “Можливо треба допомагати лише тим, хто з вдячністю ставиться до моєї допомоги?”, “Страждання та труднощі можуть бути корисними для цієї особи?” та ін. Емоційне “вигорання”, самообмеження та втома від високої інтенсивності волонтерської діяльності лише поглиблювали внутрішні етичні конфлікти, призводили до етичних дилем.

Вже давно помічено, що особа в ситуації етичної дилеми найчастіше самоусувається від виконання актуального завдання та входить в стан обдумування і перегляду існуючої проблеми чи навіть фрустрації. Відбувається своєрідний конфлікт між емоціями, які диктують один варіант вирішення дилеми та раціональним мисленням, яке пропонує альтернативний варіант. Переважно перемогу здобувають емоції [3]. В цей момент волонтер відходить від усталених етичних норм та принципів волонтерської діяльності.

В процесі надання волонтерської допомоги між вимушено переселеними особами і волонтерами нерідко виникають взаємини залежності, направлені на спільну мету –

вирішення проблем переселенців. Проте, отримання регулярної допомоги перетворює її отримувача на безініціативну і залежну особистість, яка не прагне вирішувати свої проблеми власними силами.

Також, етичні конфлікти виникають у волонтерів в процесі допомоги військовим. Військові підрозділи на передовій потребують велику кількість матеріальної допомоги для ефективної боротьби з ворогом. Проте, можливості волонтерів є обмеженими. Необхідно здійснювати вибір – кому і чим допомогти. Вибір це завжди боротьба між бажаннями і можливостями. При цьому важко зберегти неупередженість і не допомагати лише своїм знайомим чи рідним. Як приклад, наведемо випадок, коли очікування учасників Львівської територіальної оборони щодо їх екіпірування за стандартами спецпідрозділів, були відхилені волонтерськими групами. Адже більш ефективним способом допомоги військовим була закупівля одягу та обладнання для фронтових частин, а не тих, які перебували в тилу [1]. Проте, зробити такий крок – це також своєрідний моральний вибір, коли треба обирати кому допомога є більш необхідна і у яких об'ємах, а кому треба відмовити чи надати її у скромніших розмірах.

Таким чином, основними причинами етичних конфліктів учасників волонтерського руху є його стихійність, відсутність досвіду, чітких правил поведінки та стандартів поведінки з різними категоріями клієнтів, недостатній рівень етичної підготовки волонтерів, відсутність інституційного регулювання відносин між членами волонтерських організацій та потребуючими допомоги.

Можна стверджувати, що дана проблематика потребує подальшого комплексного наукового вивчення та аналізу.

Список використаних джерел

1. Волонтерство: що далі? Не має бути розпачу, має бути переформатування. URL: https://mind.ua/kmbs_alumni/

- publications/20239620-volonterstvo-shcho-dali-ne-mae-butirozrachu-mae-butipereformatuvannya (дата звернення 04.11.2022).
2. Волонтерський рух в Україні як нова форма взаємодії влади і громадянського суспільства URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/volonterskyj-rukhn-v-ukraini-iaak-nova-forma-vzaiemodii-vlady-i-hromadiansko-ho-suspilstva> (дата звернення 04.11.2022).
 3. Лаврецький Р.В., Лоза А.С. Етичні дилеми в соціальній роботі // Науковий журнал “Молодий вчений”. 2017. № 12 (52). С. 81-87.
 4. Перспективи розвитку волонтерського руху у контексті проблем ВПО: результати якісного дослідження <https://activegroup.com.ua/2022/09/22/perspektivi-rozvitku-volonterskogo-ruhu-u-konteksti-problem-vpo-rezultati-yakisnogo-doslidzhennya> (дата звернення 04.11.2022).
 5. Як волонтерам запобігти емоційному вигоранню – поради психолога. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3535903-ak-volonteram-zapobigti-emociijnomu-vigorannu-poradi-psihologa.html> (дата звернення 04.11.2022).

Оксана ГАВРИШКІВ

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

Науковий керівник:

д.пед.н, професор **МАЧИНСЬКА Н.І.**

АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ РЕАЛІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВВІЗ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну кардинально змінило реалії сьогодення наших співвітчизників, вплинуло на всі напрямки діяльності, у тому числі і на освітню систему та систему освіти у вищих

військових навчальних закладах. Події останніх місяців відобразилися як організаційно, так і змістовно на навчальному процесі у вищих військових навчальних закладах. Суттєво змінилися погляди курсантів, що також вплинуло на мотиваційний процес до навчання та формування їхньої професійної компетентності. У зв'язку з цим існує низка процесів у галузі вищої військової освіти, яка потребує розгляду та розробки належних інструктивних методичних рекомендацій щодо професійної підготовки нового покоління офіцерських кадрів.

До проблеми формування професійної компетентності майбутнього офіцера зверталось чимало авторів, а саме: О. Данильченко, М. Демент, В. Андросюк, О. Діденко, А. Куруч, С. Полторак, Г. Дорош та інші. Втім, подані дослідники приділяли увагу підготовці майбутнього офіцера в умовах мирного часу, тому не окреслюють особливостей підготовки офіцерського складу в умовах воєнного стану. Тоді як вчені Ю. Соколовська та І. Севрук активно працюють в аналогічному напрямку та вивчають вплив воєнних реалій на підготовку майбутніх офіцерів. В цьому аспекті науковці висвітлюють специфіку морально-етичних норм у зонах ведення бойових дій нашої держави, відображаючи ряд проблем щодо втілення сталих норм та цінностей особистості у суспільстві сьогодення. Перспективи у вивченні даної проблеми автори вбачають у дослідженні подальших розвідок науково-теоретичного та науково-практичного спрямування [1].

В. Луначека та Л. Ігнатенко досліджують організаційну роботу науково-педагогічного працівника в умовах військового стану, відображаючи трансформацію світоглядів педагогів на війну та труднощів, що виникли перед вищими навчальними закладами. Дослідники зазначають, що для системи освіти, яка постраждала в умовах війни, доцільно розробити дорожню карту для споживачів освітніх послуг.

Саме тут досвід використання дистанційного навчання під час пандемії COVID-19 є найактуальнішим [2].

Що ж до діяльності вищого військового навчального закладу, то адаптація до нових реалій системи військової освіти в умовах воєнного стану керується на засадах теоретичних та методологічних трансформаційних систем [3], орієнтованих на втілення вимог основних нормативних документів у безпековій політиці нашої держави, організації військової освіти в умовах воєнного стану після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Безперечно, слід брати до уваги світові сучасні характерні риси та динаміку розвитку військової освіти, зарубіжний досвід майбутніх військових фахівців.

Збройні сили України є найчисельнішими серед країн-членів ЄС і третіми серед країн-членів НАТО. Подальший розвиток освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах має враховувати позитивний досвід функціонування системи військової освіти основних держав-членів НАТО, які мають надзвичайно широку, різноманітну та чисельну мережу військових закладів та навчальних центрів для підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів усіх рівнів освіти, рівнів військового управління.

Враховуючи вище зазначене, розглянемо актуальні проблеми адаптації до нових реалій під час трансформації стану освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах:

- кадровий потенціал та реалізація цілей у сфері військової освіти та науки.
- порядок відбору кандидатів на навчання у вищі військові навчальні заклади;
- застосування системного підходу при обранні спеціальностей, за якими потрібно готувати військових фахівців, формування та розміщення державного замовлення для здійснення їхньої підготовки, обрання мережі вищих військових навчальних закладів та навчальних центрів;

- удосконалення організаційно-штатних структур військового формування та освітньої діяльності вищого військового навчального закладу з метою дослідження проблеми розвитку ЗС України та системи військової освіти;
- встановлення певних вимог до військових фахівців та змістового наповнення їхньої підготовки;
- перегляд робочих програм навчальних дисциплін, термінів підготовки військових фахівців освітньо-професійних програм;
- збільшення сучасного наукового, науково-методичного та науково-технічного функціонування у вищих військових навчальних закладах.

Зазначені актуальні проблеми адаптації до нових реалій під час трансформації стану освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах в умовах воєнного стану потребують кваліфікованого, досвідченого, вольового персоналу, здатного вирішувати управлінські, нормативно-правові, теоретико-методологічні, психолого-педагогічні та інші задачі. Головне при цьому, це реалізація та застосування принципів цілеспрямованості, адаптивності, системності еволюційності, що покращуватиме та вдосконалюватиме динаміку розвитку військової освіти, сприятиме її престижності та боєготовності Збройних Сил України.

Список використаних джерел

1. Севрук І., Соколовська Ю. Морально-етичні аспекти діяльності цивільних та військових на території країни, що зазнала військової агресії: український досвід. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2022. № 41. С. 78–87.
2. Luniachek V., Ignatenko L. Transformation processes in secondary educational institutions at the time of the war (illustrated by the case of Kharkiv, Ukraine). The 9 th International scientific and practical conference. Modern

- science: innovations and prospects (May 29-31, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. 803 p. P. 352–356.
3. Prykhod'ko Yu.I. Osnovy teorii transformatsiyi system [Fundamentals of systems transformation theory]. // Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu im. T. Shevchenka. Seriya "Filosofiya". 2018. No 1(3). S. 21–27 (in Ukrainian).

УДК 376

Марія МОШОВСЬКА

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

**Науковий керівник:
САВОСТИКОВА К.І.**

СУЧАСНІ ЗАСОБИ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СОЦІУМ

На сучасному етапі можна констатувати, що всі прогресивні країни, які прагнуть інтегруватися до цивілізованого світу, керуються стратегією щодо забезпечення рівності всіх індивідів, особливо людей з інвалідністю, відповідно вирішуючи питання, пов'язані з їх залученням до активного суспільного життя та адаптацією в соціум.

Розвиток сучасного українського суспільства також характеризується посиленням уваги до проблем цієї категорії людей, враховуючи той факт, що їх кількість постійно зростає внаслідок війни.

В більшості видів соціальних гарантій особам з інвалідністю, які передбачені законами України, не мають належного фінансового підґрунтя і покладаються на територіальні громади.

Як приклад, в м. Львів та області зареєстровано 217 тис. осіб з інвалідністю, працюють 20 програм соціального спрямування для даної групи населення [1]. В бюджеті міста

передбачено 451 млн грн для соціального захисту населення, в тому числі, особам з інвалідністю по зору I та II групи, без двох рук або без обох ніг, надається щомісячна матеріальна підтримка стомованим хворим, фінансова підтримка громадських організацій [2].

Найперше слід приділити увагу створенню доступного середовища. У м. Львів для потреб маломобільних груп населення обладнано об'єкти соціальної інфраструктури міста, світлофори з мовним супроводженням, надаються послуги «соціального таксі». Сьогодні місто обладнане на 85% озвученими світлофорами. Для допомоги незрячим людям, частина лікарень, відділення соціального захисту оснащені звуковим сигналом, який служить маячком для знаходження входу в установу. Майже усі поліклініки вдосконалені для осіб з інвалідністю. Навіть у будівлі старовинної частини міста встановили спеціальні підйомники для маломобільних. Також останні 5-7 років звернули увагу на пониження бордюрів, так як найнижчі бордюри в місцях виходу на пішохідні переходи були висотою 2-4 см, а подекуди і вищі.

Місто Львів стало першим, де почали робити бронзові макети, відомих історичних споруд чи пам'ятників, підписані шрифтом Брайля. Макети вже є біля таких видатних місць як Ратуша, пам'ятник Т. Шевченкові, собор святого Юра. Вони допомагають незрячим на дотик дізнатись, як виглядає та чи інша споруда зовні.

Суттєвий недолік у місті – це транспорт зі сходинками. Проте це не лише біда Львова, а й усіх міст України, які протягом останніх років закупляють вживаний транспорт, який країни Європи списали через невідповідність та протиріччя вимогам Конвенції про права осіб з інвалідністю. Українці, закупаючи такі трамваї, дискримінують маломобільні групи населення. У той же час Львовом курсують 350 автобусів із низьким рівнем підлоги. На жаль, не усі зупинки громадського транспорту пристосовані до них.

Важливим чинником для забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю є професійна реабілітація, що включає психологічну підтримку, професійну орієнтацію та професійне навчання.

Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Галичина»», який діє з 2000 року, пропонує навчання 29 робочим спеціальностям за ліцензією Міносвіти і науки України. Зазначаємо, що, на даний час, вона єдина установа в Україні, яка надає можливість навчатись за спеціальністю «Водій категорії «В»» [3].

Для реалізації права на трудову зайнятість для всіх господарюючих суб'єктів законодавчо встановлено чотирихвідротковий норматив робочих місць для працевлаштування людей з інвалідністю, а для підприємств з чисельністю від 8 до 25 працівників – у кількості одного робочого місця. Протягом січня – вересня 2022 року на Львівщині послугами центру зайнятості скористалися 3646 осіб з інвалідністю. За цей період були працевлаштовані 466 осіб.

Важливим для людей з інвалідністю є і фізкультурно-спортивна реабілітація. У м. Львів проводяться спартакіади, які організують у межах Комплексної програми соціальної підтримки окремих категорій громадян Львівської області на 2021-2025 роки. Також у Львові проводились «Ігри Героїв» (англ. Games Heroes) – волонтерський проєкт, спортивні змагання ветеранів з інвалідністю. Ігри були започатковані в США, а з 21 травня 2016 року проводяться і серед ветеранів Збройних сил України, а також цивільних з інвалідністю. Головна мета «Ігор Героїв» – психологічна та фізкультурно-спортивна реабілітація бійців, соціальна адаптація людей з інвалідністю, впровадження та поширення спортивного руху серед молоді, малозахищених та соціально вразливих верств населення. Цьогоріч львів'яни на Іграх Нескорених у Нідерландах здобули шість медалей різного гатунку.

Інтеграція людей з інвалідністю в суспільстві може відбуватись і через культурні заходи. У Львові був

реалізований інклюзивний мистецький проєкт «Відчинилося життя», де діти з порушенням зору з усієї України та Європи виступали у супроводі оркестру Національного академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької. Також залучались діти до участі в інклюзивному мистецькому проєкті «Казка на білих лапах», де незрячі діти виступали разом з солістами гурту «Піккардійська терція».

В Україні, безпосередньо у Львові, вперше з'явилося кіно для людей з вадами зору з аудіодискрипцією – закадровим описом персонажа чи простору. Також адаптовані вистави у першому українському театрі, ляльковому та театрі ім. М. Заньковецької.

Вже шість років, як у всіх Львівських міських бібліотеках для дітей та осіб з порушення зору є доступні кольорові книги, написані шрифтом Брайля. Перші видання книг були у чорній палітурці і з темно-сірими сторінками. Сьогодні ж у бібліотеках представлені універсальні книги, які одночасно можуть читати і зрячі, і незрячі діти. Дані книги мають аудіоверсію, кольоровий рельєфний малюнок, який можна «побачити» на дотик та QR-код з озвученим текстом кожного видання. Дані книги озвучують відомі українські актори та співаки після проходження спеціальних тренінгів. Нещодавно було надруковано 780 книг, які поширюються всією Україною.

Висновок. Сучасне українське суспільство характеризується посиленням уваги до проблем людей з інвалідністю, здатних повноцінно сприймати, розуміти та примножувати матеріальні й духовні цінності. Важливим є формування громадської думки у необхідності ціннісного, толерантного ставлення до цієї категорії осіб. Існує потреба в збільшенні кількості інформаційних, художніх, освітніх програм і, відповідно, фінансування виробництва і розповсюдження телепрограм із використанням субтитрів та мови жестів.

Список використаних джерел

1. Наші установи [Електронний ресурс] // Львів соціальний. 2022. Режим доступу до ресурсу: <https://social.lviv.ua>
2. Бюджет Львівської міської територіальної громади на 2022 рік [Електронний ресурс] // Львівська міська рада. 2022. Режим доступу до ресурсу: <https://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/biudzhet-lvivskoi-miskoi-terytorialnoi-hromady-na-2022-rik.z>
3. Центри професійної реабілітації інвалідів системи Міністерства соціальної політики України: [Електронний ресурс] // «Львівський обласний центр медико-соціальної експертизи». 2012. Режим доступу до ресурсу: <https://msek.lviv.ua/бсг>

УДК 364.044

Анжеліка ЧИР

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.н. з держ. упр., доцент *ГОНТАР З.Г.*

СОЦІАЛЬНА РОБОТА У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

Повномасштабне вторгнення рф в Україну стало викликом для всіх сфер — не винятком стала і соціальна, яка опікується вразливими, малозахищеними та незахищеними категоріями населення. Надання соціальних послуг є одним із основних напрямків системи соціального захисту нарівні з виплатою грошової соціальної допомоги. Спектр цих послуг є досить широким — від послуг з догляду вдома, різноманітної допомоги з подолання тих чи інших складних життєвих обставин до комплексних медико-соціальних послуг, що передбачають проживання людини у спеціалізованій установі

Люди, які отримують соціальні послуги, з тих чи інших причин (або їх комплексу) — як-от вік, самотність, захворювання, соціальні негаразди, бідність тощо — перебувають у вразливому становищі, а отже, ще менш стійкі до різноманітних криз. Людина, яка не може самостійно покинути своє помешкання або піклуватися про себе чи своїх дітей і фактично залежить від сторонньої допомоги, в ситуації військової загрози опиняється у фактично беззахисному становищі. Для сімей, у яких один чи обоє з батьків страждають від наркотичної залежності або мають місце складні стосунки чи насильство, ті виклики, які приносить війна, можуть бути дуже складними.

Світовий досвід свідчить, що практика соціального робітника є надзвичайно важливою у воєнний та післявоєнний період. В умовах війни мільйони людей (пенсіонерів, інвалідів, дітей-сиріт, біженців та ін.) мають потребу в екстреній соціальній допомозі та захисті.

Об'єктом соціальної роботи в її широкому трактуванні є всі люди. Це пояснюється тим, що життєдіяльність всіх шарів і груп населення залежить від тих умов, які значною мірою визначаються рівнем розвитку суспільства, станом соціальної сфери, змістом соціальної політики. Населення структуроване на різній основі, і в ньому виділяють таких людей, такі групи й шари, які, проявившись у складній життєвій ситуації, або зовсім не можуть, або лише частково можуть розв'язати своїх проблеми. Тому, розглядаючи соціальну роботу в її безпосередньому, вузькому значенні, ми розуміємо під об'єктами саме ці верстви населення і їхніх окремих представників.

Під час війни основними об'єктами соціальної роботи стають біженці, пенсіонери та діти. Саме вони потребують невідкладної допомоги. Класифікувати їх можна так : за станом здоров'я; девіантна поведінка (особи, що зазнали жорстокого поводження й насильства; особи, які опинилися в умовах що загрожують життю і здоров'ю); літній вік людей (самотні люди

похилого віку); служба й праця в екстримальних соціальних умовах (учасники бойових дій, удови й матері військовослужбовців, що загинули під час війни).

Війна стала справжнім викликом для соціальної сфери в Україні. Наскільки успішно з ним упоралася держава, вам розкаже будь-який вимушений переселенець, котрий на власному досвіді відчув рівень готовності нашої системи до повномасштабної війни. Але, крім державних послуг, на які ми чомусь найбільше покладаємося, в Україні працює чимало альтернативних служб допомоги, чію діяльність забезпечують міжнародні та громадські організації.

У післявоєнний період наша країна буде потребувати великої допомоги соціальних працівників, психологів та волонтерів, для відновлення життєздатності людей, їхнього психологічного стану та відбудови нашої країни

Також допомогу будуть потребувати люди які втратили своїх рідних, домівку, люди які зазнали жорстокого поводження і насильства

Сім'ї військовослужбовців, які загинули на війні та діти які залишились сиротами.

Під час війни діти зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподівані травматичні події та довготривалі несприятливі події, що зумовлюють виникнення непродуктивних стратегій подолання труднощів. У результаті діти значно частіше, ніж їх однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад, депресія, дисоціативні розлади, поведінкові розлади, а також більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами. Війна виснажує нас фізично та психологічно.

Попри те, що психіка здатна адаптуватися під будь-які складнощі, кожен день бойових дій у рідній країні пережити надзвичайно складно. У цей непростий час варто підтримувати себе, рідних та близьких. Це життєво необхідно для того, щоб зберегти здоров'я – фізичне та психологічне.

Список використаних джерел

1. Картер П., Джеффса Т. Практична соціальна робота. Київ, 1996. 110 с.
2. Ханвея К., Филпота Т.. Практика соціальної роботи: навч. посіб. Київ, 1996. 120 с.

УДК 364.044

*Ольга ДАВИДОВА, Михайло НАГІРНЯК
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

ОСНОВИ ВІЙСЬКОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

Через війну в Україні, соціальні зміни, що відбуваються упродовж останнього десятиріччя, зростає значущість розширення соціальної роботи, соціального захисту та допомоги, а конкретно – піднесення рівня військової соціальної роботи. Сучасні умови вимагають розуміння її як своєрідного спеціалізованого виду соціальної діяльності, що допомагає знайти шлях до повноцінної допомоги, духовного оздоровлення тих, хто має відношення до війська та потребує соціального захисту.

Сьогодні можна стверджувати, що в країні відбувається активізація військової соціальної роботи – з'явилися статті в спеціальних виданнях, наукові доробки, перші дисертаційні дослідження.. Хоча систематизація знань про військову соціальну роботу тільки-но розпочинається, і нагальним стає питання про необхідність розробки цієї галузі досліджень, інтерес до фактів соціальної допомоги у війську, про милосердя, благодійність, опіку стосовно воїна давно виявили історики, філософи, письменники, літописці, що окреслили багатий фактами і цікавий матеріал, який має велику пізнавальну цінність.

Військове соціальне середовище – це бойове, суспільне та цивільне оточення військовослужбовця (включає бойові, побутові, духовні умови існування та життєдіяльності військовослужбовця). Військове соціальне середовище – це взаємозв'язки військовослужбовців, членів їхніх родин, цивільного населення військових підрозділів, осіб, що певним чином були або будуть пов'язані із військом. Військове соціальне середовище – це соціальна спільність, яка об'єднана воєнними умовами життєдіяльності, ідеалами, специфікою військової праці та побуту.

Військова соціальна робота органічно, як підсистема, входить до загальної системи соціальної роботи і бере її за основу. Військову соціальну роботу, як і взагалі соціальну роботу, доречно розглядати з кількох позицій:

- це своєрідна форма людської діяльності – вона стосується саме людини, життя якої певним чином торкається війська;
- це наука про закономірності військової соціальної роботи, її методи, принципи, технології; це наука, що висвітлює практично-перетворювальну благодійну практику у площині військового соціуму;
- це навчальна дисципліна, що, ґрунтуючись на положеннях теорії соціальної роботи, своїм змістом показує особливості практики соціального обслуговування у військовому соціальному середовищі [3].

Формування військової соціальної роботи – процес, безумовно, тривалий, він включає певні національні традиції, відповідний міжнародний досвід, креативність сучасного суспільства. Пріоритет в цій справі належить державним установам, насамперед, військовим органам управління. Багато чого в ефективності соціальної роботи стосовно війська можуть зробити недержавні, громадські об'єднання (партії, соціальні рухи, союзи), церква, комерційні структури. Державних установ, громадських організацій, що дбають про

оборону країни, опікуються військовиками та особами, яких певним чином торкається військова сфера.

Військова соціальна робота ґрунтується на таких засадах: має свій напрямок дослідження – соціальна допомога потребуючій людині, яка пов'язана із військом; як конкретна сфера соціальної роботи – військова соціальна робота, користуючись загальними категоріями, означається, зокрема, й такими специфічними поняттями: військовослужбовець, військовий соціум, член сім'ї військовослужбовця, звільнений у запас, військовий пенсіонер, військова соціальна сфера, військовий соціальний працівник, інструктор з роботи із сім'ями військовослужбовців тощо; включає методологічну основу, яка притаманна саме цьому предмету дослідження, пояснює суть добротності у війську.

Військова соціальна робота як наука відображає закономірності певного процесу, визначеного виду соціальної діяльності, і як наука має свій особливий предмет, формулювання якого визначає специфіку цієї сукупності знань (соціальний захист та соціальна допомога людині, що пов'язана із військом), а як суб'єкт має свій особливий, специфічний об'єкт дослідження – соціальні негаразди. Головними цілями військової соціальної роботи, як і соціальної роботи, є: – послаблення чинників, що дестабілізують соціум, запобігання соціальним конфліктам, забезпечення рівноваги, стабільності та гармонії в суспільстві; – спасіння того, кому загрожує загибель; –спасіння людини, людства. Людина (військовослужбовець) є найважливішим дороговказом у військовій соціальній роботі. Предмет військової соціальної роботи визначається тим, що військова соціальна робота – це наука про становлення, розвиток, здійснення добротворення у війську, про організацію соціального обслуговування та надання відповідної соціальної допомоги військовослужбовцю, а також усім, хто має або мав певне відношення до оборони Вітчизни.

Для визначення специфіки військової соціальної роботи, її предмету, слід розрізняти суть понять «військова соціальна робота» і «військово-соціальна робота».

Військово-соціальна робота (саме так вона представлена у різного роду військових документах, що регламентують виховну роботу, морально-психологічне забезпечення військової діяльності; найчастіше нею користуються у військовому бутті) спрямована на: а) створення соціальних умов (повсякденних побутових, житлових, матеріальних – звідси назва «соціальна»), які сприяють виконанню особовим складом функціональних обов'язків, бойових завдань, підтриманню високого рівня дисципліни, організованості та порядку, б) забезпечення соціальних, правових гарантій. Це в основному технологія забезпечення життєдіяльності війська, а конкретно – створення сприятливих побутових умов служби, життя військовослужбовця. Військово-соціальна робота спрямована в основному на військове середовище. Ці два аспекти співвідносяться саме таким чином, де на першому місці стоїть забезпечення ефективності військової діяльності.

Військова соціальна робота, хоч і підпорядкована задачам військової служби, за своїм змістом спрямована на соціальний захист, реалізацію прав і пільг, допомогу військовослужбовцям, але як діючим так і колишнім, також членам їхніх родин та людям, діяльність яких торкалася чи торкається збройних сил або в майбутньому буде пов'язана з військовою службою. Військова соціальна робота спрямована, передусім, на людину, на нормалізацію її життя, на її соціальний захист та допомогу. Вона на перші позиції ставить справу піднесення людини, хоча якою важливою не є задача боронити Батьківщину, людину, що представлена як і військовослужбовець, як і цивільна людина. Такими можуть бути ветеран війни або ветеран військової служби; члени сім'ї військовослужбовця; жінка в сім'ї військового або діти, що очікують на допомогу; звільнений з лав Збройних Сил

або такий, що перебуває в становищі перед звільненням; військовослужбовець-девіант чи схильний до суїциду; навіть ті молоді люди, що готуються до військової служби. Військова соціальна робота як багатоаспектне суспільне явище, включає в себе чимало напрямків, які залежать, обумовлюють, доповнюють одне одного; це цілісне явище – воно включає й теорію, наукові пошуки, дослідження, й розгалужену добродійну практику. Не може бути ефективним соціальне обслуговування без правового або теоретичного обґрунтування. Соціального забарвлення, суспільного піклування надають соціальній роботі численні громадські організації, державні установи, тобто, вагомим стає політичний, управлінський аспект. Безумовно, успіх соціальної допомоги буде забезпечено за умов комплексного підходу до вирішення завдань цієї роботи.

Структурні аспекти військової соціальної роботи втілюються у відповідних задачах. Дослідники називають три основних завдання:

1. Організація і здійснення впливу на людину з метою її соціалізації у військовому середовищі, забезпечення оптимального входження воїна у військовий колектив.
2. Забезпечення вдосконалення соціального військового середовища на користь людині.
3. Оптимізація взаємодії людини і соціального військового середовища, того або іншого військового соціуму [3].

Ці завдання більшою мірою стосуються військово-соціальної роботи. Завдання ж військової соціальної роботи набагато різноманітніші і зводити їх тільки до трьох, обмежуючи соціальну допомогу тільки межами військового соціуму або військовослужбовцями строкової служби, на нашу думку, некоректно. Безумовно, важливим у війську є завдання стабілізації колективних стосунків, вдосконалення військової соціальної сукупності для блага конкретного бійця, для вигоди всього підрозділу. Соціальна робота активно впливає на

людину з метою її соціалізації у війську, забезпечує безболісне виходження молодшої людини до нових умов життя.

Важливою структурною складовою теорії військової соціальної роботи і основоположними правилами практичної діяльності є принципи соціальної роботи. Дослідники характеризуючи специфічні принципи, що стосуються соціальної роботи, згадують загально-філософські, соціально політичні, психолого-педагогічні. Якщо загально-філософські є основою усіх наук про суспільство, то інші більшою мірою торкаються саме соціальної роботи. Специфічні принципи соціальної роботи характерними є і для військової соціальної роботи, хоча принципи останньої визначаються своєрідністю військового соціального середовища та призначенням війська, особливістю завдань, що виконують воїни. Наприклад, соціальний статус сім'ї офіцера, сімейний побут, навчання дітей, працевлаштування, забезпеченість роботою членів родини, більш підпорядковані вимогам військової служби батька-офіцера, аніж в сім'ї хлібороба, водія, вчителя, артиста та інших.

Таким чином, предмет військової соціальної роботи – це знання про систему злагоджених, цілеспрямованих організаційних, правових і виховних заходів, що здійснюються державними установами, військовим керівництвом, органами військового управління та посадовими особами збройних сил, громадськими організаціями, і спрямованих на соціальне обслуговування людини, що потребує, на реалізацію встановлених законодавством прав і пільг для осіб, які причетні до війська, на здійснення соціальної підтримки цієї специфічної групи населення..

Список використаних джерел

1. Логінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Вип. 2(7). 2021. С. 61-71

- [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://library.udpu.edu.ua/library_files/soc_robota_soc_osvita/2021_2/9.pdf.
2. Про затвердження Інструкції про організацію у Збройних Силах України соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України : Наказ Міністерства оборони України від 19.01.2016 р. № 27 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0478-16#Text>
 3. Савицький В. І. До питання про предмет військової соціальної роботи [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2012/1/20.pdf>.
 4. Шумейко А., Беспалько А.. Основи військово-соціальної роботи в Збройних силах України та арміях провідних країн світу. *Соціальна робота*. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. № 1(5). 2019. С. 6-10.

Дарія АДЛЬФ

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.е.н, доцент **ПЕРЕТЯТКО Л.А.**

РОЛЬ HR В СОЦІАЛЬНІЙ СИСТЕМІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Нові реалії сьогодення вимагають від бізнесу нових підходів до керівництва та врегулювання відносин між адміністрацією та працівниками. Інструменти, що працювали до війни, сьогодні або не працюють, або вимагають оптимізації чи модернізації. Воєнні дії останніх місяців стали маркером в особистісних відносинах та комунікації

всередині кожного колективу. Великого значення для людей набула безпека, організація власної роботи, підтримка всередині колективу, швидка орієнтація та повернення в продуктивне русло. І за більшість цих задач відповідальність лежить саме на HR-менеджерах [3].

Виділяють робочі інструменти для HR-менеджерів, які ефективні під час війни та кризових ситуацій.

1. Вчасне інформування та психологічна підтримка. Керівники та менеджери персоналу добре розуміють, що будь-яка кризова ситуація всередині колективу має свій руйнівний вплив на конкретні робочі процеси. Будь-які накопичення та унеможливлення виходу емоцій згубно впливають на відносини, довіру, розуміння та спілкування в цілому. Тому саме психологічна підтримка, розмова тет-а-тет, турбота здатні створити ту необхідну для кожного атмосферу всередині колективу. Вчасне інформування колег корисною та актуальною інформацією допомагає всім відчувати себе захищеним, проінформованим, готовим до нових звершень. Сюди також можна віднести й вчасну відповідь на ті важливі питання робочого персоналу, що турбують їх прямо зараз [3].

2. Менеджерінг корисних чатів. Спеціальні чати під час війни направлені на допомогу та підтримку в першу чергу тих членів команди, хто потребує в матеріальній, інформаційній, психологічній допомозі. Як показала практика, понад 80% персоналу під час війни беруть в волонтерстві або благодійності.

3. Гарантії соціального пакета. Соціальний пакет для будь-якого спеціаліста в будь-який час – це гарантії роботодавця. Під час війни роботодавці значно обмежили можливість надання повного соціального пакета, зосередивши увагу на основних та найважливіших, що закривають в першу чергу базові потреби співробітників.

4. Корисні контакти та бази претендентів. За свій професійний досвід HR-менеджеру необхідно створити

спеціальні корисні бази-банки (партнерів, з якими доводилось працювати; конкурентних здобувачів, в яких були зацікавлені керівники відділів на співбесіді; минулих співробітників компанії тощо).

Спектр професійних обов'язків професійної HR-менеджерів охоплює такі види діяльностей: підбір персоналу; адаптацію; мотивацію; оцінку компетенцій; розвиток персоналу; звільнення; побудову кадрового резерву; оформлення документації; розвиток корпоративної культури; забезпечення працівників всім необхідним для роботи [2].

До компетенцій HR-менеджера, що сприятимуть досягненню успіху, відносять: знання трудового законодавства; знання основ соціології та психології; знання та досвід у сфері рекрутингу; «управління виконанням»: планування, делегування та організація; знання методик HR-аналітики;

Професія HR-спеціаліста у період війни залишається цінною. У воєнний час основний вектор діяльності спрямований на координаторські процеси та налагодження алгоритму дій в різних кризових ситуаціях. Тобто, функції HR під час війни змінили свою направленість та підвищили відповідальність.

Роль HR у період війни спрямована насамперед на вирішення проблемних питань:

1. Закриття базових потреб. Це дає змогу продовжувати роботу компанії, відчутти впевненість співробітникам у завтрашньому дні, а також допомагати країні на економічному фронті [1].

2. Побудову короткострокових та довгострокових перспектив. Суть у тому, що компанії необхідно розуміти, яким чином визначити свої пріоритети, перепрофілювати, або змінити підходи щодо управління бізнесом, і яку стратегію обрати щодо співпраці командою на найближчий час.

3. Внутрішні та зовнішні комунікації. Справа в тому, що комунікації відіграють дуже важливу роль в корпоративному житті. Функцією HR є не тільки налагоджувати їх, підтримувати та направляти всередині робочого колективу, а й

зовні: партнери, клієнти тощо. Під час війни ця потреба стоїть ще гостріше, а головною вимогою до комунікацій стає актуальність й якість, трастовість [4].

4. Створення та підтримка корпоративних цінностей, які є рушійною силою, що створює особливу індивідуальну атмосферу всередині колективу.

5. Пошук нових кадрів. Канали пошуку повинні включати соцмережі, а також конкурентний хедхантінг.

6. Працевлаштування та додаткова документація. Ведення документацій повинно залишатися на найвищому рівні. Починаючи від перегляду резюме та створення баз здобувачів до корпоративної внутрішньої документації.

7. Після 24 лютого фокус уваги HR змістився на безпеку та здоров'я людей.

Отже, війна внесла корективи не тільки в особисте життя, але і у професійне середовище HR. Основний вектор професійної діяльності спрямований на розвиток кадрового потенціалу, сприяння різносторонньому, професійному внеску персоналу в досягнення спільних цілей організації. Функції HR під час війни змінили свою направленість, розширили відповідальність.

Список використаних джерел

1. HR менеджмент під час війни: як піклуватися про персонал. URL: <https://hurma.work/blog/hr-menedzhment-pid-chas-vijny-yak-pikluvatysya-pro-personal/>.
2. Професія HR: хто такий HR та як ним стати? URL: <https://joffer.com.ua/tpost/611d7hra7h-profesya-hr-hto-takii-hr-ta-yak-nim-stat>
3. Робочі інструменти для HR-ів під час війни. URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/545500-robochi-instrumenty-dlya-hr-iv-pid-chas-viyny>
4. Функції HR під час війни. URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/546117-funktsiyi-hr-pid-chas-viyny>

УДК 364

Олеся ДУМАНСЬКА, Остап БЛЕЦЬКИЙ
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ (НА ПРИКЛАДІ М. БРОДИ)

Коли почалося повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого всі благодійні організації, в тому числі й звичайні громадяни, об'єдналися щоб допомагати та підтримувати один одного у такий важкий для України час. Люди почали активно відкликатися на допомогу внутрішньо переміщеним особам, приносити одяг, їжу довготривалого зберігання і дитяче харчування на пункти прийому гуманітарної допомоги, а також відкривати грошові збори на допомогу воїнам. В цій ситуації виникла необхідність консолідувати зусилля та координувати спільні дії. В м. Броди Львівської області ініціатором такого об'єднання, поряд з іншими організаціями, став благодійний фонд «Карітас-Броди», який майже 30 років надає різні види допомоги людям на теренах Бродівщини [3].

Діяльність «Карітас-Броди» зосереджена на підтримці дітей, молоді та сімей, які перебувають у кризі; охороні здоров'я; допомозі людям з особливими потребами; соціальних проблемах міграції; допомозі в надзвичайних ситуаціях та розбудові громад [1]. З початком повномасштабної війни названа організація розпочала активну роботу щодо надання допомоги людям, які постраждали від російської агресії. Зокрема, варто вказати на реалізацію проекту «Реагування на надзвичайні ситуації внаслідок бойових дій в Україні 2022». Вартість проекту складає 246.000 грн. і передбачає закупівлю продуктових пайків, санітарно-гігієнічних засобів, підгузників, матраців, ковдр та інших речей [4]. Також в 2022 році стартував проєкт

«Екстрена підтримка вразливих ВПО у Львівській області». Проект триватиме до 17 грудня 2022 року та передбачає надання багатоцільової фінансової допомоги для 1650 внутрішньо переміщених осіб. Допомога спрямована на підтримку найбільш вразливих категорій: люди з інвалідністю, самотні люди похило віку, багатодітні сім'ї, самотні батьки (опікуни), вагітні жінки та матері з дітьми до 2 років, важкохворі, які критично потребують забезпечення базових потреб. Грошова допомога надається лише тим, хто не отримував фінансову допомогу від інших організацій [2].

Особливу увагу приділяють дітям з внутрішньо переміщених сімей. З ними працюють психологи, аніматори, організуються цікаві та веселі подорожі Україною. Діти-переселенці займаються малюванням, співами, розказують вірші проявляють свої таланти та мають змогу відволіктися від буденності. Влітку 2022 р. постраждалих від війни дітей приймав Літній оздоровчий табір (в рамках проекту «Реагування на надзвичайні ситуації внаслідок бойових дій в Україні 2022») [4]

Підсумовуючи слід сказати, що благодійний фонд «Карітас-Броди» надає прихисток для тимчасового проживання, продуктові та гігієнічні набори, набори для дітей та людей з особливими потребами, різноманітну соціально-психологічну, правову підтримки та продовжує докладати максимум зусиль щоб допомогти людям, що постраждали від війни. Члени цієї організації переконані, що «найбільша радість служіння, це те, що люди, які зранені війною, завітавши до нас, отримують увагу, доброту і предмети першої необхідності, які їм вкрай потрібні».

Список використаних джерел

1. Благодійний Фонд «Карітас-Броди». URL: <https://brody.caritas.ua> (дата звернення: 19.10.2022).

2. Екстрена підтримка вразливих ВПО у Львівській області / Благодійний Фонд «Карітас-Броди». URL: <https://brody.caritas.ua> (дата звернення: 19.10.2022).
3. Про нас / Благодійний Фонд «Карітас-Броди». URL: <https://brody.caritas.ua> (дата звернення: 19.10.2022).
4. Emergency appeal – реагування на надзвичайні ситуації внаслідок бойових дій в Україні 2022. / Благодійний Фонд «Карітас-Броди». URL: <https://brody.caritas.ua> (дата звернення: 19.10.2022).

***Іванна ДЕНЕГА, Емілія КОСТИШИН**
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ФАНДРАЙЗИНГУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Активні військові події 2022 р. в Україні продемонстрували та демонструють включеність, активну громадянську позицію та підтримку не лише на фронті, а й в тилу. Допомагають у різний спосіб – донатять кошти на благодійний фонд чи громадську організацію, надають психологічну підтримку, стають волонтером(-кою) чи донором(-кою) крові тощо.

До лютого 2022 р. в Україні функціонувало понад 10 українських та міжнародних фандрайзингових платформ для збору коштів широкого спектру ініціатив: Українська біржа благодійності; GoFundEd (збір коштів для освітніх проєктів); Na-Starte (збір коштів для проєктів); Indiegogo (інновації, технології, дизайн); GlobalGiving (фінансування некомерційних організацій); Kickstarter (мистецтво, кіно, ігри, журналістика); FirstGiving (збір коштів для шкіл, некомерційних організацій); Crowdrise (збір коштів для

некомерційних організацій); Causes (збір коштів для вирішення соціальних, політичних, культурних питань) [6].

Динамічний розвиток громадського сектору в Україні зумовив активний вжиток терміну «фандрейзинг», який набув стійкої асоціації саме з організаціями громадянського суспільства, замінивши питомо українські відповідники «збір коштів», «залучення ресурсів» тощо, які були поширеними у контексті благодійних організацій. Активного вжитку набуло означення професії людини, яка здійснює фандрейзингову діяльність. Поширення професії фандрайзера у світі та зростання ролі фандрайзингу у некомерційних організаціях вимагає розширення базових основ та регулювання діяльності даного виду. У зв'язку з цим, членами Національної Гільдії фандрайзерів у 2001 р. складено Етичний кодекс фандрайзерів та у жовтні 2006 року розроблено та прийнято Декларацію етичних принципів фандрайзингу [2], метою яких є зростання всесвітнього співтовариства та співробітництва фандрайзерів, які постійно прагнуть до звітності, прозорості та ефективності.

Фандрайзинг – це професійна діяльність щодо мобілізації фінансових та інших ресурсів для реалізації соціально значущих і науково-дослідних неприбуткових проєктів, яка вимагає спеціальних знань та навичок фандрайзера, що можуть вплинути на прийняття позитивного рішення донора [9, с. 12]. Суб'єктами фандрайзингової діяльності є неприбуткові організації (НПО), які займаються пошуком джерел фінансування та інших необхідних ресурсів для реалізації проєктів. Об'єктами фандрайзингу є різні категорії донорів: благодійні фонди, приватні особи, корпорації та бізнес-структури тощо.

Велику роль у проведенні ефективного фандрайзингу відіграє участь волонтерів. Волонтерський рух має велике значення у багатьох країнах світу. Про визнання нашою державою волонтерського руху як підвалини громадянського суспільства та збільшення його ролі в Україні свідчить

прийняття Верховною Радою у 2011 р. Закону України «Про волонтерську діяльність». Згідно цього Закону: «волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги... Волонтерська діяльність є формою благодійництва» та «...ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, безкорисливості, неприбутковості» [8], а «волонтер – фізична особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку і здійснює волонтерську діяльність на добровільній та безоплатній основі» [8]. В 2011 р. фондом Східна Європа було ініційовано конкурс «Корпоративне волонтерство в Україні – 2011», метою якого було ознайомлення з практиками бізнесу, що допомагають у вирішенні гострих соціальних і екологічних проблем суспільства. Організатори прагнули показати, як за допомогою бізнесу, інвестуючи невеликі кошти, знання та робочий час співробітників, можна допомогти вирішити нагальні проблеми у різних сферах життя суспільства: дітей-сиріт, вразливої молоді, сприяючи їх адаптації до дорослого життя, передати професійний досвід школярам та студентам тощо.

Зростання ролі організацій громадянського суспільства, які здатні допомогти державі у вирішенні соціальних проблем громадян та підтримці науково-дослідних робіт і проектів, сприяє розвитку фандрайзингу в Україні як інструменту пошуку додаткових джерел ресурсів.

Активні воєнні дії в Україні внесли свої корективи у волонтерський рух. «ІТ-фахівці подалися до кібервійська. Графічні дизайнери безкоштовно створюють макети для білбордів, анімації для блогерів, які підтримують нашу армію. Маркетологи крутять рекламу для боротьби з російською пропагандою. С-левел збирає кошти та закуповує бронешилети і каски», – розповідає команда стартапу AdMarket [7].

З появою низки новітніх технологій, окремою групою можна виділити використання онлайн-технологій у фандрайзинг. «Цифрова благодійність, новий сучасний інструмент, який застосовує онлайн-технології, маючи на меті надати мільйонам людей безмежний доступ до благодійних грантів та проектів» [1]. На сьогодні не існує єдиної класифікації інструментів онлайн-фандрайзингу. Проте, можна виділити основні інструменти: веб-сайти, у тому числі офіційний сайт організації, краудфандингові сайти, фандрайзингові портали, соціальні медіа, використання технології «Нові медіа» та електронні розсилки, онлайн-акції.

Останнім часом відкривається багато незалежних майданчиків для збору коштів на благодійні та громадські проекти. Сайти неприбуткових організацій. 80% неприбуткових організацій в цілому світі мають власний сайт. З них, 88% сумісні з мобільними пристроями, 71% притримуються конфіденційної політики, 70% використовують SSL-сертифікат, 54% зареєстровані, у 48% є свій блог, 23% працюють через інтернет-магазин, 18% доступні для людей з обмеженими можливостями, а 12% мають діючий чат [10].

Поряд із соціальними медіа власний сайт виступає найпоширенішим інструментом онлайн-фандрайзингу. За допомогою цього інструменту неприбуткові організації публікують та поширюють інформацію про свою організацію та її діяльність (наприклад, навчально-реабілітаційний центр «Джерело», БФ «Щаслива дитина») [4; 5].

Показовим прикладом у дієвості фандрайзингу в Україні в умовах війни є робота фонду Сергія Притули, який виділив на байрактари 70 млн грн зі свого бюджету. Далі на борти збирали українці. Люди скидали кошти на рахунки фонду Притули, власні картки Притули, на картку блогера Ігоря Лаченкова. Розмір найменшої транзакції – одна копійка, а найбільша – 5 млн грн. Благодійний Фонд Серія

Притули зібрав 223 млн грн. На картку Лаченкова 98 млн грн. На волонтерські картки Притули надійшло 87 млн грн. У криптовалюти надійшло понад 8 млн грн. З них понад 5 млн грн у USDT, майже 2 млн грн у Bitcoin, і біля 741 000 у Ethereum. Основна валюта пожертв – гривня. Українці задонатили 527 млн грн. Ще 56 млн грн задонатили у доларах, 10 млн грн у євро, майже 203 000 грн у польких злотих, 209 000 грн у чеських кронах і більше 103 000 грн канадських доларів, більше 97 000 грн у фунтах стерлінгів і майже 7 000 грн у шекелях [3].

Отже, інструменти фандрайзингу та доцільність їх використання не є універсальними для різних категорій донорів. Ефективність здійснення фандрайзингу залежить від уміння розробляти проекти, програми, налагоджувати контакти з потенційними партнерами, організаціями і фондами, які можуть профінансувати проекти.

Список використаних джерел

1. Білик І.І. Онлайн-фандрайзинг як основний інноваційний інструмент неприбуткових організацій. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. №1(7). 2022. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jun/28257/220373menedzhment-200-205.pdf>.
2. Декларація етичних принципів в фандрайзинге. Офіційний сайт Інститута професійного фандрайзинга. URL: http://www.fundraiser.org.ua/?c_id=20&l_id=1.
3. Майже половину збору «Народний Байрактар» забезпечили внески до 100 грн URL: <https://forbes.ua/news/kozhna-kopiyka-mae-znachennya-mayzhe-polovinu-zboru-narodniy-bayraktar-zabespechili-vneski-do-1000-grn-u-fondi-prituli-rozkazali-yak-lyudiskiduvallis-na-bayraktari-05072022-6997>.

4. Офіційний сайт БФ «Щаслива дитина». URL: <https://deti.zp.ua/a.php?n=508608>.
5. Офіційний сайт навчально-реабілітаційного центру «Джерело». URL: <https://dzherelocentre.org.ua/>.
6. Патерук Н. Фандрайзинг: як і де залучати ресурси громадським організаціям. 2018. URL: <https://www.prostir.ua/?kb=fandrajzynh-yak-i-de-zaluchaty-resursy-hromadskym-orhanizatsiyam>.
7. Попри війну 71% стартапів залишився в Україні. URL: <https://speka.media/viina/popri-viinu-71-startapiv-zalisilis-v-ukrayini-pjmoqr>
8. Про волонтерську діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42.
9. Чернявська О. В., Соколова А. Фандрайзинг. Навч. посіб. 2-е вид., з доопрац. та допов. К.: Алерта, 2015. 272 с. С. 12.
10. Global NGO Technology Report (2019). URL: <https://www.funraise.org/techreport/on-demand>.

Ірина КІНДІЙ, Емілія КОСТИШИН
*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ТА УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Проблема соціально-психологічної адаптації ветеранів та учасників бойових дій є особливо актуальною сьогодні. Із тим, як захисники повертатимуться з війни, постане значна проблема їх повернення до мирного життя. Уже тепер необхідно розробляти і створювати програми соціальної, професійної та психологічної адаптації військових, які повернуться із району активних бойових дій, а також

підтримки їхніх родин. Величезний досвід у впровадженні подібних програм має Міжнародний фонд соціальної адаптації, який створив одну із наймасштабніших в Україні за географією, кількістю учасників і змістом програму – «НорвегіяУкраїна. Професійна адаптація. Інтеграція в державну систему». Слід зазначити, що Україна є єдиною пострадянською країною, де функціонує подібний проєкт. Цей проєкт фінансується Міністерством закордонних справ Королівства Норвегія і реалізується в Україні через мережу університетів і громадських організацій. Його учасниками є не лише ветерани та військовослужбовці, які підлягають звільненню, а й члени їхніх сімей, а також рідні загиблих учасників бойових дій. Вони проходять курси з професійної перепідготовки, їм надається підтримка в психологічній, соціальній і правовій адаптації. Програма ефективно реалізується в Україні вже впродовж майже 20 років.

Питаннями перепідготовки українських військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, а також включених у план звільнення зі Збройних Сил України, займались, окрім норвежців, НАТО та ОБСЄ. Так, із 2000 року Північноатлантичний альянс впроваджував Програму НАТО-Україна з перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців, яку згорнув у 2020 р. Спільний проєкт оборонного відомства України із Організацією Безпеки та Співробітництва у Європі «Допомога в соціальній адаптації звільненим військовослужбовцям Збройних Сил України» завершив роботу у 2018-му. Бюджет кожної з цих організацій на реалізацію програм становив до 500 тисяч євро на рік. Причина їх закриття – відсутність державної підтримки з боку України [8]. На сьогодні діючим є один міжнародний проєкт – проєкт Європейського Союзу «Соціально-економічна підтримка реінтеграції ветеранів конфлікту на сході України та членів їхніх сімей». Програма допомоги орієнтована на ветеранів АТО/ООС, населення, що

постраждало внаслідок війни на Донбасі та на ветеранські хаби, що будуть визначені у процесі реалізації проекту. Загальний бюджет програми – два мільйони євро. Але цього не достатньо для вирішення проблем цієї категорії осіб. І тому на часі є вивчення та імплементація досвіду провідних країн, які мають позитивні практики у цьому напрямі соціальної політики.

До початку повномасштабного вторгнення було зареєстровано 500 тисяч людей, які були учасниками АТО/ООС із 2014 року. Статус учасника бойових дій, відповідно до реєстру Міністерства соціальної політики, на сьогодні отримали понад 770 тис. осіб [2].

Результати досліджень американських вчених (Munson С.; Laby С.) демонструють, що в багатьох військових з перших днів перебування в гарячих точках спостерігаються ознаки стресу, дехто з них починає зловживати алкоголем та наркотиками. У процесі адаптації у демобілізованих можуть виникнути думки про суїцидальні дії та думки про суїцидальний шантаж або завершення суїцидальної дії тощо. Особливу увагу звертають на труднощі, що виникають у жінок, які перебувають на військовій службі, виникають певні труднощі і в родині, яка має навчитися жити певний час без одного зі своїх членів або пережити його втрату. З метою запобігання таким проблемам та своєчасного реагування на них втручання фахівців має відбуватися вже з перших днів перебування військовослужбовця в нових для нього умовах, продовжуватися після його демобілізації та отримання статусу ветерана чи учасника бойових дій, а також передбачати систематичну роботу з родинами.

На сьогодні у світі напрацьовані дієві практики надання соціально-психологічної підтримки учасникам бойових дій. Слід зазначити, що такі практики насамперед мають держави, які були або перебувають у стані війни (Ізраїль, США).

14 травня 1948 року офіційно проголошено про створення держави Ізраїль, а вже наступного дня армії 5 арабських держав

атакували ізраїльтян – почалась Перша арабо-ізраїльська війна 1948-49 років. Ізраїль перебуває у стані війни майже всю свою 70-літню новітню історію. Відповідно, у військах Ізраїлю служать всі громадяни: чоловіки та жінки на рівних правах перебувають у збройних силах (у бойових частинах також), починаючи із 18- річного віку. Після проходження обов'язкової військової служби ізраїльтяни пам'ятаючи про свій обов'язок перед державою: надають посильну допомогу національній армії – збирають кошти чи продовольчі товари для військових на фронті, передають УБД засоби гігієни, білизну та інші необхідні речі [3].

Особливої уваги заслуговує досвід надання соціальної та психологічної реабілітації в Ізраїлі, як синергетичного процесу соціально-психологічної адаптації військовослужбовців збройних сил Ізраїлю, які під час війни з Ліваном (1982 рік) здійснювали роботу за принципом допомоги особам, які недавно постраждали (BICEPS). У той час було створено підрозділи, що займались відновлення боєздатності бойових частин (Combat Fitness Retraining Unit). У спеціальних підрозділах було запроваджено посади соціального працівника, психіатра, психолога, інструктора з бойової та спортивної підготовки. Кожен із учасників команди обов'язково повинен був мати досвід участі у бойових діях. Таким чином, надання допомоги здійснювалось за дотримання принципу «рівний-рівному», що сприяло підвищенню рівня довіри учасника бойових дій до працівника.

Якщо розглядати практику соціальної реабілітації військовослужбовців і учасників бойових дій армії США, то варто зазначити, що вона націлена на надання допомоги УБД після повернення до мирного життя та профілактику впродовж всього життя. Уряд США зробив певні висновки після неочікуваних наслідків «в'єтнамського синдрому» (ПТСР), коли більшість учасників війни у В'єтнамі та Кореї мали негативні для фізичного та психологічного стану здоров'я наслідки, що часто переростали в суїцид та асоціальні дії й

поведінку УБД. Сьогодні у лавах збройних сил США перебуває 160 тисяч психологів і реабілітологів, які працюють у військових підрозділах Підготовчу та профілактичну роботи проводять не лише з військовими, але й з обслуговуючим персоналом [1]. Подібну практику варто перейняти ЗСУ, запровадивши посаду психолога – учасника бойових дій.

У багатьох країнах світу (особливо країнах – членах НАТО) на сьогодні сформувалася «military social work» (військова соціальна робота), під якою розуміють спеціалізовану практику соціальної роботи, яка забезпечує підтримку військовослужбовцям, ветеранам війни та членам їх сімей. На офіційному сайті Збройних сил США серед функцій соціальних працівників зазначено: 1) проведення клінічного консультування, кризового втручання, усунення негативних наслідків війни, навчання і тренування, супервізії, проведення досліджень, адміністрування, консультування та розвиток політики в питаннях військової соціальної роботи; 2) прискорення видужання та поліпшення емоційного самопочуття військовослужбовців, їхніх сімей та інших бенефіціарів; 3) координація та нагляд за медичним доглядом клієнтів, планування та реалізація заходів із запобігання хворобам та впровадження заходів із поліпшення догляду за здоров'ям; 4) презентація особливих заходів із підтримки здоров'я клієнтів колегам на всіх рівнях [8].

Як показав аналіз, в Україні соціально-психологічна адаптація УБД в основному спрямована на надання соціальних послуг та їхній соціальний захист, зорієнтована на «належне соціальне забезпечення»: надання пільг, субсидій, різного виду допомог. Це створює певні труднощі у якісному наданні послуг, оскільки соціальна робота – це не тільки матеріальна допомога [4]. У першу чергу, соціальна робота із УБД – це допомога військовослужбовцю у відновленні своїх функцій та змоги самостійно приймати рішення [5;6].

Отже, формування сучасної моделі соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій в Україні має

формуватися з урахуванням кращих практик провідних держав світу. Вона має бути орієнтована на те, щоб не перетворювати учасника бойових дій на пасивного набувача пільг і послуг – споживача «подарункового набору» від держави, а перетворювати його на активного учасника суспільства. Потрібно будувати комплексну систему підтримки особистості, яка буде виявляти самостійність, ініціативу, творчість через залучення у нові види громадської активності, можливість розвивати й відновлювати психічне здоров'я.

Список використаних джерел

1. Бриндіков Ю.Л. Соціальна реабілітація військово-службовців: до питання термінології. Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. І.М. Шоробура. Хмельницький: ХГПА, 2017. Випуск 22. С. 30-35.
2. В Україні кількість УБД і сімей загиблих може зрости до 5 мільйонів. URL: <https://espresso.tv/v-ukraini-kilkist-ubd-i-simey-zagiblikh-mozhe-zrosti-do-5-milyoniv-ministerka-uspravakh-veteraniv-laputina>.
3. Лемєнов О. (2014). Допомога армії: досвід Ізраїлю. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2014/08/11/481827>.
4. Медвідь М. М. Проблеми відтворення населення у періоди ведення бойових дій та після їх завершення. *Вісник Львівського університету (Серія «Економічна»)*. 2014. Вип. 51. С. 180–187.
5. Семигіна Т. В. Психосоціальна підтримка тих, хто пережив війну: завдання для політики. Збірник статей та тез доповідей за матеріалами IV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Розвиток основних напрямів соціогуманіатрних наук: проблеми та перспективи». Дніпро: ДДТУ, 2017. URL: <http://bit.ly/2H3VDPi>.
6. Семигіна Т. В. Психосоціальна реабілітація комбатантів: міжнародна та вітчизняна практика. Актуальні проблеми

соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму. URL: <http://bit.ly/2EuWRVg>.

7. Social worker in the U. S. Army. *U. S. Army*. URL: <http://www.goarmy.com/careers-andjobs/amedd-categories/medical-service-corps-jobs/socialworker.html>. Title from the screen.
8. Чи зможе Україна впровадити успішний закордонний досвід із адаптації ветеранів. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/29/chy-zmozhe-derzhava-vprovadyty-uspishnyj-dosvid-z-adaptaciyi-veteraniv-ta-yihnih-rodyn/>.

УДК 364

Катерина САВОСТІКОВА

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ УКРАЇНИ

В Україні поширений стереотип, що соціальна робота є однобічною та направлена переважно на допомогу німеччині. На жаль, це негативно впливає на престиж даної професії. В розвинених країнах роль соціальної роботи не знижується, оскільки проблеми соціального буття у світі загострюються, потреби та запити людей постійно зростають, а отже, процес соціалізації загалом ускладнюється. Все це підвищує вимоги до соціальної роботи, її методів, технологій та якості надання соціальних послуг. У зв'язку з цим, для України має суттєве значення і становить великий практичний інтерес запозичення міжнародного досвіду. Проте неправильна інтерпретація методології, ігнорування суттєвих національних відмінностей,

менталітету призводить до проблем адаптації міжнародного досвіду в соціальній роботі України.

Враховуючи відмінності у традиціях, культурі, політичних системах, потребах і засобах їх задоволення, порівнювати соціальну політику різних країн надзвичайно складно. Велика Британія та Німеччина являють собою приклади «класичних моделей» соціальної політики. Вивчення змін, що відбуваються в них, дає уявлення про розвиток і трансформацію різних європейських систем соціального забезпечення. США, Японія – економічні гіганти – мають різні ідеологічні погляди на суть і обсяг соціальних програм, спрямованих на поліпшення життя громадян держави, а тому й різний рівень добробуту населення в цілому. До того ж Японія, нині перебуває на етапі зламу свого економічного та соціального життя, у ній руйнуються усталені столітні схеми, моделі, традиції [3, с. 52-53].

Духовний, культурний, історико-політичний, соціально-економічний розвиток суспільства формують конкретні моделі соціальної роботи в різних країнах світу. Для успішної адаптації світового досвіду в Україні необхідно дослідити соціальну політику та взаємозв'язок конкретних концепцій і моделей соціальної підтримки населення з рівнем розвитку держави і суспільства.

Соціальна робота має свої особливості залежно від територіального рівня, країни, економічного розвитку відповідно до встановленого законодавства. Соціальна сфера є досить вагомою часткою у розвитку кожної держави [1]. Великою помилкою є суцільне копіювання чужої системи чи методів роботи без урахування реальних можливостей країни та особливостей суспільства. В результаті жодних позитивних змін, даремно витрачені кошти та незадоволені клієнти.

Теорія і практика соціальної роботи вже сьогодні активно сприяє розв'язанню багатьох проблем трансформації нашого суспільства, його самозбереження і стабілізації [4], в тому числі і з використанням міжнародного досвіду. У

майбутньому вона здатна істотно посилити творчий, гуманістичний вплив на формування громадянського суспільства і правової, демократичної, соціальної держави, яка служитиме людині. Для цього в країні є матеріальні й духовні передумови. Це багаті традиції добродітності (заслуговують ґрунтовного вивчення, узагальнення, оцінок), досвід розв'язання найгостріших соціальних проблем (бідності, безробіття, неписьменності, безпритульності, голоду, епідемій тощо), багата філософська, педагогічна, етична спадщина. Так, імена Сковороди, Шевченка, Макаренка, Сухомлинського широко відомі спеціалістам із соціальної роботи і педагогіки в багатьох країнах. Потрібні державна воля, справедливі закони, мудра політика й конструктивні зусилля для подолання кризи, розбудови такого суспільства, в якому соціальні проблеми й конфлікти розв'язуватимуться цивілізовано, гуманно, на наукових засадах [2].

Отже, доцільно вивчити і творчо переосмислити зарубіжний досвід, оскільки без нього інтеграція України в європейський простір буде неможливою. Це дозволить пізнати не лише щось нове про діяльність своїх зарубіжних колег, але й переосмислити власний досвід і знання, намітити нові перспективи для подальшого розвитку вітчизняної соціальної практики.

Список використаних джерел

1. Глазко Н. Д. Зарубіжний досвід забезпечення соціальної сфери [Електронний ресурс] / Н. Д. Глазко // Ефективна економіка № 5. 2014. Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3059>.
2. Лукашевич М.П. Теорія і методи соціальної роботи [Електронний ресурс] / М.П. Лукашевич, І.І. Мигович // Міжрегіональна академія управління персоналом. 2003. Режим доступу до ресурсу: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/sc_30.pdf.

3. Семигіна Т. Національні моделі соціальної політики: глобальний рух до неолібералізму? [Електронний ресурс] / Т. Семигіна // Соціальна політика за кордоном. 2003. Режим доступу до ресурсу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/pdf>.
4. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота [Електронний ресурс] / Т. Семигіна // Академія праці, соціальних відносин і туризму. 2020. Режим доступу до ресурсу: <https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/34200363.pdf>.

Марія ФОЛЮШ

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

Науковий керівник:

к.е.н, доцент **ПАК Н.Т.**

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Освіта, а отже, і педагоги, мають важливе значення для становлення Української держави. У доктрині геноциду проти України, оприлюдненій державним російським інформаційним агентством, зазначається, що «необхідно здійснити перевиховання населення шляхом запровадження цензури, репресій та придушення проукраїнських державних позицій в освіті та культурі, вилучення навчально-методичних матеріалів та заборони всіх навчальних програм з українським змістом». Саме тому освітяни швидко відчували «російський мир».

На окупованих територіях України окупаційна влада одразу оголосила про перехід на російськомовну програму навчання. Водночас зі шкільних та церковних бібліотек почали вилучати україномовні книги, в т. ч. підручники з історії України. Наприклад, окупаційні війська вилучили зі

шкіл Луганської області близько 22000 підручників з історії України та вивезли їх у невідомому напрямку. У Маріуполі окупанти пішли далі і спалили всі книги у бібліотеці храму Петра Могили.

Метою цих заходів є формування нового сприйняття дійсності та історії на окупованих територіях. Ця нова реальність базується не на правді, а на вигадках та ілюзіях російської державної пропаганди. У цій реальності Росія не постане агресором, який напав на Україну, зруйнував Маріуполь, вчинив злочини в Бучі та Ірпені. Росія хоче бути визволителем, а не агресором. Саме таку думку нав'язує пропаганда мешканцям окупованих територій. І починається це зі школи. Росіяни намагаються організувати освітній процес російською мовою за так званими освітніми стандартами та навчальними програмами «ІНР» та «ДНР», зокрема, всі дисципліни, визначені державними стандартами, такі як українська мова, українська література та історія України, є виключені з освітнього процесу. Навпаки, вони запроваджують дисципліни, які сприяють розпалюванню агресії та ненависті до України.

Окупантам потрібні були лояльні освітяни, але їх було дуже мало. Більшість директорів шкіл та вчителів, які залишилися на окупованих територіях, не захотіли співпрацювати з росіянами. У цьому контексті росіяни почали вдаватися до своїх спеціалізованих методів тиску, залякування та викрадення освітян, які відмовлялися співпрацювати. Так, на початку травня у Бердянську окупанти викрали Ольгу Ніколаєву, яка викладала українську мову та літературу у школі №3. Наприкінці серпня у Новій Каховці Херсонської області, яка тимчасово перебувала під окупацією, російські силовіки викрали Оксану Якубову та Ірину Дубас, які відповідали за ліцей № 2 та № 3. Наразі місцезнаходження цих людей невідоме. І таких випадків чимало. У Маріуполі, значною мірою зруйнованому місті на межі гуманітарної катастрофи, окупаційні війська

погрожують вчителям, які не співпрацюють з ними, та обмежують їхній доступ до «гуманітарної» допомоги.

Однак такі методи не дали бажаних результатів. На окупованих територіях кількість шкіл, що відкриваються у новому навчальному році, є низькою, а кількість учнів, які їх відвідують-мізерною. «Лише 10% шкіл у Запорізькій області пропонують навчання. Водночас, наповнюваність цих шкіл є низькою. До 15%», - зазначив Аскад Ашурбеков.

Аналогічна тенденція спостерігається і в Херсонській області. Про це написав заступник голови Херсонської обласної ради Юрій Соболевський. «1 вересня на окупованій Херсонщині все пішло не за планом росіян. Вони намагалися залучити до співпраці якомога більше вчителів та переконати батьків віддати своїх дітей на зомбування «руському міру», але все марно. Кількість шкіл, відкритих за російською програмою, мінімальна, і дітей майже немає», - зазначив політик.

Зрозумівши, що залякування освітян не є ефективним, окупаційні війська почали чинити тиск на батьків, які не бажають, щоб їхні діти відвідували окуповані Росією школи. У школах, де вже зараз намагаються руйнувати особистості українських дітей також чинять психологічний тиск. Гірше за це може бути лише фізичне насильство.

«Триває залякування батьків, які не віддають своїх дітей до захоплених шкіл та дитсадків. Мешканцям погрожували штрафами та конфіскацією майна, а тим, хто привів своїх дітей на так звані навчання, пропонували по 4 тис. рублів (1,2 тис. грн.) за кожного школяра. Але мало хто цього хоче», - повідомив голова Херсонської обласної військової адміністрації Ярослав Янушевич. За словами Аскада Ашурбекова, Росія запровадила трирівневу систему санкцій у Запорізькій області та Маріуполі: 1) попередження; 2) штраф у розмірі 40000 рублів(12000 грн.); 3) позбавлення батьківських прав.

У Маріуполі вчителі-колаборанти також надсилали батькам повідомлення з погрозами через Viber. Радник

міського голови Маріуполя Петро Андрющенко зазначає, що колаборанти змушені вдаватися до таких заходів через рекордно низьку кількість дітей у школах окупованого міста. "Освітняни, які пішли на співпрацю з окупантами, розсилають масові повідомлення батькам, прямо попереджаючи їх про те, що їхні діти будуть примусово розлучені з сім'ями, якщо вони не будуть проживати в місті та відвідувати школи окупантів. «Відбувається черговий злочин проти людяності»,- сказав Андрющенко.

За словами Аскада Ашрубєкова, за таких обставин деякі батьки змушені віддавати своїх дітей до шкіл, відкритих росіянами. При цьому він зазначає, що деякі з цих дітей паралельно навчаються дистанційно в українських школах. Це дуже важливо, оскільки українська влада закликала батьків, які залишилися на окупованих територіях, якщо вони не можуть виїхати через тиск чи інші обставини, у будь-якому випадку залишити онлайн-навчання в українських школах. «Українські школи дають цим дітям шанс на майбутнє»,- вважає народний депутат.

Водночас, за словами народного депутата, українська влада наголошує, що участь в організованій окупантом офлайн-освіта може бути небезпечною для життя і здоров'я дітей. Російські війська часто тримають склади зброї в школах, і дуже ймовірно, що це буде спровоковано російськими військовими, які звинувачують у цьому українських військових.

Не знайшовши достатньої кількості колаборантів, окупаційна влада направила на окуповані території кримських та російських вчителів, які навчали українських дітей за російською програмою. Точна кількість невідома, але не менше кількох сотень; на початку вересня мер Мелітополя Іван Федоров заявив, що окупаційні війська завезли понад 500 російських вчителів. Ще 80 вчителів з південних регіонів Росії поїхали працювати на окуповані українські землі, повідомляє проект Радіо Свобода «Кавказ».

Реалії» з посиланням на дані профспілки «Профспілка працівників освіти».

Слід також зазначити, що окрім запрошених викладачів, окупанти також покладаються на вчителів-колаборантів. Для них Росія ініціювала процес "переатестації" з метою "покращення" їх знань. Такі курси особливо актуальні для вчителів історії. Наприклад, за тиждень до українського контрнаступу, вчителів з Харківської області вивозили на курси до Курської області Росії.

Українців на окупованих територіях чекає русифікація. Окупантам важливо, щоб вони перестали ідентифікувати себе з Україною і стали росіянами. Адже чим більше українців стануть росіянами, тим менше буде українців. І чим менше українців, тим слабший опір на окупованих територіях. Така логіка дій Росії.

І школи є для РФ інструментом реалізації цієї стратегії в довгостроковій перспективі. Окупаційні війська планують викладати дітям усі предмети російською мовою, за російською навчальною програмою, де, за необхідності, їм будуть викладати частини минулого України, наприклад, історію Київської Русі. У програмі будуть названі героями історичні постаті, які боролися проти націоналізації України, такі як Петро I та Володимир Ленін. Натомість такі важливі постаті в українській історії, як Іван Мазепа та Симон Петлюра, зображуються негативно, а такі постаті, як Іван Франко та Василь Стус, взагалі зникають зі шкільної програми.

Крім того, аналіз аналогічних ситуацій у минулому дозволяє припустити, що таким чином окупаційні війська мають намір «виховувати» свої збройні сили для подальшої війни з Україною. Для реалізації такого сценарію Росія мобілізує українців з раніше окупованих Донецької та Луганської областей, а також Криму.

Разом з тим, поведінка Росії на окупованих територіях схожа не лише на її практику в анексованому Криму та раніше окупованих Донецькій і Луганській областях, але й на

радянську політику, яку вона проводила в західних областях України, окупованих нею після Другої світової війни. Цю схожість відзначив український історик та журналіст Вахтан Кіпіані. «На окуповані території руськіє масово завозять учителів. Не так важливо, який предмет вони будуть викладати. Їхнє завдання - робити українських дітей руськімі, солдатами армії РФ - це вже бачимо в Криму і Донбасі. Це повторюється історія 1940-х. Советизація західних регіонів України якраз відбувалась зокрема через вчительок і викладачів вишів (поцікавтесь, скільки предметів у львівських інститутів, наприклад, викладали російською аж до перестройки)», - написав Капіані.

Незважаючи на труднощі, Україні вдалося організувати освітній процес на тимчасово окупованих територіях. Наразі за українськими програмами можна навчатися на тимчасово окупованих територіях дистанційно в онлайн-форматі, екстерном або ж у форматі сімейного навчання. Офлайн-навчання в українських програмах поки що неможливе. З цих трьох варіантів найбільшою популярністю користується онлайн-освіта, досвід організації якої, у зв'язку з пандемією COVID-19, українські освітяни вже мають.

У Херсонській області, наприклад, 95 загальноосвітніх навчальних закладів здійснюватимуть освітній процес дистанційно. Про це заявила начальник управління освіти і науки Херсонської обласної державної адміністрації Тетяна Юшко на щорічній обласній педагогічній конференції, яка відбулася 30 серпня. За її словами, від батьків надійшло 44500 заяв на впровадження дистанційного навчання на окупованих територіях. Багато з них знаходяться на підконтрольних Україні територіях та за кордоном. Однак деякі з них залишаються на тимчасово окупованих територіях.

Вона також наголосила на важливості для України підтримки зв'язку з українськими школярами на окупованих територіях. «Наше завдання – не втратити жодної дитини де б вона територіально не перебувала: на підконтрольний

території України, закордоном чи на окупованих територіях. Ситуація, що склалася, докорінно змінює функціонування шкіл. Тепер її головна мета – під тиском ворожої навали дати дитині підтримку та опору, а також відновити спілкування між дітьми», - зазначила Тетяна Юшко.

Близько 100 тисяч українських школярів на тимчасово окупованих територіях навчаються в онлайн форматі у понад тисячі шкіл. Про це повідомив Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет. Він подякував батькам та учням з тимчасово окупованих територій, які обрали українську освіту, незважаючи на тиск та примус з боку самопроголошеної окупаційної влади до навчання за російськими стандартами. Крім того, близько 10 тисяч українських шкіл наразі надають освітні послуги внутрішньо переміщеним учням.

У наказі МОН від 28.03.2022 р. № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» зазначається, що у разі відсутності результатів річного оцінювання після завершення навчання за освітньою програмою закладу освіти учень має право до початку нового навчального року пройти річне оцінювання. Учні 1–10 класів можуть бути не переведені на наступний рік навчання та залишені для повторного здобуття загальної середньої освіти у тому самому класі на підставі письмової заяви одного з їхніх батьків чи інших законних представників.

«З окупованих територій евакуйовані всі вищі навчальні заклади. Те, що роблять окупаційні війська, створюючи фейкові університети, є одним з елементів гібридної війни. Як показує досвід, ті, хто приходить сюди зі зброєю, як правило, не мають вищої і навіть професійно-технічної освіти, а лише середню. Фальшивий диплом про вищу освіту дійсний десь за Уралом, а це непевна перспектива», - заявив Андрій Вітренко, перший заступник Міністра освіти і науки.

Міністерство освіти і науки, культури, спорту, науки і технологій разом з профільними міністерствами, парламентарями та освітянами напрацювали рішення, щоб надати абітурієнтам з тимчасово окупованих територій можливість отримати ліцензію в безпечних умовах.

Українські випускники, які були змушені покинути свою країну через війну та виявили бажання вступити до українських навчальних закладів, склали НМТ у 58 містах 32 країн світу. У результаті в іспитах взяли участь 214388 осіб, з яких 23038 склали іспити за кордоном. За словами представників МОН, діти продемонстрували високі знання під час тестування: понад 10000 учасників ЗНО отримали 200 балів хоча б з одного предмета, а майже 600 абітурієнтів - по 200 балів з кожного з трьох предметів.

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій повідомило, що надасть можливість внутрішньо переміщеним особам та студентам, які проживають в особливо небезпечних районах, перевестися та навчатися за рахунок державного бюджету. У Мінреінтеграції підкреслили, що це також стосуватиметься здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, які вступили до навчальних закладів на комерційній основі у попередніх роках. Зокрема, дія постанови поширюється на студентів, які вимушено перебувають на тимчасово окупованих територіях.

УДК 364.4**Юля НАКОНЕЧНА***Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності***Науковий керівник:**д. пед., доцент **ЦЮПРИК А.Я.****СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЛАШТУВАННЯ
ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО
ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Сім'я, своєрідна первинна група суспільства, члени якої, об'єднані кровними зв'язками, спільними інтересами, почуттями і прагненнями. В сучасних умовах важливим є розуміння особливостей функціонування цього соціального сегменту, оскільки саме в ньому відбувається встановлення та формування особистості дитини. Сім'я дає змогу створити для дитини систему сімейних цінностей, норм, правил й традицій відповідно до яких відбувається подальша соціалізація у суспільстві. Саме тому сьогодні особливої актуальності набуває проблема формування соціально-правових аспектів влаштування дітей-сиріт та дітей розбавлених батьківського піклування, оскільки вони виступають соціальною моделлю, яка демонструє особливості устрою, соціальних норм й цінностей суспільства у кожній державі. Дана проблема пов'язана із введенням військового стану в Україні, станом соціального самоусвідомлення суспільства щодо необхідності захисту прав і законних інтересів дітей позбавлених батьківського піклування на рівні світових стандартів поряд з тим, щоб дитина, як повноправний громадянин суспільства й європейської спільноти отримала можливість формуватися вільною, високоосвіченою і моральною особистістю.

З початком повномасштабної російської війни кількість дітей позбавлених батьківського піклування суттєво зросла. За

офіційними даними Національної соціальної служби України за період з 24 лютого до 1 червня 2022 р. 1735 дітей стали сиротами, або залишились без батьківського піклування. Частка від загальної чисельності 830 дітям встановлено статус – сироти, або дитини позбавленої батьківського піклування [1].

Відповідно до Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціально захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” від 13.01.2005 р. № 2342-IV визначено правові, організаційні, соціальні засади й гарантії державної підтримки дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, та є складовою частиною законодавства про охорону дитинства [1].

Дослідженню проблематики соціально-правового захисту дітей, позбавлених батьківського піклування присвятили свої праці такі вітчизняні науковці як: В.В. Андріїв, В.Я. Буряк, О.Є. Мачульська, Л.А. Мельник, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипка, С.М. Синчук, В.С. Тарасенко та ін.

В наукових джерелах виокремлюють три категорії дітей, які стали сиротами та дітей, позбавлених батьківського піклування через воєнні дії:

1. діти, які стали сиротами внаслідок бойових дій і смерті обох батьків;
2. діти, які мають тимчасовий статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, у випадку відсутності свідоцтва про смерть батьків;
3. діти, позбавлені батьківського піклування, через перебування батьків на окупованій території, або де ведуться бойові дії і не можуть виконувати батьківські обов’язки.

Варто наголосити, що дітей, які отримали фізичні й психологічні травми внаслідок воєнних дій росії на території України та стали сиротами або залишилися без батьківського піклування необхідно забезпечити сімейними умовами. Саме тому на основі державних проєктів реалізуються форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського

піклування, зокрема: усиновлення (удочеріння), опіка (піклування), прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу й патронат над дитиною. Однак, чинні нормативно-правові акти на початку російсько-української війни щодо влаштування дітей не давали змоги влаштовувати дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на сімейні форми виховання. Відповідна процедура вимагала подання переліку документів, яких в умовах воєнного стану важко зібрати. Саме тому 22 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову “Про внесення змін до деяких постанов КМУ щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану” [2], яка суттєво спростила процес влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Мельник Л.А. стверджує, що пріоритетними напрямками оптимізації соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є [6]:

- створення відповідних інститутів уповноважених з прав дитини, зокрема інститут судових вихователів, посилення правової відповідальності батьків, соціальних інституцій посадових осіб за порушення прав дитини;
- розроблення заходів щодо попередження виходу дитини з сім'ї і запобігання безпритульності серед дітей;
- реформування державних закладів для дітей, позбавлених батьківського піклування з метою забезпечення права дитини на розвиток;
- поліпшення організаційної системи спеціалізованих служб підтримки сімей у складних ситуаціях;
- впровадження методики соціального супроводу випускників шкіл-інтернатів;
- посилення відповідальності опікунів та інших осіб пов'язаних з піклуванням дітей, позбавлених батьківського піклування з питань соціально-правового захисту.

В умовах воєнного стану країни особа, що перебуває у сімейних чи родинних відносинах з дитиною-сиротою або дитиною, позбавленою батьківського піклування і виявила бажання взяти її під свою опіку (піклуватися) звертається в службу у справах дітей за місцем проживання і подає перелік документів, а саме: заяву, копію паспорту громадянина України, документи, які підтверджують родинні зв'язки особи і дитини, довідку від нарколога та психіатра про відсутність перебування на обліку, довідку по відсутності судимості, видану територіальним центром з надання сервісних послуг МВС за місцем проживання заявника, або через Портал “ДІЯ”. У випадку неможливості отримання довідки, особа (кандидат в опікуни) подає заяву про відсутність притягнення його до кримінальної відповідальності відповідно до статей Кримінального кодексу України п. 10 ч. 212 Сімейного Кодексу України. За достовірність наданої інформації службі у справах дітей щодо відсутності судимості покладається на осіб, які хочуть взяти під опікунство дитину-сироту чи дитину, позбавлену батьківського піклування.

Поряд з тим, в період надзвичайного стану в країні було спрощено порядок влаштування дитини в патронатну сім'ю шляхом прийняття 10 травня 2022 року Кабінетом Міністрів України постанови “Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя” [3]. Згідно затвердженої постанови дозволяється до сім'ї патронатного вихователя дітей, які не є рідними братами чи сестрами, або не виховувалися в одній сім'ї. а також встановлено терміни перебування дитини у патронатній сім'ї з урахуванням різних обставин воєнного стану, наділено міських та сільських голів відповідними повноваженнями щодо розпорядження про тимчасову організацію роботи сім'ї патронатного вихователя. Зазначені вище зміни у законодавстві України спрямовані, насамперед, на спрощення влаштування дітей у патронатні сім'ї в умовах активної російської війни.

Окрім того, проходження навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особам в сім'ї яких житимуть діти не вимагається.

Потрібно зазначити, що незважаючи на важку ситуацію в країні з'явилася унікальна форма тимчасового влаштування дітей у сім'ї небайдужих громадян. Спільними зусиллями Офісу Президента, ЮНІСЕФ та Міністерства соціальної політики було створено чат-бот “Дитина не сама”, яка була створена для допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування і громадянам України, які бажають прихистити дитину у свою сім'ю [7]. За офіційними даними Національної Соціальної служби України в чат-бот впродовж 7 березня-1 червня 2022 року звернулось 19 тис. громадян із бажанням надати допомогу дітям-сиротам і дітям, позбавлених батьківського піклування, серед них 5 тис. заповнили анкети. За статистичними даними сьогодні 1735 дітей залишились без батьківського піклування: з них 1172 дитини перебувають в сім'ях родичів; 51 дитина – статус дитини-сироти, або дитини, позбавленої батьківського піклування і влаштовані в будинок сімейного типу, 270 дітей – проживають у прийомних й патронатних сім'ях, а 100 дітей – перебувають у сімей небайдужих громадян влаштованих через чат-бот “Дитина не сама” [5].

Доповнюючи викладене вище, виділимо основні засади державної політики щодо соціального захисту дітей та дітей позбавлених батьківського піклування, зокрема [4]:

- забезпечення належних умов для реалізації права кожної дитини на виховання;
- виховування дітей за принципом родинності;
- стимулювання усиновлювання дітей, шляхом створення системи заохочення та фінансової підтримки опікунів;
- захист житлових, майнових та інших прав й інтересів дітей, позбавлених батьківського піклування;
- створення умов для фізичного, інтелектуального та духовного розвитку дітей, позбавлених батьківського піклування;

- підготовка до самостійного життя;
- формування соціально-правових гарантій;
- надання психологічної, медичної і педагогічної допомоги.

Отже, беручи до уваги, що сьогодні наша країна перебуває у стані війни, держава виконує заплановані соціальні гарантії. Громадяни України продемонстрували, що є не байдужими до долі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Зі сторони держави прийнято своєчасні та швидкі реакції на події і вживає всі можливі заходи для забезпечення захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування шляхом прийняття необхідних нормативно-правових актів, що дає змогу спростити порядок їх влаштування до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та патронату, а також встановлення опіки та піклування над дитиною її родичами.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких постанов КМУ щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України № 349-2022 від 22 березня 2022 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.).
2. Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя. Постанова Кабінету Міністрів України № 581-2022-п від 10.05.2022 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.).
3. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Закон України № 2342-IV від 13.01.2005 р. Верховна Рада України. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.).
4. Дакал А. Державна політика у сфері захисту прав дітей: принципи, завдання та засоби реалізації. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 3 (30). С. 59-65.
 5. Знайти родину для дитини. UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/stories/chatbot-helps-protect-children-amid-horrors-of-war> (дата звернення 28.10.2022 р.).
 6. Мельник Л.А. Суб'єкти державної політики у сфері захисту дітей. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 1, 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/34.pdf (дата звернення 01.11.2022 р.).
 7. Міністерство Соціальної політики. Офіційний сайт Міністерства Соціальної політики. <https://www.msp.gov.ua/main/Pro-ministerstvo.html> (дата звернення 28.10.2022 р.).

УДК 316.624: 349.3

Дарія КАРПЕНКО

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

Науковий керівник:

к.е.н., доцент КУЧЕР Л.Р.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Військова служба супроводжується високим рівнем фізичного та психологічного напруження і може зумовлювати негативну поведінку військовослужбовців під час несення військової служби та поза нею. Однією з

проблем є зловживання алкогольними напоями під час виконання обов'язків військової служби. Подібна ситуація є дуже небезпечною, оскільки погіршує рівень військової дисципліни, може стати причиною загибелі військовослужбовців та компрометує надзвичайно важливий оборонний сектор держави в умовах повномасштабної війни.

Адиктивна поведінка військовослужбовця – це зловживання різними речовинами, що змінює психічний стан до відходу від реальності за допомогою вживання хімічних речовин, або постійне зосередження уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивної емоції, яка не дає змоги якісно виконувати поставленні службово-бойові завдання у звичайних та екстремальних умовах.

В умовах бойових дій військовослужбовці перебувають в постійному стресі – їм доводиться бачити поранення і смерті побратимів і постійно усвідомлювати, що він може бути наступним. З метою легшого та швидшого подолання стресу, військовослужбовці вживають алкоголь, щоб отримати позитивні емоції та знизити рівень стресу. Ця позиція є помилковою, адже часто результат буває повністю протилежним – погіршується настрій, виникає агресія, що тягне за собою неможливість прийняття раціональних рішень, погіршується здатність виконувати бойове завдання, а також зумовлює виникнення адміністративних, кримінальних і дисциплінарних правопорушень.

Вживання алкогольних напоїв зумовлює порушення ряду статей нормативно-правових документів: ст. 172-11 КУпАП «Самовільне залишення військової частини або місця служби», ст. 172-12 КУпАП «Необережне знищення або пошкодження військового майна»; ст. 172-15 КУпАП «Недбале ставлення до військової служби»; ст. 172-19 КУпАП «Порушення правил поведіння зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становить підвищену небезпеку для оточення»; ст. 172-20 КУпАП «Розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання

наркотичних речовин чи їх аналогів»];[1] ст. 406 ККУ «Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості»; ст. 407 ККУ «Самовільне залишення військової частини або місця служби»; ст. 414 ККУ «Порушення правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення»; ст. 415 ККУ «Порушення правил водіння або експлуатації машин»; ст. 425 ККУ «Недбале ставлення до військової служби».[2] Порушення всіх вище зазначених статей є наслідком зловживання лише одного фактора «спиртні напої» і передбачає притягнення військовослужбовців до відповідальності та накладання відповідного покарання.

Військова сфера далеко не завжди супроводжується позитивними емоціями. Якщо військовослужбовець стикається з негативними емоціями, він намагається якомога швидше відсторонитися, це нормальна захисна реакція організму. В умовах воєнного часу, бійці не мають можливості знижувати рівень емоційної напруги в сімейній обстановці, у дружньому колі, або під час активного проведення дозвілля. В таких випадках з'являється бажання вживати алкоголь, не розглянувши інші альтернативні варіанти розвіяти негатив. В процесі регулярного вживання спиртних напоїв у військовослужбовця з'являється залежність, що сама по собі, на нашу думку, не несе такої шкоди, як наслідки її дії на самого військовослужбовця та його оточення. Під впливом спиртних напоїв впевненість у свої діях і відсутність страху значно переважає над іншими фізичними і психологічними чинниками. Тому під дією алкогольних напоїв військовослужбовці все частіше самовільно залишають військову частину, відкрито відмовляються виконувати накази командирів або скоюють кримінальні злочини.

В Збройних Силах України чинним є наказ № 233 від 20.04.2017 року «Про заходи щодо попередження пияцтва у

Збройних Силах України», який визначає необхідним профілактику пияцтва у військових підрозділах. Реалізація комплексу заходів організаційного, виховного, психологічного, правового характеру включає організацію роз'яснювальної роботи з особовим складом; не допущення до виконання службових обов'язків за посадами і негайно відсторонення від виконання будь-яких обов'язків військової служби військовослужбовця у стані сп'яніння; проведення спортивно-масових заходів з метою профілактики зловживання алкогольними напоями, мотивування до здорового способу життя [3].

На нашу думку, профілактика та попередження вживання алкогольних напоїв під час несення військової служби є однією з основних умов попередження правопорушень у ЗСУ. Для цього необхідно з моменту прибуття у підрозділ військовослужбовця проводити профілактичну роботу щодо зловживання алкогольних напоїв, створити навколо військовослужбовця такий мікроклімат, який би не сприяв вживанню спиртних напоїв, інформаційно доводити рішення суду про засудження осіб, які вчинили правопорушення у стані алкогольного сп'яніння. [5, с.322] У разі не сприйняття військовослужбовцями виховних заходів до нього слід застосувати заходи адміністративного стягнення та дисциплінарного впливу такі як: догана, сувора догана, пониження на посаді або пониження у військовому званні, не виплата премії, характеристика в якій вказати, що військовослужбовець схильний до вживання алкогольних напоїв [4].

Вважаємо за доцільне забезпечувати організацію дозвілля військовослужбовцям та їх сім'ям у вихідні дні, вільний від несення військової служби час. Рекомендуємо для підсилення профілактичної роботи провести курс тренінгу «Тверезий розум» з метою вивчення кожного учасника тренінгу, його причину зловживання алкогольними напоями. Дослідження доводять, що групова робота дає

зможу військовослужбовцю відчувати себе членом колективу, підтримку побратимів, налагодити міжособистісні стосунки між військовослужбовцями підрозділу, встановлювати високий рівень довіри. Слід зауважити, що цей метод не має бути примусовим, для початку можна задіяти тих військовослужбовців які самі бажають позбутися алкогольної залежності.

В умовах воєнного стану робота командирів військових підрозділів на різних рівнях управління має бути спрямованою на профілактику та попередження вживання алкогольних напоїв військовослужбовцями з метою підвищення ефективності виконання завдань, зниження кількості правопорушень та підвищення рівня авторитету Збройних Сил України.

Список використаної літератури

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Закон УРСР від 07.12.1984 р. №8073-Х (із змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
2. Кримінальний кодекс України. Прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квітня 2001 року. Офіційний текст. К.: Юрінком Інтер, 2001, 240с.(із змінами та доповненнями).
3. Про заходи щодо попередження пияцтва у Збройних Силах України // Наказ МОУ № 233 від 20.04.2017 р.
4. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України. Закон України від 24.03.1999 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 22-23, ст. 197.
5. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців: навчально-методичний посібник / А.М. Романишин, Т.М. Мацевко та ін. Львів: НАСВ, 2017. 322 с.

УДК 364.42.44

*Галина ПРИСТАНСЬКА**Львівський державний університет**безпеки життєдіяльності***Науковий керівник:**к.філос.н, доцент **ЛОГВИНЕНКО В.М.**

ОСНОВНІ ТРУДНОЩІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Внутрішньо переміщені особи потребують підтримки з боку держави в процесі інтеграції до приймаючої громади. Особливо гостро ця проблема постала після початку повномасштабної війни росії проти України, яка посилилась ще й економічною кризою. За даними Міжнародної організації з міграції, оприлюдненими на офіційному сайті, в Україні число внутрішньо переміщених осіб становить 7,1 млн. осіб [2]. За таких умов, як зауважують І. Швець, О. Следь, М. Біленська, знижується рівень толерантності місцевих мешканців, і переселенці ризикують перетворитися на відособлену групу, виключену з життя громади, яка є подразником і причиною зростання соціальної напруги [5, с. 14]. В такій ситуації фахівці соціальної сфери повинні знайти стратегію соціально-психологічної та психолого-педагогічної роботи, яка сприятиме соціальній інтеграції переселенців. Для ефективної взаємодії соціальних працівників з цією категорією клієнтів необхідно розуміти основні труднощі і проблеми з якими стикаються внутрішньо переміщені особи. Дослідники Ю. Козар та М. Гаріфуллін вказують, що основними труднощами внутрішніх мігрантів є відсутність житла (власного чи орендованого); загалом низький рівень матеріального забезпечення; проблеми в оформленні реєстрації чи відновленні документів; складність або відсутність доступу до послуг соціального та правового характеру [1, с.83]. Крім зазначеного вимушений переїзд

призводить погіршення фізичного і психічного здоров'я, появи симптомів стану посттравматичного стресу. Внутрішні мігранти потрапляють в середовище, яке, почасти, для них є новим і переживають соціально-психологічні труднощі в процесі адаптації. Як зазначають Я. Юрків та Д. Луканов ще однією проблемою для цієї категорії осіб є криза соціальної ідентичності – різкі трансформації уявлень особистості про себе, і своє місце в системі життєвих відносин. Зміна місця проживання ВПО і пов'язані з переїздом дезадаптація і маргіналізація, накладають відбиток на процес розвитку особистості, створюють стресові ситуації, породжують стан безвиході, можуть слугувати причинами соціальної невлаштованості, бездомності, бідності, ін. Найбільш вразливими соціальними групами, в цьому контексті, є діти та люди похилого віку, для яких зміна соціального статусу і оточення, входження в нове етнокультурне середовище, особиста і матеріальна невлаштованість, значимість тісних емоційних контактів з одночасним страхом відкидання, криза ідентичності, ін. є актуальною проблемою [6].

Отже, внутрішні мігранти мають ряд ознак вразливості і високі ризики потрапляння в складні життєві обставини. Це є підставою для визначення змістовного наповнення соціальної роботи з цією категорією клієнтів.

Список використаних джерел

1. Козар Ю.Ю., Гаріфуллін М.В. Роль державних та недержавних інститутів у процесах соціальної адаптації вимушених переселенців в Україні. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1. С. 82–90.
2. Міжнародна організація з міграції. URL: <http://www.iom.org.ua> (дата звернення: 21.10.2022).
3. Наливайко Л.Р., Бочковий О.В, Мінакова Є.В. Проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування з питань інтеграції внутрішньо

- переміщених осіб в умовах децентралізації влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 130-136.
4. Нікітіна В.В. Соціальна вразливість внутрішньо переміщених осіб як підстава соціальної роботи з ними. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 2. С. 120-123.
 5. Швець І.Б., Следь О.М., Біленська М.М. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад у контексті сучасних соціокультурних викликів. *Регіональна економіка*. 2021. № 4. С. 14-21
 6. Юрків Я.І., Луканов Д.В. Труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 1. С. 469-472.

УДК 331.556

Марія РОМАН

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.філос.н, доцент **ЛОГВИНЕНКО В.М.**

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогоднішній день, за даними Міжнародної організації з міграції, оприлюдненими на офіційному сайті, в Україні число внутрішньо переміщених осіб становить 7,1 млн. осіб [1]. Згідно з результатами загальнонаціонального опитування названої організації, яке було проведене 9-16 березня 2022 року, з різних регіонів у межах України виїхала така кількість людей: 2 344 936 - схід, 1 936 839 - Київ та

область, 1 302 022 - північ, 485 829 - південь, 220 243 - центр, 187 854 - захід. Переміщення всередині країни відбувалося в різні часові періоди в залежності від наявності бойових дій у регіоні чи населеному пункті. За оцінками МОМ 48% переміщених осіб в Україні залишили своє місце проживання після початку війни, 45% залишили місце проживання - коли війна досягла їхнього району, а 5% покинули місце проживання в очікуванні конфлікту [5].

Попри недосконалість способу збору інформації, дані обласних адміністрацій демонструють значні диспропорції у кількості новоприбулих ВПО за областями. Станом на 17 березня 2022 року ОДА повідомляли про таку кількість ВПО: Львівська - 200 000, Івано-Франківська - 80 000, Закарпатська - 80 000, Хмельницька - 70 000, Чернівецька - 50 000, Тернопільська - 45 000, Волинська - 23 000, Рівненська - 20 315 [2].

Деякі громадяни змушені покидати свою домівку вже в друге – області та міста, які для ВПО у 2014 році, зараз перебувають у зоні активних бойових дій. Дані Міністерства соціальної політики, вказують, що стоном за останні два роки на облік взято близько 1,46 млн. ВПО з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим і Севастополя [4].

Найбільша кількість ВПО налічувалась у Донецькій (512 тис.) і Луганській (282 тис.) областях, у Києві (163 тис.), у Харківській (136 тис.) області. За даними Cedos, серед міст, де частка ВПО була високою до повномасштабного вторгнення РФ в Україну, - Северодонецьк (44% ВПО), Маріуполь (20%), Ізюм (13%), Буча (11%), Ірпінь (9%), Бердянськ (8%), Київ (5,5%) та інші. Усі вони зараз страждають від активних бойових дій [4].

21 березня 2022 року була анонсована урядова програма підтримки ВПО, що спрямована на видачу соціальної допомоги переміщеним, компенсацію роботодавцям за працевлаштування та компенсацію комунальних послуг особам

і громадам, які надали житло безкоштовно. Зокрема, держава виплачує кожному переселенцю мінімальну грошову щомісячну допомогу в розмірі 2 тис. гривень, а 3 тис. гривень — людям з інвалідністю та дітям.

Таким чином, внутрішні мігранти, які одразу звернулися до громад для реєстрації, тепер мають пройти реєстрацію повторно, щоб їхні дані внесли до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб і щоб вони могли отримувати державну соціальну допомогу. Слід зазначити, що оформлення довідки про взяття на облік є правом, а не обов'язком переселенців. Крім того, ті, котрі вже перебувають на обліку, можуть у будь-який час подати заяву про відмову від виданої довідки ВПО (відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [3]).

У багатьох громадах України вже був досвід прийняття великої кількості вимушених переселенців, що може бути корисним для визначення потреб ВПО. Деякі громади почали готуватися до приїзду незадовго до 24 лютого: розгорнули міський штаб, організували роботу пунктів прийому людей та провели інвентаризацію житлових приміщень, щоб використовувати їх для поселення ВПО. Наразі у створених або відновлених штабах працюють як працівники органів влади, так і залучені волонтери. Крім того, низка громадських і міжнародних організацій надають допомогу («Українська волонтерська служба», «Карітас», «Платформа ТЮ», «Право на захист», ін).

Отже, внутрішня міграція в Україні, внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, значно зросла порівняно з показниками попередніх років. Але внаслідок прецедентів, які виникали з періоду 2014 року, громади були готові до вжиття необхідних заходів із забезпечення належних умов для ВПО.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна організація з міграції. URL: <http://www.iom.org.ua> (дата звернення: 22.10.2022).
2. Мінсоцполітики: Обліковано 1459170 внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-oblikovano-1-459-170-vnutrishno-peremishchenih-osib>. (дата звернення: 23.10.2022).
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>. (дата звернення: 21.10.2022).
4. Шосте загальнонаціональне опитування: адаптація українців до умов війни (19 березня 2022) URL: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine> (дата звернення: 21.10.2022).
5. Ukraine - IDP figures: General Population Survey URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine---idp-figures-general-population-survey-9---16-march-2022>(дата звернення: 21.10.2022).

УДК 327.7:343

Ростислав МАРКЕВИЧ

Львівський державний університет

безпеки життєдіяльності

Науковий керівник:

к.філос.н, доцент ***ЛОГВИНЕНКО В.М.***

ОСОБЛИВОСТІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В ХХІ СТОЛІТТІ

Сьогодні торгівля людьми стала загальнолюдською проблемою, яка набирає щораз більших масштабів і ганебніших та жахливіших форм. Це явище пов'язане з

інтересами усіх регіонів, держав та народів не залежно від їхнього економічного розвитку, адже мова йде не лише про пропозицію чи транзит «живого товару», а й про попит на нього. Відтак торгівлю людьми слід розглядати як глобальну проблему XXI століття, вирішити яку можливо лише скоординувавши дії та акумулювавши зусилля усіх країн.

Термін «торгівля людьми» має нормативне визначення в українському законодавстві: це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи [4].

Дослідники цього явища вказують, що найуразливішими до торгівлі людьми є неодружені жінки; самотні матері; розлучені особи; молодь; діти вулиці; діти-сироти; члени сімей, що перебувають в складних життєвих обставинах; особи, які потерпіли від насильства чи дискримінації [3, с. 184]. Проте, в сучасних умовах війни, як зауважує В. Котова, з'явилося широке поле не лише для протизаконного переміщення зброї, боєприпасів, наркотиків, але й людей. Тому, до групи ризику тих, що можуть стати жертвами торгівлі людьми належать вимушені мігранти або внутрішньо переміщені особи із зони проведення активних бойових дій, а також діти, які внаслідок війни залишилися без батьківського піклування [2, с. 77].

Основними формами експлуатації в XXI залишаються примусова праця (на виробництві, на сільськогосподарських роботах та ін.) та секс-індустрія, також до форм експлуатації належить жебракування, примусова вагітність торгівля нареченими, торгівля органами [1]. Особливістю торгівлі людьми в Україні на сучасному етапі є те, що вона може здійснюватися з метою продажі громадян України (головно

чоловіків) для подальшого використання їх у воєнних діях. Також є випадки вимоги викупу за звільнення захоплених цивільних осіб або військовополонених, які ЗМІ інколи називають торгівлею людьми. Як зазначає доктор юридичних наук В. Батиргарєєва таке трактування є некоректним, з позиції кримінального права подібні дії слід розглядати як захоплення заручників чи/та незаконне позбавлення волі або викрадення людини [1, с. 73].

Підсумовуючи слід зазначити, що нині торгівля людьми набирає щораз більших масштабів і ганебніших форм, тому в протидію торгівлі людьми мають включитися усі держави. Ця проблема потребує негайного вирішення, адже байдужість до торгівлі людьми спричинить кризові явища не лише в соціальній сфері, а й економічній, політичній, культурній та інших сферах суспільства

Список використаних джерел

1. Батиргарєєва В.С. Торгівля людьми в Україні: погляд із сьогодення. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 33. С. 68-77.
2. Котова В. В. Особливості розслідування торгівлі людьми в умовах воєнного стану. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1. С. 74–81.
3. Кулава К. Торгівля людьми: основні поняття та види експлуатації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 7. С. 180-189.
4. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення: 10.10.2022).

УДК 304.4

Володимир СМІК
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності
Науковий керівник:
к. і.н., доцент **ЛОЗИНСЬКИЙ А.Ф.**

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

До ключових питань, що постають перед більшістю країн світу належить побудова ефективної системи соціальної політики здатної вирішувати нагальні й перманентні соціальні проблеми. Особливо гостро постає потреба переосмислення соціальної політики в Україні, визначення чіткої мети, завдань, механізмів і етапів її реалізації. Означена проблема набуває актуальності у світлі процесів нестабільності соціально-економічного розвитку держави та військового конфлікту на сході України. Соціальні проблеми сучасної України пов'язані з погіршенням екологічного стану довкілля, існуванням великих ризиків бідності, маргінального відторгнення, військовим конфліктом, поширенням тероризму, поглибленням соціальної нерівності, духовним зубожінням народу, поширенням епідемій. Як наслідок зазначених процесів і явищ в українському соціумі є розповсюдження психологічних, психофізіологічних та поведінкових залежностей серед населення, що приводять до великих людських втрат. Вищезначене зумовлює необхідність створення ефективної інноваційної системи соціального захисту/соціальних послуг, здатної допомогти слабким у самоствердженні і сприяти сильним у саморозвитку, закладенні міцного фундаменту відносин у механізмі соціального партнерства. Впровадження інновацій у сферу соціальної роботи є важливою державною справою [3, с. 162].

Для імплементації сучасних і досконалих інноваційних механізмів системи надання соціальних послуг населенню України виникає потреба у характеристиці й узагальненні досвіду зарубіжних країн, виокремленні адекватних до вимог часу інструментів, які можна використати у вітчизняному просторі соціальних послуг з найефективнішою та найбільш повною їхньою віддачею. Ігнорування цієї проблеми спричинить зубожіння населення, соціальну ізоляцію, втрату довіри до державних органів влади та зростання соціальної напруженості.

Вивчення запропонованої проблеми має певний науковий досвід, що сформувався в рамках медичного, етичного, психологічного, педагогічного, соціологічного наукових знань. Розв'язання цієї проблеми у предметному полі соціальної роботи ґрунтується на її міждисциплінарних можливостях. Сьогодні окрім традиційних методів соціальної роботи (консультування, соціальної терапії, психосоціальної реабілітації, лікуванні) використовуються нові сучасні технології та інструментарії комунікативних соціальних практик [1, с. 63].

Проблеми дослідження процесів еволюції системи соціального захисту (соціальних послуг) щодо незахищених верств суспільства, сучасного рівня інноваційного соціального захисту населення, механізмів реформування системи соціальних послуг, розвитку інтегрованих соціальних послуг, децентралізації соціальних послуг в Україні, особливостей фінансування соціальної інфраструктури в процесі децентралізації відображені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: Р. Греби, І. Григи, К. Дубич, І. Звереві, Л. Ільчук, Н. Кабаченко, М. Кравченко, Л. Лисяк, М. Мальваного, Ю. Попик, Т. Семигіної та ін., а також Є. Лютової-Робертс, Л. Паттоні, Р. Тофтісової-Матерон та ін. [1–9]. Однак теперішній стан функціонування системи соціального захисту (соціальних послуг) в Україні засвідчує

необхідність надання нових інноваційних пропозицій щодо її вдосконалення у найближчій перспективі.

Головною метою сучасної стратегії розвитку соціальної роботи в Україні визначається забезпечення прав і свобод осіб/сімей та сімей з дітьми, незалежно від їхнього місця проживання, на отримання гарантованих державою соціальних стандартів шляхом поетапного забезпечення доступності та якості соціальних послуг. Окрім цього, передбачається запровадження механізму соціального замовлення для посилення конкуренції серед суб'єктів, що надають соціальні послуги, та механізмів стимулювання підвищення якості послуг й фінансування послуг за принципом «гроші йдуть за отримувачем послуг» [5].

Модернізація діючої інфраструктури системи надання соціальних послуг в Україні передбачає проведення деінституалізації існуючої мережі, оскільки значний період часу соціальні установи і заклади були підпорядковані різним міністерствам і відомствам, що обумовлювало відсутність єдиного підходу до їхнього фінансування. Так, видатки на стаціонарні заклади, підпорядковані Міністерству охорони здоров'я, визначаються структурою населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці, водночас як видатки для закладів, які знаходяться в управлінні Міністерства соціальної політики та Міністерства освіти і науки, – кількістю осіб, що перебувають у цих закладах, або кількістю осіб, які отримують від них послуги [7, с. 25].

Значна увага приділяється питанням кадрового потенціалу в умовах модернізації системи надання соціальних послуг, оскільки процеси децентралізації суттєво вплинули на засади реалізації соціальної політики країни, зобов'язавши відмовитись від звичного дотаційного характеру соціального забезпечення категорій осіб, які потрапили у складні життєві обставини. Таким чином, процес реалізації сучасної стратегії розвитку соціальної роботи в Україні залежить від двох головних умов: правового регулювання формування системи

соціальних послуг шляхом розробки положень, механізмів, інструкцій та фінансової децентралізації установ і закладів, що надають соціальні послуги.

Сьогодні існує значна кількість невирішених питань, пов'язаних з нововведеннями в соціальній політиці держави, починаючи із законодавчого рівня і завершуючи практичною реалізацією цілей надання соціальних послуг на місцях. Важливими є проблеми розвитку ринку соціальних послуг, ліцензування соціальних послуг та наявності стандартів їх надання, впровадження нових моделей надання соціальних послуг, співпраці держави та недержавних організацій, впровадження механізму соціального замовлення, недосконалість законодавства у соціальній сфері та ін. [6, с. 25].

Інноваційним методом соціальної політики є інтегрований підхід у наданні соціальних послуг, що посилює їх ефективність завдяки покращеній координованості дій соціальних служб. У цьому відношенні слід відзначити впровадження нових проектів, що містять інноваційні підходи до реформування системи опіки над дітьми, до роботи із вразливими сім'ями. Розвиток інтегрованого підходу до надання соціальних послуг вразливим сім'ям та дітям спрямований насамперед на забезпечення права дитини на сімейне виховання. Цей підхід передбачає надання комплексних соціальних послуг на основі оцінки потреб дітей і сімей, забезпечення активної участі клієнтів у плануванні й моніторингу соціальних послуг, залучення ресурсів громади до вирішення проблем дітей і сімей, подолання складних життєвих обставин. Успішна реалізація інтегрованого підходу здійснюється на принципах тісної співпраці органів державного управління, закладів соціального захисту дітей та громадських організацій [8, с. 194].

Перспективним є використання в практиці соціальної політики такого інноваційного методу, як соціальне замовлення, яке за своєю суттю є комплексом правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних,

реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя. Важливим чинником упровадження таких інноваційних послуг є гостра потреба в них у зв'язку з появою нових категорій громадян, наприклад, учасників та постраждалих унаслідок АТО/ООС. У зв'язку з тим у структурах, які запровадили такі послуги, проводиться апробація нових державних стандартів надання соціальних послуг, де визначаються зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальних послуг, показники їх якості.

Список використаних джерел

1. Гребя Р. Механізми реформування системи соціальних послуг в Україні: державно-управлінський аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 1 (32). С. 62–67.
2. Ільчук Л.І. Розвиток системи інтегрованих соціальних послуг в умовах децентралізації (на прикладі об'єднаних територіальних громад). *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2018. № 1. С. 114–121.
3. Інновації у соціальних службах: навч.-метод. посіб. / автор. кол.: Семигіна Т.В., Покладова В.В, Грига І.М. та ін. Київ: Університетське вид-во «Пульсари», 2002. 261 с.
4. Інноваційні моделі соціальних послуг. Проекти Українського фонду соціальних інвестицій / за ред. Н.В. Кабаченко. Київ, 2006. Т. 1. 320 с.
5. Кравченко М. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні. *Демократичне врядування*. 2014. № 14. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk14/fail/kravchenko.pdf

6. Лисяк Л.В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського ун-ту*. Серія: Економіка. 2017. Т. 25. Вип. 11 (1). С. 23–30.
7. Мальований М.І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія. Умань: СПД Сочінський, 2016. 496 с.
8. Попик Ю. Організація діяльності інтегрованих соціальних служб в територіальних громадах. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Вип. 2. С. 193–196.
9. Тофтисова-Матерон Р., Дімітрова М., Ньюмен К. Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах. Київ: Проект ТАСІС «Посилення регіональних соціальних служб в Україні», 2006. 225 с.

УДК 316.621-057.875

Анжела ФІТЬО

Львівський державний університет

безпеки життєдіяльності

Науковий керівник:

к.н. з держ. упр., доцент **ГОНТАР З.Г.**

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.

Попри будь-які трансформації і процеси, що відбуваються сьогодні в українському суспільстві, невід'ємною складовою та важливим механізмом розбудови України як соціальної держави, формування громадянського суспільства є саме соціальна робота і соціальна політика.

Під соціальною роботою розуміємо відповідну професійну діяльність соціальних, державних і громадських інституцій, груп і окремих індивідів з надання допомоги для успішної соціалізації

особам чи групам людей у випадках, коли за браком належних умов у суспільстві соціалізація утруднюється, призупиняється або набуває зворотного напрямку.

Реалізація соціальної сфери може бути забезпечена шляхом запровадження відповідних механізмів, а саме: нормативно-законодавчих, до яких можна віднести становлення комплексної системи соціальних стандартів державними інституціями, розроблення соціального бюджету як складової частини державного і місцевих бюджетів; соціально-політичних - запровадження системи тристороннього соціального партнерства, залучення до реалізації соціальних програм політичних партій і об'єднань громадян, інших громадських інституцій.

Коли йдеться про поняття „соціальна робота”, то мають на увазі: країну, яка активно реалізує соціальну політику не лише за рахунок державних інституцій, але й на рівні громадянського суспільства (громадські об'єднання, партії, професійні спілки, церква, благодійні фонди тощо).

Щодо соціальної роботи, соціальної сфери як таких, то вони найперше мають здійснюватися саме за активної участі самих громадян, тобто громадянського суспільства.

Громадянське суспільство є системою, яка складається з кількох частин. Це, по-перше, громадські організації (інституції), які виконують соціальні функції; по - друге, механізми взаємодії між громадою та державою; по - третє, механізми контролю суспільством владних відносин. Важливим моментом становлення інститутів громадянського суспільства є визнання суспільством факту їх існування, а також визнання їх права і спроможності реагувати на процеси, які відбуваються в суспільстві, позитивно впливати на їх перебіг.

В усьому соціальному розвитку українського суспільства, а відтак і в соціальній сфері безпосередньо, вирішальним був і залишається людський фактор. Йдеться про ціннісні орієнтації (індивідуальні, групові,

загальнонаціональні). Тобто, соціальна політика найперше має спрямовуватися на активізацію саме людського фактора. Це може бути за умов: демократизації суспільства, людських відносин; розширення і розвитку самоуправління народу; заохочення і стимулювання громадян.

Для зацікавлення державних структур діяльністю інститутів громадянського суспільства необхідно активізувати роботу громадських організацій і визначити пріоритетні напрямки їх діяльності. Передати або частково делегувати їм окремі функції державних органів – наприклад, з питань соціальної підтримки населення, реалізації ініціатив молоді і батьків у роботі з дітьми і підлітками тощо.

Перш за все – з боку державних інституцій, а також з боку інших інституцій громадянського суспільства механізми взаємодії держави та громадських інституцій розглядають в таких аспектах, що громадянське суспільство, як складова держави, є такою моделлю суспільного розвитку, яка пропонує збалансований взаємоконтроль і взаємообмеження державних органів і недержавних утворень (інститутів громадянського суспільства) для того, щоб діяльність державних органів завжди перебувала в полі зору недержавних структур, які, в свою чергу, мають співвідносити власні дії із законами та враховувати об'єктивні потреби держави. Держава та інститути громадянського суспільства, за всієї різниці між ними, мають одну мету – консолідувати суспільство.

Кожна соціальна система виділяє мінімум засобів для надання соціальної допомоги клієнтам, соціальні працівники повинні залучати всі можливості громади для надання допомоги клієнтові, налагоджувати співпрацю з державними, громадськими, приватними закладами та організаціями, використовувати можливості груп взаємодопомоги (якщо вони діють в організації).

Отже, соціальне робота розглядається як організована соціальна взаємодія між різними соціальними інститутами, включаючи державу і громадянське суспільство, між різними соціальними групами і індивідами на основі соціального партнерства як механізму соціального управління.

Список використаних джерел

1. Лук'янова Н. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: посібник для підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для молоді. У 2-х ч. К., 2001.
2. Сіренко В.Ф., Тимошенко В.І., Ковальчук Т.І. та інші. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення. Київ: «Логос», 1997. 104 с.

Єлізавета ОЛІЙНИК

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

Науковий керівник:

к.е.н., доцент. **ПАК Н.Т.**

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОК У ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Сучасний етап розвитку України характеризується наявністю різнобічних напрямків функціонування та вдосконалення сфер діяльності громадян, зокрема участі у громадських організаціях. Одним із аспектів цієї діяльності є забезпечення рівних прав у контексті гендерної рівності на державному та міжнародних рівнях.

Конституція України забезпечує рівні громадянські права і свободи чоловіків та жінок. Правове поле України ґрунтується на дотриманні принципу рівноправ'я статей у всіх сферах діяльності держави та недержавних інституціях.

У 1980 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, у якій ідеться про те, що “держави сторони вживають усіх відповідних заходів з метою... змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків та жінок для викорінення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок” [3, с. 80].

Окрім визначення загальних засад реалізації державою своїх міжнародних зобов’язань у правовому полі важливе значення має визначення особливостей діяльності жіночих громадських організацій у соціально-психологічному аспекті.

Жіночі громадські об’єднання – це одна із форм налагодження оптимальної комунікативної взаємодії між окремими суб’єктами громадськості та органами державного управління задля здійснення суспільно-економічних та соціальних перетворень в українському соціумі. Звернення до психологічного аналізу діяльності жіночих громадських об’єднань зумовлено низкою причин. Зокрема, в умовах сьогодення постала необхідність утвердження ролі жінки в системі суспільно-політичних відносин, у структурах влади, в економіці, науці, громадських об’єднаннях; активність неурядових жіночих об’єднань, динаміка їхнього розвитку, що сприяють удосконаленню законодавства та правових механізмів, забезпечують поліпшення становища жінок, сприяють розбудові соціально зорієнтованого громадянського суспільства [1, с. 20].

Такий стан свідчить про наявність гендерно нерівних умов для реалізації жінками власних прав в умовах правової держави. Проте перспективи розвитку у різних напрямках, зокрема у функціонуванні громадських об’єднань, забезпечить дотримання рівності залежно від статі та підвищить якість організації суспільства та, відповідно, реалізації основоположних прав людини.

При цьому, суттєвим аспектом у функціонуванні жіночих організацій є врахування психологічного аспекту, який визначає роль жінки у суспільстві як невід'ємної ланки соціуму.

Соціальну активність жінок доцільно розглядати крізь призму двох груп чинників, які її зумовлюють, а саме: особливості суспільства, що спричинюють активність особистості та психологічні чинники – особистісні риси, що спонукають особистість до активності. До першої групи чинників зараховують соціально-психологічні стереотипи, які притаманні значній частині населення. Зокрема, мовиться про домінування у масовій жіночій свідомості думки щодо низької ефективності громадських об'єднань. Впливають на соціальну активність жінок стереотипи, за якими соціальна роль жінки сутнісно зводиться лише до побутового обслуговування родини. Важливим чинником є втрата жінками довіри до влади та можливості впливу на неї і як наслідок цього – обрання ними індивідуальних шляхів виживання. Все це і породжує байдужість до громадських справ, небажання сприйняти жіночий рух за важливий і вагомий чинник розвитку суспільства. Крім цього, підсилює загальну тенденцію слабких громадянських жіночих ініціатив слабка поінформованість суспільства про діяльність жіночих об'єднань в Україні [1, с. 25].

До психологічних чинників відносять мотивацію соціальної активності жінок – це динамічна система компонентів і соціально-психологічних чинників для досягнення конкретної соціально значущої мети [4, с. 89]. О.Здравомислова, вивчаючи питання діяльності громадських організацій та рухів, розглядає погляди зарубіжних дослідників. Згідно яких головною причиною залучення жінок до громадської діяльності зарубіжні вчені вважали жіночу відданість цілям суспільних рухів, перегук цінностей рухів із власними цінностями. Відтак була сформована модель відносної депривації: причиною залучення до громадських структур є певний соціально-психічний стан,

який характеризується невідповідністю бажань особистості й соціального статусу. Відповідно до цієї моделі, люди беруть участь у суспільних рухах тоді, коли розрив між бажаним і дійсним сягає максимально допустимого значення [5, с. 137].

Варто зазначити, що велика кількість жінок-активісток на початковій стадії громадської діяльності переживає моменти підйому та ефективності праці. Але щоразу більше помітним стає зростаючий процес згасання активності: українські жінки відходять від організацій із почуттям спустошення та поразки. Згідно з теорією мотивації, людина визначає для себе цілі, досягнення яких вона прагне, здійснюючи певні дії. Відповідно, якщо мету досягнули або її неможливо досягнути, відбувається затухання діяльності громадських об'єднань. Це певною мірою пояснює коливання чисельності жіночих громадських організацій у сучасних умовах, зокрема, одні розширюють сферу своєї діяльності, інші поступово згасають та повністю ліквідуються [2 с. 53].

Список використаних джерел

1. Борзіхіна К.В. Організація і керівництво діяльністю жіночих громадських об'єднань : диплом. робота за освіт.-кваліф. рівнем «магістр»: спец. 8.18010001 – управління соціальним закладом магістер. програма – управління соціальним закладом / Катерина Володимирівна Борзіхіна ; наук. керівник д.психол.н., доцент С. К. Шандрук. Тернопіль, 2017. 106 с.
2. Гаєва Н.П. Конституційні основи об'єднань громадян в Україні. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп. ред. В.Ф. Погорілко: Монографія. К.: А.С.К., 2003. 212 с.
3. Говорун Т.В. Соціально-економічні аспекти гендерної асиметрії. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 2010. Випуск 7. С.79-89.

4. Здравомыслова Е. Парадигмы западной социологии общественных движений. СПб.: Наука, 2013. 268 с.
5. Здравомыслова Е.А. От социальной проблемы к коллективному действию: правозащитная организация «Солдатские матери». Общественные движения в современной России: от социальной проблемы к коллективному действию / Отв. ред. В.В. Костюшев. М.: Институт социологии РАН, 2009. С. 135-138.

УДК 325.455

Орест-Ростислав ТОКМИНА

Львівський державний університет

безпеки життєдіяльності

Науковий керівник:

к.філос.н, доцент ***ЛОГВИНЕНКО В.М.***

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА»

Розвинуті демократичні держави, розбудовуючи громадянське суспільство. у своїй політиці реалізують основні принципи соціальної держави. Зазначимо, що терміну «соціальна держава» близько ста років, а офіційне використання він здобув у 1949 році (Конституція ФРН). [1, с. 30]. Нині в конституція багатьох держав гарантуються соціальні права громадян та укладаються спеціальні кодекси із соціальних питань. Власне таке законодавче закріплення названого поняття означає те, що держава зобов'язується турбуватися про все населення. В цьому контексті доцільно конкретизувати значення цього поняття, так як загальноприйнятого визначення не існує. На основі аналізу наукових досліджень можна виокремити такі ознаки соціальної держави: розвинене громадянське суспільство; система законодавства, що втілює загальнолюдські цінності;

відповідальність держави за рівень добробуту громадян; сформована система соціального захисту; доступність соціальної підтримки; дієвий механізм реалізації соціальних гарантій та зобов'язань; наявність соціальних виплат, що здійснюються з бюджету; дотримання соціальних стандартів; перерозподіл національного доходу на користь соціально вразливих груп населення; нейтралізація соціально-економічних конфліктів, тощо [2; 3; 5; 6]. Головний принцип соціальної держави визначає державу як представника і захисника інтересів як усього суспільства так і інтересів кожної людини і громадянина [4, с. 182]. Можна стверджувати, що пріоритетом названої держави є соціальна справедливість та створення умов для реалізації соціальних прав, які забезпечують гідне життя та розвиток особистості.

Тож, можна зробити висновок, що соціальна держава – це правова держава з розвиненими інститутами громадянського суспільства, яка найвищою соціальною цінністю визнає людину, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність, безпеку та здатна створити для цього необхідні умови, а також забезпечити соціальний лад в суспільстві.

Список використаних джерел:

5. Кравець Г.В. Теоретичне підґрунтя та сучасний зміст поняття «соціальна держава». *Політикус*. 2019. Вип. 4. С. 30-33.
6. Кулі-Іванченко К.К. Концепція соціальної держави в Україні: сучасний стан та проблеми реалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2022. Вип. 69. С. 52-58.
7. Кушніренко О.Г. Соціальні гарантії як елемент ефективної соціальної держави. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2020. № 10. С. 72-77.

Ілля ГРИЦЬКОВ

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент **КАЗАКОВА Н.В.**

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК НАПРЯМ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сьогодні у важких реаліях існування нашої держави, яка бореться за із загарбником, Україні потрібні люди, з високим почуттям гідності, стійкою громадянською позицією, які здатні нестандартно вирішувати завдання, готові виконувати громадянський обов'язок. Формування громадянської компетентності у молодших школярів у процесі волонтерської діяльності сприятиме розвитку такої особистості.

Проблемою формування громадянської компетентності займалися низка науковців, зокрема: Н. Бібік О. Дем'янчук, С. Клепко, О. Пометун, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін. Питанню волонтерської діяльності приділяли значну увагу О. Безпалько С. Глаголич, Л. Даниленко В. Дибайло, А. Капська, І. Киричок, Т. Лях, Г. Скитьова, М. Товкало та ін.

Для дослідження волонтерства як напряму формування громадянської компетентності молодших школярів варто розглянути основні терміни, які складають суть проблеми, а саме: «волонтерство», «компетентність», «громадянська компетентність».

Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерство – це «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, яка здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості [3].

Компетентність, відповідно до Закону України «Про освіту» – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [4].

А. Тадаєва розглядає поняття «компетентність» з точки зору реалізації ідеї виховання компетентної людини, яка має не лише необхідні знання професіоналізм, високі моральні якості, але й діє правильно у певних ситуаціях, використовуючи набуті знання, беручи відповідальність за свої вчинки [7].

В. Овчарук компетентність у контексті структури змісту освіти у інтегрованому вигляді трактує як результат освіти, який досягається у сукупності із засобами змісту освіти та соціальною взаємодією [1, с. 45-46].

Громадянську компетентність О. Пометун розглядає як здатність, спроможність людини активно відповідально та ефективно реалізовувати права й обов'язки для розвитку демократичного суспільства [2, с. 18].

Грунтуючись на дослідженні Т. Смагіної, зазначимо, що формування й розвиток громадянської компетентності учня передбачає вдосконалення знань і наукових уявлень про взаємозв'язок громадян і суспільства, громадян і держави, відносини між людьми; способів діяльності, практичних умінь, моделей поведінки, в яких виявляється його громадянськість; громадянських цінностей й особистісних смислів учня; досвіду самостійного розв'язання проблем приватного й публічного життя людини в громадянському суспільстві [5, с. 44]. Це, на нашу думку, призводить до формування активної громадянської позиції випускника Нової української школи, сприяє його успішній самореалізації в умовах політичної, економічної свободи й свідомого вибору.

Волонтерська діяльність є досить новим явищем у закладах загальної середньої освіти, а особливо у молодшій школі. І для керівників закладів, вчителів, здобувачів освіти та їхніх батьків – це означає появу нового виду діяльності, який вони самостійно ініціюють і проводять на добровільних засадах різноманітні акції та реалізують проекти (соціальні, екологічні, валеологічні, культурно-просвітницькі, інформаційні, дослідницькі).

Розвиток волонтерства в школі – складний виховний процес, який містить і певні труднощі та ризики для вчителя і керівника школи. Серед труднощів виділяють пасивність громадян; стійкість стереотипу, що за все відповідає держава; нерозуміння з боку батьків освітньої ролі волонтерської акції; відсутність підтримки з боку держави волонтерським ініціативам; відсутність чіткої законодавчої бази, яка б стимулювала розвиток волонтерства. Проте, за останні 9 місяців, ми спостерігаємо, що ці труднощі долаються і суспільство все більше розуміє важливість волонтерства.

Волонтерський рух в освітньому закладі необхідно пропагувати ще з початкової школи і розвивати впродовж всього навчання. З цією метою в школі можна проводити певні соціальні, екологічні акції, культурно-просвітницькі, інформаційні, спортивно-фізкультурні, валеологічні волонтерські проекти.

Прикладами соціальних акцій можуть бути:

1. Відправити листівку на фронт або в лікарню. Це може бути дитячий малюнок, який зігріє серце тих, хто нас захищають, або тих, хто воюють із хворобами в лікарнях. Зворушливі непевні літери допоможуть хлопцям та дівчатам відчуті підтримку. Таке волонтерство може стати елементом національно-патріотичного виховання, а також навчити дітей толерантного ставлення до хворих.

2. Допомогти старшим людям. Самотні дідусі та бабусі потребують не лише матеріальної допомоги, але й розмов.

роводячи час із ними, діти вчаться емпатії та толерантності до інших.

3. Відвідати притулок для тварин. Ці тварини потребують не лише догляду та їжі, але й людської любові. Екскурсія до такого притулку може, зокрема, розвинути в дітях емпатію та відповідальне ставлення до навколишнього середовища і його чотирилапих представників.

4. Організувати разом із класом святковий ярмарок поробок, з якого всі зароблені гроші передати на благодійність. Віддати старий одяг, книжки, іграшки тим, хто потребує цього більше. Така діяльність, крім емпатії, розвиває ініціативність та організаторські навички.

Також, не менш важливим є проведення екологічних акцій, які зазвичай асоціюються із з прибиранням громадських парків, скверів, пришкольного подвір'я. Це справді важлива діяльність школи, до якої громадяни вже звикли. Окрім цих акцій, варто використовувати екологічні проекти, які мають на меті не тільки привернути увагу до очищення території, а й формувати екологічну культуру людей, стимулювати їх до активних дій на користь довкілля.

Культурно-просвітницькі та інформаційні волонтерські проекти – важливий крок у формування громадянської компетентності молодших школярів. Цей напрям діяльності школа реалізує зазвичай через організацію урочистих заходів, святкувань, літніх таборів, створення музеїв, відкриття для потреб мешканців села або містечка бібліотечних фондів школи тощо. Така діяльність школи працює на її позитивний образ і може стати поштовхом до національно-культурного розвитку громади, її самоосвіти.

Спортивно-фізкультурні та валеологічні волонтерські проекти ґрунтуються на постулаті, що здоровий спосіб життя учня визначає не кількість уроків фізичного виховання та валеологічних бесід, кількість спортивних змагань, а передусім – приклад родини й представників громади [6].

Таким чином, волонтерство у формування громадянської компетентності молодших школярів, яка часто ґрунтується на оптимізмі та великому прагненні змінити світ, ще раз засвідчує, що діяльність школи має не обмежуватися тільки навчанням у класах. Результативність освіти перевіряється за порогом школи, у громаді, яка сама виставляє оцінку учням за вихованість, ввічливість, відповідальність, милосердя, за їх громадянську позицію тощо.

Список використаних джерел

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ, 2004. 112 с.
2. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. №23. С.18–20.
3. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. Дата оновлення: 03.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 11.11.2022).
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№178-179). С.10-22.
5. Смагіна Т.М. Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання». Київ, 2007. 267 с.
6. Стандарти громадсько-активної школи: волонтерство: навчально-методичний посібник. Товкало М.Я. під заг. ред. Даниленко Л.І., Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 52 с.
7. Тадаєва А.В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Харківська державна академія культури. Харків, 2016. 258 с.

Олена ГУМЕНЮК
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Науковий керівник
к.пед. н., доцент **СІВАК Н.А.**

НАПРЯМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ

Прогрес людства у своєму розвитку – це не лише плюси, але й неминучі мінуси, які спричиняють забруднення повітря, ґрунтів, води та інших складових навколишнього середовища, а це, в свою чергу, впливає на здоров'я та тривалість життя людей.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням в Україну спостерігаються катастрофічні наслідки впливу на навколишнє середовище. Так, директорка ГО «Екодія» Наталія Гозак виділяє п'ять найбільших груп загроз для довкілля [2], спричинених повномасштабним вторгненням рис.1.1.

Рисунок 1.1 Загрози для довкілля викликані повномасштабним вторгненням

Враховуючи виклики сьогодення, надзвичайно важливою є екологічна волонтерська діяльність, як потужний соціально-суспільний рух, який здатний прийняти на себе частину повноважень державних соціальних установ.

Екологічне волонтерство – це добровільна діяльність, спрямована на збереження навколишнього середовища та вирішення екологічних проблем. Таке волонтерство розвинуте майже у всіх країнах та, зазвичай, створюється за ініціативи самих громадян [3].

До екологічного волонтерства має можливість долучатись будь-яка людина, яка прагне покращити стан навколишнього середовища, підвищити екологічну культуру співгромадян.

Як вид активної громадянської діяльності – екологічне волонтерство широко розповсюджене у всьому світі і приносить відчутну корисність не тільки навколишньому середовищу, але, в кінцевому результаті, і людям.

В Україні налічується понад 500 громадських екологічних організацій, з них найбільшими є: Українське товариство охорони природи, Всеукраїнська екологічна ліга, Українська екологічна асоціація «Зелений світ», Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта», Національний екологічний центр України, Українське ботанічне товариство. Громадські екологічні організації, які допомагають вирішувати питання захисту довкілля є в усіх регіонах України [5].

Досить поширеною на теренах України є участь громадян у щорічних екологічних волонтерських проєктах, які проводяться в рамках Всеукраїнської толоки, організованої за міжнародної ініціативи «Let`s do it» та ГО Zero Waste Society, що пропагує стиль життя без відходів [4].

У контексті нашого дослідження зазначимо, що характерною рисою Українського волонтерського руху є так звана «пасивна підтримка», яка полягає в тому, що люди самостійно займаються сортуванням сміття, відходів, прибирання території, уникають використання поліетилену та пластику тощо.

Аналіз наукової літератури дозволив нам визначити напрями діяльності найбільш відомих волонтерських екологічних організацій в Україні, яку представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Напрямки діяльності волонтерських екологічних організацій
України

Назва організації	Напрямки діяльності
1	2
Центр екологічних ініціатив «Екодія»	- відновлювання джерела енергії; енергоефективність; згорання атомної енергетики; зміна клімату; моніторинг національної політики; адаптація міст; розвиток міської мобільності та екологічного транспорту; підтримка громад та захист їх екологічних прав.
Громадська організація «Екологічні ініціативи»	- сприяння реалізації прав громадян на чисте та безпечне довкілля; покращення екологічної ситуації в Україні; запровадження в Україні європейських стандартів охорони довкілля; участь (доступ) громадськості до вирішення екологічних проблем; впровадження сучасних підходів до охорони довкілля; поширення інформації про стан довкілля; налагодження транскордонної співпраці у сфері охорони довкілля; запровадження новітніх технологій у сфері охорони довкілля.
Національний екологічний центр України (НЕЦУ)	- охорона навколишнього середовища; збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; розвиток природно-заповідного фонду; розвиток сталого транспорту; відновлювана енергетика та питання зміни клімату.
Громадська організація «Український	- освіта для сталого розвитку (екологічні аспекти соціальної відповідальності бізнесу); збереження біорізноманіття;

екологічний клуб «Зелена Хвиля»	боротьба зі зміною клімату; екологічні суспільні ініціативи; золотий стандарт для проектів скорочення викидів парникових газів.
Громадська організація «Енергетичний перехід»	- сприяння переходу України до ощадливого енергоспоживання та використання відновлюваних джерел енергії.
Громадська організація «Всеукраїнська організація «Зелений Фонд. Подолання гуманітарних та екологічних катастроф»	- моніторинг та виявлення регіональних і локальних екологічних проблем, надзвичайних ситуацій, що виникають в результаті діяльності підприємств, які забруднюють навколишнє середовище; розробку програм по вирішенню екологічних проблем, що виникли і усунення негативних наслідків.
Громадська організація «Єдина Планета»	- захист прав тварин в Україні; протидія зміні клімату; захист довкілля.
Міжнародна благодійна організація "Інформаційний центр "Зелене досє"	- залучення людей до вирішення проблем навколишнього середовища та сталого розвитку суспільства; сприяти участі громадськості у прийнятті рішень з цих питань на різних рівнях.
Громадська організація «Бюро екологічних розслідувань»	- проведення розслідувань, спрямованих на захист довкілля та здоров'я людей; попередження екологічних негараздів.
Громадська організація «Міжнародна екологічна безпека»	- екологічна освіта для кожного; корпоративна соціальна відповідальність для бізнесу; управління водними ресурсами.

Громадська організація «Зробимо Україну чистою»	- благоустрій та урбаністика; роздільний збір та переробка вторинної сировини; ековиховання; «Зелена» енергетика.
Громадська організація «Батарейки, здавайтеся!»	- збір батарейок; організація гарантованої переробки; інформаційна робота; реформування законодавства.
Громадська організація «Україна без сміття»	- громадські станції сортування.
Громадська організація «Українська молодіжна кліматична асоціація»	- платформа для взаємодії та розвитку кліматичних активістів; створення стійких взаємозв'язків між активною молоддю з усієї України для втілення практичних соціально-екологічних проєктів, що зменшують або компенсують антропогенний вплив на довкілля та призводять до системних сталих змін у громадах і молодіжній культурі.
Громадська організація «ЮАЕНІМАЛС» UANIMALS	- заборона використання тварин у цирках і дельфінаріях; заборона експлуатації тварин для жебракування і фотопослуг; заборона створення і функціонування притривочних станцій; відмова від використання живих тварин для експериментів та ін.; розвиток реабілітації тварин і центрів утримання тварин, що постраждали від людини та її діяльності; заборона хутових ферм.

Проаналізувавши діяльність волонтерських організацій можна виділити такі основні напрямки екологічного волонтерства в Україні рис.2.

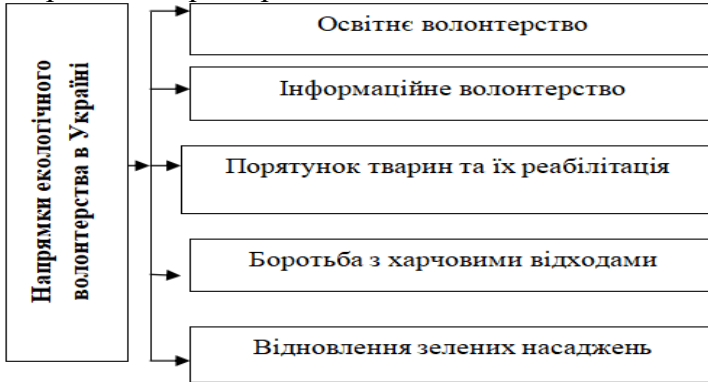

Рисунок 2. Напрямки екологічного волонтерства в Україні

Отже, враховуючи складну, майже катастрофічну ситуацію, яка склалась на території України потреба в діяльності екологічних волонтерів за всіма напрямки зростає і потребує доручення до цієї діяльності кожного з нас.

Список використаних джерел

1. Екологічне волонтерство URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
2. Екологія та війна. Екозвички, які слід повернути собі зараз URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/eco/328235-ekozvichki-yaki-slid-povernuti-pid-chas-viyni>
3. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 30.10.2022 р.)
4. Про організацію | About organization. URL: <https://letsdoitukraine.org/about/overview/> (дата звернення: 30.10.2022р.)
5. Стегній О. Екологічний рух в Україні: соціологічний аналіз / Олександр Стегній. К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2001. 234 с.

УДК 321:352.072**Надія БАРСЬКА***Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності***Науковий керівник:**к.і.н., доцент **НАГІРНЯК М.Я.****ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ З ВОЛОНТЕРАМИ В ПРОЦЕСІ
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

Процеси, які відбуваються в соціальній сфері сучасного українського суспільства, виносять на порядок денний питання модернізації публічного управління. Виникає потреба у формуванні ефективної моделі взаємодії системи органів місцевого самоврядування з волонтерськими рухами в процесі реалізації соціальної роботи. «Досвід демократичних держав показує, що розвиток громадянського суспільства за системної державної підтримки дає змогу залучати додаткові людські, організаційні, фінансові та технічні ресурси для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг, сприяти процесу децентралізації державного управління і підвищенню його якості, а також скоротити державні видатки і запобігти корупційним ризикам» [3].

В Україні зростає роль органів місцевого самоврядування у вирішенні соціальних проблем. Це обумовлено багатьма факторами. По-перше, розміри країни визначають необхідність адаптації соціального захисту до різноманітності місцевих умов. По-друге, саме в обов'язках органів місцевого самоврядування є утримання і розвиток соціальної сфери, до якої відносять організацію, утримання і розвиток установ освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення; соціальну підтримку і сприяння зайнятості населення. Важливо зазначити, що головною метою соціальної роботи є збільшення ступеня самостійності

індивідуумів, формування в них навичок і умінь самостійно будувати власне життя і вирішувати проблеми, які виникають. Сутність її, насамперед, визначається сприянням в організації самопомоги, виявленням громадських ініціатив, розвитком власних ресурсів, що природно притаманні індивіду або групі людей [2].

Враховуючи сьогоднішню неспроможність чинної системи соціального захисту достатньою мірою задовольняти потреби вразливих категорій населення, активізується значна кількість людей, яка на волонтерських засадах залучається до діяльності суб'єктів соціальної роботи. Так, вітчизняні науковці у сфері волонтерства зазначають, що «без добровольців бракує енергії для будівництва суспільства, не вистачає сил і часу на людей, які потребують допомоги, недостатньо творчого потенціалу для розв'язанні соціальних проблем» [2]. У статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» зазначено, що волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги [4].

У зазначеному Законі Україні окреслений правовий статус волонтерів та діяльність волонтерських організацій, де волонтери надають волонтерську допомогу на базі організації чи установи, що залучає до своєї діяльності волонтерів, на підставі договору про провадження волонтерської діяльності, укладеного з такою організацією чи установою, або без такого договору, а також волонтери можуть надавати волонтерську допомогу індивідуально, при цьому вони зобов'язані повідомляти отримувачів волонтерської допомоги про те, що вони не співпрацюють з організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів. Таким чином, розвиток волонтерського руху в Україні має три законодавчо закріплені форми: 1) на базі громадських організацій; 2) на базі неприбуткових державних організацій, установ; 3) за

індивідуальною ініціативою громадян, які не є членами громадських організацій.

Як переконує досвід активізації волонтерського руху в Україні, а саме на фоні подій від 2014 року і до сьогодні, більшість волонтерських угруповань виникає стихійно, як реакція на процеси в соціальному середовищі держави, територіальної громади і не обмежена замовленням різних громадських організацій, які виконують певні соціальні функції, зазначені статутом про діяльність. Так, виникнення та функціонування громадських ініціатив, ідея соціального служіння, надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує, зокрема надання допомоги постраждалим має практичне підтвердження в подіях, пов'язаних із Революцією Гідності та подальших подіях в Україні, коли внаслідок цілої низки чинників, передусім зовнішньої агресії Російської Федерації проти України, проявилася кричуща неготовність державних структур ефективно реагувати на виклики та діяти в екстремальних умовах суспільного конфлікту, територіальної анексії та окупації частини української території. За такого перебігу подій вітчизняне громадянське суспільство продемонструвало вражаючу здатність до консолідації і мобілізації, взявши на себе вирішення найбільш гострих та невідкладних проблем: різнопланова допомога біженцям з окупованих територій, матеріально-технічне забезпечення військових, збір коштів та продовольства, закупівля медичного обладнання.

Використання праці волонтерів – це ефективний спосіб вирішувати складні проблеми окремої людини, суспільства та довкілля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо. Процеси самоорганізації населення є ключовим поняттям в волонтерській діяльності України. Саме волонтерський рух є процесом самоорганізації місцевих громад, який дає змогу швидко та ефективно реагувати на виклики часу, залучаючи до підтримки найбільш уразливих верств населення, реалізуючи своє право на самоврядування,

оскільки основна властивість будь-яких рухів – спроможність породжувати нові погляди в нових ситуаціях, генерувати нові інтерпретації, впливати на мислення своїх учасників у широкому репертуарі життєвих ситуацій. Саме ці особливості волонтерського руху і є чинниками підсилення соціального потенціалу територіальної громади.

Однак, сучасний стан розвитку місцевого самоврядування не передбачає можливість залучення до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, районів, областей, наданні суспільних послуг, а також розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, надання послуг, необхідних для територіальної громади, громадських об'єднань.

Потреба у таких змінах обґрунтовується тим, що на сучасному етапі державотворення, розвитку громадянського суспільства, децентралізації публічного управління в Україні суттєво підвищується роль та впливовість громадських об'єднань чи організацій, які беруть активну участь у вирішенні суспільно важливих питань на місцевому рівні. Громадські об'єднання можуть добровільно приймати на себе обов'язки щодо виконання соціально значущих завдань, виконання та надання яких перебуває у сфері компетенції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Громадські об'єднання сьогодні мають переорієнтуватися із задоволення потреб власних членів на вирішення потреб громад. Тому діяльність громадських об'єднань, зокрема волонтерського руху, у взаємодії з органами місцевого самоврядування нині є важливим фактором покращення якості життя громадян, надання їм адекватних, пристосованих до їх потреб та до потреб місцевої ситуації, послуг.

У сучасній Україні волонтерство набуває масового поширення, бо це потужний соціально-суспільний рух, спроможний взяти на себе вирішення частини проблем територіальної громади. Волонтерській рух – одна з

найефективніших форм роботи місцевих адміністрацій та органів виконавчої влади з різними категоріями клієнтів. Він є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає людині можливість реалізувати себе у служінні суспільству.

Список використаних джерел

1. Дружченко Т., Главник О., Романова Н. Волонтерство в соціальній роботі навч. посібник. Київ. Главник, 2006. 126 с.
2. Івженко І.Б. Практичний аспект формування взаємодії системи органів місцевого самоврядування з волонтерськими рухами в процесі реалізації соціальної роботи. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 29 (68). № 1. 2018. С. 188-194.
3. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016–2020. Київ. Ваіте, 2016. 280 с
4. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011. № 3236-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov>.

Юлія МАЦУЛА

*Львівський національний університет
імені Івана Франка,*

Науковий керівник

д. пед. н., професор **МАЧИНСЬКА Н.І.**

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Діти з особливими освітніми потребами – це діти (вихованці, учні), які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі; чії освітні

проблеми виходять за межі загальноприйнятої норми. Це поняття стосується різної категорії дітей: сюди належать і діти з особливостями психофізичного розвитку, і обдаровані діти, і діти із соціально вразливих груп.

За визначенням Н. Сабат, «діти з особливими освітніми потребами – поняття, яке широко охоплює всіх дітей, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. Воно стосується дітей з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема дітей з інвалідністю, дітей із соціально вразливих груп (наприклад, вихованців дитячих будинків) та інших» [5, с. 43].

На переконання Г. Олійник «виховання та навчання таких дітей охоплює спеціальні психолого-педагогічні, культурно гігієнічні й індивідуальні загально розвивальні заходи, спрямовані на зміни в розвитку та перспективний розвиток дитини. Важливе завдання полягає в тому, щоб сформувані в суспільстві розуміння проблем дітей, які мають особливості в розвитку» [4, с. 182]

Таким чином, діти з особливими освітніми потребами – це діти, які у зв'язку зі специфікою своїх психолого-педагогічних та психофізіологічних особливостей, потребують отримання спеціальної психолого-педагогічної допомоги та організації особливих умов при їх вихованні та навчанні. Дітям з особливими освітніми потребами необхідно створити оптимальні шляхи отримання тих знань, які для дітей без особливих потреб є звичайними. В свою чергу, розвиток дитини з особливими освітніми потребами являє собою взаємопов'язаний процес безперервних кількісних і якісних змін у різноманітних сферах, базовими факторами яких є процес виховання та навчання.

З позиції психологічного підходу до проблематики соціалізації особистості розкриваються різнобічні трактування цього явища, які знаходять своє втілення в цілісності вирішення взаємовідношень «індивід – суспільство». Так, психологія робить наголос на індивіда,

який повинен побороти свої інстинкти; постійно перебувати в процесі соціального навчання через наслідування, систему заохочень і покарань; пізнавати і використовувати вчинки людей встановлюючи рівновагу з соціумом, при цьому постійно поглинаючи соціальний досвід [1, с. 51].

Можна констатувати, що соціалізація являє собою процес набуття, засвоєння та, як наслідок, відтворення особистістю соціального досвіду, знань, цінностей, спеціальних навичок, правил суспільства, зв'язків у суспільстві. Це процес комплексного інтегрування людиною образу світу, частиною якого є уявлення про самого себе як елемент великого механізму цього світу тощо. У процесі соціалізації людина чи дитина стає особистістю, набуваючи знань, навичок та вмінь, необхідні життя у суспільстві. Соціалізація передбачає також засвоєння і цінностей відповідного суспільства, виступаючих важливими соціальними регуляторами поведінки. У цьому аспекті, одна з найбільш актуальних психологічних та соціально-економічних проблем українського суспільства на сучасному етапі – це включення у суспільство дітей із особливими освітніми потребами.

Основною проблемою дітей з особливими освітніми потребами є порушення їх зв'язку зі світом, обмежена мобільність, мала кількість контактів з дорослими та однолітками, недоступність низки культурних цінностей та обмеження спілкування з природою, а в ряді випадків і елементарної освіти [3, с.174]. Варто зазначити, що дитина не є якимось пасивним об'єктом соціальної допомоги, вона – людина, що розвивається, має право задовольняти свої різнобічні соціальні потреби у спілкуванні, пізнанні чи творчості. Держава має не лише надати дитині з особливими освітніми потребами певні привілеї та пільги, вона покликана йти назустріч її соціальним потребам та створювати систему соціальних служб, які дозволять нівелювати ті обмеження, які перешкоджають процесу її

індивідуального розвитку та соціалізації. Враховувати зазначені фактори необхідно для соціальної інтеграції та формування комплексної системи розвитку таких дітей. Один із напрямків вирішення зазначеної проблеми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами – це визначення психолого-педагогічних та соціально-психологічних факторів та несприятливих особистісних і індивідуальних особливостей, які ускладнюють розвиток та самореалізацію цих дітей [6, с.133].

Лише при комплексній взаємодії суспільних та державних структур може бути досягнуто належного рівня адаптації дітей з особливими освітніми потребами, яка забезпечить їм можливість самообслуговування, самоорганізації; можливість працювати, вносячи посильний внесок у розвиток культури, науки та економіки держави, а також відчувати себе повноправними членами суспільства.

Варто зазначити, що початковий етап шкільної соціалізації розпочинається з моменту вступу дитини до школи. Його можна позначити як початок соціального навчання. Педагогічним завданням шкільної соціалізації на цьому етапі є утвердження, коригування та розвиток базової системи життєвих відносин та орієнтацій, чуттєвості, інтелекту та волі, формування нахилів та вподобань, переживання, усвідомлення та задоволення потреб та інтересів [2, с. 32]. За таких умов, актуальною видається інклюзивна освіта, яка визнає, що всі діти різні, а навчальні заклади і освітня система повинні підлаштовуватись під індивідуальні потреби всіх дітей – з порушеннями розвитку і без них [7, с. 287].

На нашу думку, соціалізацію дитини з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти необхідно розглядати як створення умов для її нормального соціально-психологічного розвитку. Вважаємо, що нині назріла потреба перегляду системи навчально-виховного процесу в аспекті забезпечення умов для нормальної соціалізації школярів з

особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти. Переконані, що соціалізацію варто розглядати як основне завдання школи, а також як головний вектор корекційно-виховної роботи. Забезпечення соціалізації дітей з особливими освітніми потребами має базуватися на етапності, наступності, послідовності, безперервності, систематичності та всебічності здійснення корекційно-виховної роботи, а також формуванні особистості дитини на основі врахування та розвитку її можливостей та індивідуально-психологічних особливостей. Доцільно також залучати батьків до узгоджених з вчителями дій з метою всебічної максимізації та ефективізації процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, адже лише злагоджена співпраця закладу освіти та сім'ї здатна забезпечити ефективність соціального становлення дітей.

Список використаних джерел

1. Кочерга О.В. Психофізіологія дітей з особливими потребами. Київ: Ред. газ. з дошк. та почат. освіти, 2012. 128 с
2. Лузан А.В. Критерії соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах. Кваліфікаційна робота. Суми. 2019. URL:https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/74798/1/Luzan_bak_rob.pdf
3. Малинович Л. М. Психологічні особливості взаємодії у сім'ях, де виховується дитина з порушеннями в розвитку. Збірник тез науковопрактичної конференції з міжнародною участю «Психологія національної безпеки», 25 квітня 2017 р. Львів: «СПОЛОМ», 2017. С. 174- 176.
4. Олійник Г. Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві. Social Work and Education. Vol. 7, No. 2. Ternopil-Aberdeen, 2020. С. 178-185.

5. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання. Соціальний педагог. 2008. №3. С. 42-46
6. Тарабасова Л.Г. Соціалізація дітей з особливими потребами. Теоретико методологічне дослідження. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. Вип. 9. 2015. С. 132-139.
7. Шевченко Ю.В. Соціалізація дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти в Україні. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2017. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1244415.pdf>

Катерина СТАРОСУД

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

к.пед. н., доцент **СІВАК Н.А.**

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Проблема булінгу в закладі загальної середньої освіти є досить актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства. На жаль, явище булінгу, прояви агресивної поведінки, насильства серед дітей і молоді стають буденними і така тенденція швидко поширюється в закладах загальної середньої освіти, набирає поширення, що є досить небезпечним для майбутнього. Дана ситуація спостерігається в усьому світі, тому переросла в соціальну проблему.

Проблемою булінгу у своїх наукових дослідженнях займалися Н. Віллард, Л. Кішлі, Р. Ковальські, С. Лімбер, Д. Лейн, Д. Ольвеус та ін. Серед вітчизняних дослідників різні аспекти булінгу висвітлили у наукових працях

І. Гайдамашко, І. Закалюк, А. Запорожець, Т. Миронюк, Ю. Суденко та ін.

Термін «булінг» походить з англійської мови «to bully» та означає знущатися з когось, залякувати погрозами, мати свідомий намір нашкодити, через погрози викликати страх. Булінг – це проблема соціальна, психологічна, юридична та педагогічна [6].

Залякування іншої людини, введення в стан тривоги, цькування виявляється у психічному тиску, злості, жорстокій поведінці, фізичному насильстві.

В Законі України «Про освіту» дано визначення поняття «булінг» [4], разом з тим в Кодексі України про адміністративні правопорушення містяться ще додаткові ознаки [5], зазначається щодо даного поняття: «систематичність дії, наявність кількох сторін: булер, жертва і спостерігачі». Наслідком цих дій є яких є приниження, тривога, часткове підпорядкування потерпілого інтересам і цілям ворога, який завдає потерпілому соціальну ізоляцію, психологічного та фізичного збитку.

Сьогодні, за статистикою, кожна третя дитина зазнає цькувань саме у закладах освіти, тому профілактика булінгу і його запобігання вимагають готовності педагогічних працівників, зокрема соціального педагога.

Першочерговим завданням педагогічного колективу є визначення факту булінгу. Необхідним є з'ясування причини небажання відвідувати школу, небажання спілкуватись з однокласниками, уникати їх. Через ці причини у дітей та підлітків можуть бути психосоматичні розлади, з'являються часті болі, хвороби, віруси, ломота [7].

Початковим етапом уникнення проявів булінгу є ознайомлення і пояснення здобувачам освіти поняття «булінг», «цькування» та відповідальності за неправомірні дії. З метою соціальної профілактики булінгу, подолання різноманітних форм агресивної поведінки серед підлітків необхідним є проведення різних заходів: бесід, тренінгів, конкурсів,

соціальної реклами, виготовлення інформаційних буклетів, відеолекцій, перегляди і обговорення різних фільмів на дану тематику, зустрічі з провідними спеціалістами.

Педагоги разом з батьками мають створити умови для самореалізації особистості дитини, розвивати активність, самостійність, творчість, відповідальність за власне життя, створити умови недопущення булінгу у шкільному середовищі.

Слід розробити програму роботи, форми і методи по запобіганню даної проблеми. З метою профілактики булінгу серед дітей і підлітків, розробити пам'ятки для здобувачів освіти «Скажімо насильству НІ!».

Учителі, соціальні педагоги, батьки, психологи, волонтери мають працювати узгоджено, щоб подолати проблеми і задовільнити обидві сторони шляхом узгодження і вирішення конфліктних ситуацій.

Для ознайомлення з ефективними формами та методами превентивної роботи слід організовувати зустрічі учнів, батьків, педагогів з працівниками центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, службами у справах дітей, позашкільними установами, недержавними організаціями, волонтерами [1].

Прояви систематичної, довготривалої агресії одних дітей і підлітків до інших або цілого класу до однієї дитини особливо розповсюджені на сьогоднішній день. Це гостра проблема прояву агресивності у міжособистісних стосунках підлітків [2].

На формування особистості впливає багато факторів. Це безперервний і складний процес, де головну роль відіграє сімейне виховання та систематична діяльність закладу освіти. Перехід від дитинства до зрілості характерний не тільки фізіологічним і психологічним розвитком, а й становленням особистості, самоутвердженні та рівноправному і довірливому спілкуванні, як з ровесниками, так і з дорослими [3]. Брак спілкування, відсутність взаєморозуміння призводять до появи проблеми булінгу

серед дітей і молоді. Булінг, в свою чергу, в колективі здобувачів освіти призводить до низки педагогічних, психологічних та медичних наслідків, серед яких: шкільна дезадаптація, академічна неуспішність, психологічні розлади, закріплення в свідомості негативних уявлень про себе, зниження самооцінки, порушення соціалізації, соціальна дезадаптація, травматизація і навіть суїцид.

Отже, проблема булінгу на сьогодні є резонансною. В Україні 24% школярів вважають себе жертвами булінгу, а 67% дітей стикалися з цькуванням у школі. А багато мовчать...Тому, успішне вирішення цієї проблеми залежить не тільки від створення програм і практичних розробок педагогів, соціальних педагогів, фахівців з соціальної роботи, психологів але і від більш глибокого розуміння базових еволюційно-психологічних передумов даного феномена і особливостей соціальної структури конкретного суспільства.

Список використаних джерел

1. Барліт А.Ю. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. *Горизонти освіти*. 2012. №2. С. 44-46.
2. Губко А.А. Шкільний булінг як соціально-психологічний феномен. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки*. 2013. Вип. 114. С. 46-50.
3. Лушпай Л.І. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії). Київ, 2010. С. 126-131.
4. Про освіту: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР від 20.08.1991. 1991 р. № 34. Ст. 451.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0005?an=985139>

6. Кормило О. Явище боулінгу в освітньому просторі. Проблеми гуманітарних наук. Серія «Психологія». 2015. Вип. 35. С. 174-187.
7. Король А. Причини та наслідки дослідження явища булінгу // *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. № 1-2. 190 с

Тетяна КОБРИНА

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

д. пед. н., професор **БІНИЦЬКА К.М.**

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА ОСВІТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні, сучасну освіту просто неможливо уявити без застосування засобів масової інформації та сучасних технологій інформаційного спрямування. Це обумовлює розгляд освіти як відповідного способу формування та розвитку особистості у інформаційному соціумі. В наш час актуалізується увага всіх науковців стосовно проведення дослідження медіа-освіти і її впливу на розвиток особистості. Розглядати медіа-освіту слід як певну складову частину освітології, предметом котрої являється взаємодія певної людини з медіа, а також її застосування в соціумі, система вмінь і знань, потрібних людині для повноцінного аналізу та сприйняття медіа-текстів, для соціокультурного розвитку особистості людини.

Формування та розвиток особистості нового типу в існуючих умовах інформаційного соціуму значною мірою визначає медіа-освіта. Тому, можемо зробити висновок, що відповідна цілісність досліджень в сфері освіти просто не може проходити без вивчення медіа-освіти як підсистеми освітології, яка направлена на формування особистості навичок «читання» медіа-тексту грамотно; розвиток

відповідних здібностей до аргументованої оцінки та сприймання інформації; розвиток критичного мислення, власних самостійності суджень; формування естетичного смаку; інтегрувати уміння та знання, одержаних на зовсім різних заняттях під час навчання чи в процесі аналізу, сприйняття та творчої діяльності тощо.

Медіа-освіту було сформовано в наукову галузь не так давно. Основну ідею стосовно започаткування її розвитку було започатковано ЮНЕСКО. Основними фундаторами стали такі відомі публіцисти та вчені, як А. Моль, А.Діозед, М. Сушон, К. Норденстренг та іншими. Як один із основних результатів – в 1973 році Міжнародною радою із питань телебачення і кіно було запропоновано запровадити у середню та вищу школу «навчання засобами масової комунікації». В той період вперше було зроблено спробу визначити основні форми, зміст та методи навчання, що отримало загальну назву «медіа-освіти». В наш час медіа-освіта привертає значну увагу міжнародних провідних організацій. Для прикладу, тільки у 2007 році проблемами медіа-освіти було присвячено конференції ЮНЕСКО (Париж, 2007) та Ради Європи (Грац, 2007). Також на рівні ООН обговорення завдань медіа-освіти було винесено уперше на форумі «Альянс цивілізацій», що проходив 15-16 січня 2008 року в місті Мадрид (Іспанія).

Власне дефініція «медіа-освіта» являється калькою від англійського терміну «media education», де перша складова частина – аббревіатура «mass media communication» (ЗМІ). Найбільшого розповсюдження в державах Заходу набули наступні її визначення [1]:

- медіа освіта – одержання та надання знань, основним джерелом котрих являються відповідні ЗМІ;
- медіа освіта – різновид корисних суспільно знань, отриманих завдяки ЗМІ у поєднанні із знаннями про них самих;
- медіа освіта – одержання та надання знань про ЗМІ.

Медіа-освіта безпосередньо пов'язана одночасно із пізнанням саме того, як створюються та поширюються медіа тексти, так і з відповідним розвитком здібностей аналітичних для оцінювання та інтерпретації їх змісту. Вивчення медіа (media studies) досить часто пов'язують із практичною роботою зі створення певних медіа текстів. Власне, медіа-освіта, та вивчення медіа направлені на досягнення відповідних цілей медіа грамотності (media literacy)» [2]. Людина, що є медіа грамотною має досить розвинену спроможність до аналізу, сприйняття, оцінювання, а також створення медіа текстів, до розуміння політичного та соціокультурного контексту роботи медіа в сучасному швидкозмінному світі, репрезентаційних та кодових систем, що використовуються медіа. Життя даної людини в соціумі та світі пов'язане із відповідальністю цивільною.

Медіа-освіта із однієї сторони покликана формувати інтереси, світогляд, потреби, мотиви, ідеали, ціннісні орієнтації, переконання, свідомість, судження, а також певні конкретні, якості особистості, риси характеру, поведінкові моделі та розвивати людську культуру саме з використанням засобів масової інформації. З іншої сторони, вона також торкається важливих питань використання медіа в процесі навчання, розроблення технологій інформаційно-освітнього спрямування, особливостей організації дистанційного навчання, апробації та розробка новітніх сучасних дидактичних мультимедіа (навчальних електронних програм, підручників, посібників тощо).

Медіа-освіта є навчанням на матеріалі та з використанням ЗМІ, кінцева ціль котрого є медіа-грамотність, спроможність до сприйняття критично медіа повідомлень. Головним завданням медіа-освіти являється формування мислячої критично, соціально комунікативної активної особистості, що осмислено та вільно орієнтується саме в просторі інформаційному. В концепціях медіа-освіти значна увага приділяється виробленню досить активних

підходів саме до змісту повідомлення із відповідним акцентом на розвиток мислення критичного стосовно ЗМІ, на вироблення навичок щодо виявлення хибних відомостей та викривлення реального у медіа фактах, вироблення досить стійкого імунітету проти маніпуляції та збагачення соціального досвіду всієї аудиторії у практиці застосування електронних та друкованих ЗМІ [3].

Таким чином, медіа-освіту в нинішньому світі слід розглядати як відповідний процес розвитку особистості з використанням та на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) із ціллю формування культури спілкування із медіа, комунікативних, творчих здібностей, умінь повноцінного сприйняття, критичного мислення, інтерпретації, оцінки та аналізу медіа текстів, навчання різним формам самовираження з використанням медіа техніки. Медіа грамотність дає змогу людині більш активніше застосовувати відповідні можливості інформаційного поля радіо, телебачення, кінематографа, відео, преси, Інтернету та допомагає їй набагато краще усвідомити мову медіа культури. Знання з медіа освіти соціальний працівник може успішно інтегрувати в свою професійну діяльність. Маючи доступ до найбільш різноманітних інформаційних джерел, що надають певну можливість споживати значно більшу кількість пропозицій, ідей, рішень, меседжів які лунають зі сторони ЗМІ, колег та однодумців з соціальної роботи як в Україні так і за кордоном, соціальний працівник має змогу значно швидше розвивати свої особисті і професійні уміння та допомогти з цим своїм клієнтам.

Список використаних джерел

1. Шугайло Я.В. Теорії впливу засобів масової інформації на особистість. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2010. Вип. 7 (60). С. 401–408.

2. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: Підручник для вчителя / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу/ Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ : Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. 319 с.
3. Мороз О.О. Медіа освіта, історичний аспект розвитку. Університет імені Бориса Грінченка, 2011. С. 2-8.

Анна СИМИЧ

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.і.н., доцент **КОСТИШИН Е.І.**

НЕКОМЕРЦІЙНА РЕКЛАМА ЯК КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Одним із атрибутів сучасного життя суспільства, що стимулює подальші трансформації у сфері соціальної політики, економіки, культури та побуту, є реклама. Соціальна реклама як форма суспільної рефлексії володіє широкими можливостями поширення духовних, естетичних, моральних, соціальних цінностей. Вона сприяє вирішенню соціальних проблем, соціальній підтримці населення, підвищує рівень культури та виступає чинником розбудови громадянського суспільства. Соціальна реклама націлена не просто на привернення уваги до проблеми, а надає варіанти рішення і закликає до їх практичного втілення.

Слід зазначити, що використання терміну «соціальна реклама» є характерним лише для пострадянського простору. В усьому світі застосовують два терміни: «некомерційна реклама» та «суспільна реклама». Під «некомерційною рекламою» розуміють рекламу, яка «фінансується

благодійними установами, громадськими, релігійними чи політичними організаціями» [2, с. 18]. Основна мета некомерційної реклами – стимулювати пожертвування, закликати голосувати на чинює користь або надати громадську підтримку, привернути увагу до проблем суспільства. У США для визначення того, що ми розуміємо під соціальною рекламою, використовуються терміни *public service advertising* та *public service announcement*. Значення наповнення цих термінів – ідеї, які мають певну соціальну цінність. Їхня мета – змінити ставлення суспільства до якогось питання або системний виклик. При цьому в довгостроковій перспективі передбачається створення нових соціальних цінностей.

Некомерційна реклама є одним з основних інструментів роботи з громадською думкою, що є в розпорядженні некомерційних організацій. Така реклама необхідна «третьому сектору» для супроводу основної діяльності, створення іміджу, просування продуктів і послуг, які він пропонує (продуктом у даному разі є переважно інтелектуальний товар, необхідний для розвитку «третього сектору», – конференції, семінари, тренінги, а також основні ідеї і гасла цих організацій). «Третій сектор» у сучасному цивілізованому суспільстві давно і цілеспрямовано звертається до некомерційної реклами. Багато некомерційних організацій, місією яких є вирішення конкретних соціальних проблем, зацікавлені у використанні можливостей некомерційної реклами.

У вітчизняній літературі терміни «некомерційна реклама» і «суспільна реклама» не набули поширення – натомість, широко використовується поняття «соціальна реклама». На сьогодні розроблено велику кількість підходів до визначення самого поняття «соціальна реклама». Проте ми вважаємо, що для практичної соціальної роботи та подальшого теоретичного аналізу проблеми доцільно притримуватись визначення поняття, що закріплене Законом

України «Про рекламу» та на якому базується визначення соціальної реклами, подане в Положенні «Про соціальну рекламу в системі центрів соціальних служб для молоді»: «соціальна реклама в системі центрів соціальних служб для молоді – інформація (продукція) будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка призначена сформувати певні уявлення та ставлення суспільства до соціальних проблем, спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку» [3, с. 2]. Головними об'єктами соціальної реклами мають бути: молода сім'я, профілактика залежностей у молодіжному середовищі, соціальна підтримка дітей та молоді з особливими потребами, творча та обдарована молодь, волонтерський рух, дозвілля молоді, соціальна підтримка молоді, що повернулася з місць позбавлення волі, жіноча молодь, телефон довіри, соціальна підтримка сиріт, профілактика правопорушень у молодіжному середовищі, соціальна адаптація сільської молоді, соціальна підтримка допризовної та призовної молоді, військовослужбовців, що звільнилися зі Збройних Сил України, тощо.

Слід зазначити, що соціальна реклама – це достатньо молодий напрям у сфері суспільних комунікацій, що зародився на початку ХХ століття. Одним із перших прикладів демонстрації соціальної реклами був заклик «Американської громадянської асоціації» захистити Ніагарський водоспад від шкідливих в екологічному плані наслідків діяльності деяких енергетичних компаній (1904 р.). Показовим прикладом дієвості соціальної реклами ставали періоди глобальних міжнародних конфліктів або системних змін у житті окремих країн – Перша та Друга світові війни, Велика депресія – для США тощо.

Аналіз дослідження показав, що на ринку соціальної реклами в Україні існує чимало проблем. Головним

замовником і рекламодавцем в Україні на сьогодні залишається переважно держава.

Законодавче визначення соціальної реклами є недосконалим, воно містить чимало абстрактних понять, що традиційно в українській правовій практиці породжує зловживання ними з боку суб'єктів правовідносин приватної сфери і параліч (по суті, відмову виконувати закон) з боку суб'єктів владних повноважень. Це є наслідком на практиці змішування політичної або й комерційної реклами із соціальною. Зменшення ефективності соціальної реклами може призвести до підриву довіри суспільства до соціальної реклами взагалі. Основними перешкодами для системного розміщення соціальної реклами є: відсутність сталої практики використання наявних можливостей щодо розміщення соціальної реклами у комунальних ЗМІ; потреба значних фінансових ресурсів для поширення соціальної реклами на приватних телеканалах; відсутність сталої практики розміщення соціальної реклами приватними ЗМІ [1, с. 10].

Аналіз медійного ринку соціальної реклами України показав, що залежно від об'єкта рекламування можна виділити декілька типів соціальної реклами: реклама певного способу життя (профілактика куріння, наркоманії та алкоголізму, здорового способу життя, правильне харчування та виховання), екологічна реклама, дотримання законів, конституційних прав та свобод людини, профілактика правопорушень, запобігання торгівлі людьми, підтримка волонтерського руху, пропаганда соціального захисту та безпеки населення, реклама соціальних служб та їх послуг.

Позитивний міжнародний досвід впровадження соціальної реклами диктує нам три базові вимоги: практика, методологія та ефективне законодавство. Відповідно, ми пропонуємо шляхи удосконалення функціонування соціальної реклами в Україні: законодавчого врегулювати питання благодійності та спонсорства як різновидів соціальної реклами; створити відповідну інституційну структуру у формі

Рекламної ради, яка б на громадських засадах уособлювала представників телевізійних каналів, радіостанцій, рекламних агенцій, доброточинних організацій; прийняти Закон України «Про гранти», який може врегульовувати порядок розподілу бюджетних коштів призначених на соціальну рекламу; удосконалити механізми реалізації соціальної реклами; покращити якість соціальної реклами.

Список використаних джерел

1. Аналітична записка щодо законодавчого регулювання та практики використання соціальної реклами у сфері просування здорового способу життя та профілактики вживання тютюну зокрема. Київ, 2018. 28 с.
2. Бове К.Л. Современная реклама / К.Л. Бове, У.Ф. Аренс ; [ред. О.А. Феофанов, пер. с англ. Д.В. Вакин]. Тольятти : Изд. дом «Довгань». 1995. 704 с.
3. Положення про соціальну рекламу в системі соціальних служб для молоді України. К. : Держсоцслужба. 1998. 16 с.

Мар'яна ДУБІН, Емілія КОСТИШИН
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

КОМУНІКАТИВНО-МОБІЛІЗУЮЧІ ФОРМИ СУСПІЛЬНОЇ ОНЛАЙН-АКТИВНОСТІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

За останнє десятиліття відбувся помітний перехід у процесі отримання та споживання інформації – перехід від традиційних до електронних ЗМІ. Ці зміни позначилися не лише на видах та джерелах отримання інформації, а й на зміні соціальної участі, зокрема виникненні такої її форми, як онлайн.

Для сучасного інформаційного суспільства характерні тенденції стрімкого розширення аудиторії користувачів соціальних мереж. За даними звіту «Цифрові технології 2020» (Digital 2020) (We Are Social і Hootsuite), аудиторія користувачів соціальних мереж у 2020 р. збільшилася на 9% (321 млн нових користувачів) порівняно 108 з минулим роком [7]. Також спостерігається збільшення дорослої аудиторії українських користувачів соціальних мереж «з 57,5% у 2017 р. до 72,9% у 2019 р.» [3, с. 381]. За результатами дослідження Інституту соціології НАНУ у 2017 р. 69,2%; у 2019 – 78% українців зазначили, що користуються інтернетом; активними користувачами є молодь (96%), особи середнього віку (80,3%), група літніх українців (35,4%) [1, с. 62]. У 2019 р. має акаунт хоча б на одній соціальній платформі 92,7% серед тих, хто має доступ до мережі [3, с. 381]; «аудиторія соцмереж, яка використовує три і більше сервісів зростає з 29,1% (2017 р.) до 44,7% (2019 р.)» [3, с. 382]. Згідно результатів дослідження «Фонду демократичних ініціатив імені Ілька Кучерів» у березні 2020 р. частка українців (20,1%) використовувала онлайн-платформи адміністративних послуг (21,2% – реалізує особисто чи телефоном); подавали офіційні запити (16,8%); анонімне повідомлення про корупцію чи порушення на виборах використовували 0,6% респондентів [4].

У чому феномен такої популярності соціальних мереж як сучасного формату суспільної активності та комунікації? Соціальні мережі володіють низкою унікальних рис, які відрізняють їх від інших (зокрема традиційних) медіа: поєднують характеристики всіх каналів комунікації (традиційних і нових); мають низький бар'єр доступності для користувачів будь-яких соціальних, суспільно-політичних груп, об'єднань та пересічних громадян; легкість доступу до інформації (мінімум часових, фінансових та інших витрат для того, щоб отримати інформацію); можливість двосторонньої взаємодії учасників комунікації, чітка «адресність» інформації

(передається інформація у певну групу); можливість самостійно створювати і розповсюджувати інформацію; одночасний обмін інформацією між багатьма учасниками; ефективний засіб мобілізації: отримання інформації про різні політичні рухи та участь у них; доступність спілкування на різних мовах, з різних частин світу; можливість моніторингу у реальному часі новинних подій тощо.

Основними формами суспільної онлайн-активності у соціальних мережах сьогодні є: створення та поширення інформації, онлайн-коментування та обговорення; підписання онлайн-петицій; участь у флешмобах; фандрайзинг; організація учасників вуличних акцій та протестів (феномен твітерних революцій) тощо. Їх умовно можна розділити на комунікативні (спілкування) та мобілізаційні (перетворюють спілкування у дії), кожна з яких характеризує мета та певний ступінь активності. Кожна з окреслених форм має свої особливості, а також позитивний та негативний вплив.

Інтернет-«меми» – це одиниця культурної інформації, інформаційно-емоційне повідомлення, яке поширюється в соціальній мережі зі швидкістю вірусу; це елемент інтернет-культури, має такі риси: «вірність, оскільки зберігає свою ідентичність під час розповсюдження; плідність і сприйнятливність, тобто висока ймовірність інфікування; довговічність має стійкий характер» [2, с. 93]. Мемі залежать від культурних традицій та контекстуальних можливостей; це специфічний спосіб адаптації серйозної інформації, її поширення у масову аудиторію. Завданням мемів є розважити аудиторію, проте їх змістом чи основним посилом виступає реакція чи критика дій представників влади, перших осіб держави тощо через закодовані знаки (слова, малюнки, звуки). Джерелами виникнення мемів можуть бути актуальні події й новини, персонажі фільмів, фрази і висловлювання відомих людей, випадкові висловлювання, відомі особистості. Останні роки були багаті на події, і користувачі Інтернету, звичайно,

реагували на це спалахами творчості, у Мережі з'явилося чимало специфічних жартів і мемів. На сьогодні створено велику кількість мобільних додатків-мемогенераторів: Imgur, Mг-mem, Meme Generator та десятки інших.

Підписання онлайн-петицій («інтернетпетиція», «електронне клопотання», «електронна петиція», «е-петиція») – це ще одна форма активності. Онлайн-петиція потребує мінімальної чи більш повної ідентифікації особи, що її підписує. Основними видами онлайн-петицій є: петиції через електронне листування; публічні електронні петиції (опубліковані в інтернеті); публічні електронні петиції з можливістю взяти участь (сторонні спостерігачі можуть приєднатися до петиції шляхом підписання її онлайн) [2, с. 90]. В Україні реалізуються онлайн-платформи: «Єдина система місцевих петицій», Розумне місто, веб-сайти об'єднаних громад України, Мій Голос (до будь-якого органу влади чи органу місцевого самоврядування) та інші платформи: e-dem.in.ua (від Soft Xpansion за підтримки EGAP), gromada.org.ua (від vlada.info)» [5, с. 2].

Флешмоб (від англ. flash – «мить, спалах», і mob – «натовп») – поширена форма онлайн активності. Це заплановані масові акції, коли група осіб з'являється в громадському місці, виконує заздалегідь визначені дії і розходитьсся. Флешмоб можна застосовувати для залучення уваги людей до певної теми, пошуку однодумців та союзників у вирішенні наявної проблеми порушення прав людини, під час адвокаційної компанії, просто для демонстрації існуючої проблеми. Інколи саме флешмоби можуть ставати інструментами подолання цензури та блокування інформації, певної «байдужості» населення. Так, з початком відкритої агресії росії в українському сегменті мереж Instagram та Facebook актуальним був флешмоб «Це моя країна! Я залишаюсь!». Українці використовують фільтр з відповідним написом, знімаючи відеозвернення про те, що не планують їхати з країни у випадку агресії росії.

Фандрайзинг (з англ. Fundraising – «збір коштів») – «набір практик щодо пошуку та збору коштів, фінансових і нефінансових, від окремих осіб, підприємств, благодійних організацій та урядових органів, які призначені для реалізації тих чи інших соціально значущих проектів» [2, с. 88]. Ця форма активності має переваги для громадян: у розвитку волонтерської та громадської діяльності; самоорганізації; контролю та моніторингу діяльності публічних суб'єктів; формуванні інтересу до діяльності громадської чи політичної організації чи певної особи; усвідомлення власної суспільної ролі та ідентифікації тощо.

Виокремлюють таку групу користувачів, які демонстративно активні і демонстративно пасивні. Головне – це демонстративно. Це можуть бути користувачі (чи блогери), які задля кількості «лайків» беруть участь і різних подіях, не заглиблюючись у зміст цієї події, мають поверховий рівень знань [6, с. 74].

Отже, соціальні мережі є культурним та інформаційним ресурсом, що впливає на сферу суспільної свідомості, цінностей та поведінки людей, груп тощо. Особливо вплив соціальних мереж на громадську думку є важливим під час гібридних та інформаційних війн та конфліктів. Використання соціальних мереж як феномену потребує подальшого осмислення. На часі дослідження щодо впливу окремих соціальних мереж на різні сегменти суспільства, а також дослідження щодо формування інформаційної та мережевої культури суспільної комунікації як невід'ємної складової сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Бойко Н.Л. Громадянська активність онлайн: до соціологічного портрету українського користувача Інтернету. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2018. № 1 (37). С. 61–65.

2. Кремень Т.В. Політична мобілізація в соціально-медійному вимірі: монографія. Київ: Грамота, 2013. 256 с.
3. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. *Збірник наукових праць*. К.: НІСД НАНУ. 2019. Випуск 6(20). 517 с.
4. Українці залучені до громадської діяльності, але уникають активної участі. Результати соціологічного опитування «Фонду демократичних ініціатив імені Ілька Кучерів». 19 березня 2020 р. URL: <https://dif.org.ua/article/ukraintsi-zalucheni-do-gromadskoi-diyalnosti-aleunikayut-aktivnoi-uchasti>.
5. Хуткий Д. Е-петиції в Україні: формування народного порядку денного. Аналітична записка. Київ, 2017. 8 с. URL: http://www.fulbrightcircle.org.ua/wpcontent/uploads/2017/12/Dmytro_Khutkyu_E-petitions.pdf.
6. Baker M. The Impact of Social Networking Sites on Politics. *Journal of Undergraduate Student Research*. 2009. Vol. 10. P. 72–74. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48615093.pdf>.
7. Digital 2020: 3.8 billion people use social media. We are social. URL: <https://wearesocial.com/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-usesocial-media>.

Анастасія ФАРМАГЕЙ

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент ***ГАЙДАМАШКО І.А.***

ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖА ЯК ОБ'ЄКТ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ

Вільний час – це можливість досліджувати та відкривати власні можливості інтересів та розвитку. Для молодих людей цей період є важливим етапом у житті. Здатність до самореалізації, свобода дій у виборі місця та

часу для здійснення позашкільної та позаробочої діяльності – все це характеризує поняття вільного часу молоді.

Проблемі молодіжного дозвілля присвячено низку досліджень зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема Н. Бабенко, В. Дімова, Є Дробіска, І. Євтеєва, О. Карпухіна, Л. Коган, О. Кучера, В. Лісовського, Р. Стеббінс, В. Суртаєва, Н. Цимбалюк, Р. Щерби, Р. Яремкевич та інших. Використання можливостей Інтернет-мережі як сфери дозвілля вивчали І. Голдберг, В. Гревцов, А. Жичкіна, Н. Дубова, Є. Найштетік, А. Скуратов, М. Снітко, І. Титаренко, Т. Фісенко та ін.

Беззаперечним є той факт, що одним з найбільш потужних та важливих винаходів людства є поява мережі Інтернет, яка стала незамінною необхідністю не лише в сфері виробництва та бізнесу, але й повсякденному житті кожної людини. Саме завдяки використанню інтернету ми можемо з легкістю знайти улюблену книгу, робити покупки, здійснювати віртуальні подорожі, навчатися та розвиватися, а також організовувати власне дозвілля.

Головною аудиторією та користувачами інтернету є молодь. Молодь – найбільш чисельна, активна та гнучка аудиторія медіа-середовища, яка значною мірою використовує засоби масової інформації та медіатехнології у своєму повсякденному житті.

Для багатьох молодих людей Інтернет – це швидкий, захоплюючий, інтерактивний діалог, який досить зручний у користуванні, простота якого досягається лише після невеликої практики і за певного терпіння. Для молоді вийти в мережу – це означає отримати загальнодоступний спосіб використання різноманітної сучасної інформації та одночасно поспілкуватися зі своїми однолітками та познайомитися з способом життя інших людей, не кажучи вже про можливість стежити за тенденціями у моді, музиці та проведенні дозвілля [3].

Як свідчить аналіз наукової літератури [1; 2; 4], статистичні дані та власний досвід Інтернет-мережа розвинула або замінила багато форм дозвілля як структурного елементу вільного часу. Зокрема, завдяки використанню інтернету сучасна молодь може читати улюблені книги або журнали, спілкуватися в соціальних мережах («Фейсбук», «Інстаграм», «ТікТок» та ін.), шукати нових друзів (сайти знайомств), спілкуватися, висловлювати власну точку зору та обґрунтовувати її (форуми, чати, блоги), дізнаватися різні цікаві факти на різних сайтах, віртуально подорожувати, переглядати фільми або серіали, займатися спортом (онлайн-тренування), брати участь у різноманітних майстер-класах, тренінгах, грати у комп'ютерні ігри, віртуально відвідати музей та переглянути картини видатних митців, займатися творчою діяльністю тощо.

Значну перевагу молодь надає використанню соціальних мереж. Саме соціальні мережі дають змогу самовиразитись молоді, якщо в повсякденному житті це доволі важко зробити, то Інтернет дає таку можливість. Це відіграє важливу роль у становленні та вираженні їх творчої особистості, яка передбачає автономність, незалежність, усвідомленість мислення та емоцій, а також значний результат докладання власних здібностей та зусиль. Як зазначає Т. Фісенко, соціальні мережі та медіа виявляються вкрай привабливими для молоді та фактично є одним із найефективніших способів самовираження, що потребує, у тому числі, певного рівня культури, необхідними елементами якої сьогодні є медіаграмотність та медіакомпетентність [3].

Одним із поширених видів дозвілля в Інтернеті є спілкування молоді в різноманітних чатах та форумах. Організація такого дозвілля дає змогу знайти друзів за інтересами, розвинути комунікативні навички, вміння висловлювати власну точку зору та аргументувати її, розширити кругозір та обізнаність з тієї чи іншої теми або ж

знайти шляхи вирішення власної проблеми, отримати в певній мірі емоційну підтримку.

Популярності в Інтернет-мережі набувають різноманітні віртуальні екскурсії у визначні місця та музеї. Особливо актуальним є така форма організації дозвілля у даний момент, що пояснюється відсутністю можливості подорожувати з різних причин.

Таким чином, Інтернет-мережа як об'єкт дозвілля відкриває та розширює для молоді різні можливості організації та змістовного проведення вільного часу. Проте даний аспект потребує постійної уваги та контролю, аби Інтернет-мережа не поглинула увесь вільний час молодої людини. З огляду на це, актуальності набуває формування культури використання Інтернету та медіаграмотності.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Т.І. Формування готовності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки до організації дозвіллевої діяльності: монографія. К. : ВПЦ «Медінформ», 2015. 368 с.
2. Снітко М.А. Стан обізнаності підлітків та їх батьків щодо безпечної діяльності в Інтернет-мережі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету* : зб. наук. пр. / гол. ред.: М.О. Носко. Чернігів : ЧНПУ, 2012. Вип. 104. С. 99–102.
3. Стець А. Кожен восьмий підліток в Україні залежний від соціальних мереж. 2019. Режим доступу: https://zaxid.net/kozhen_vosmiy_pidlitok_v_ukrayini_zalezhiy_vid_sotsialnih_m_erezh_n1482007 (Дата звернення: 20.10.2022р.)
4. Фісенко Т.В. Засоби впливу в соціальних інтернет-мережах. *Держава та регіони*. Серія: Соціальні комунікації. 2012. № 1. С. 152–157.

Захар ВАСЯНОВИЧ
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності
Науковий керівник:
к.е.н., доцент, **ПЕРЕТЯТКО Л.А**

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Система управління людськими ресурсами постійно розвивається і удосконалюється. На кожному етапі розвитку суспільства вона повинна удосконалюватись відповідно до вимог розвитку продуктивних сил.

Одним з функціональних елементів системи управління персоналом є підсистема розвитку персоналу. Розвиток персоналу входить в комплекс взаємопов'язаних елементів (підсистем), які діють автономно, проте спрямовані на досягнення однієї мети – ефективного та продуктивного управління.

Підсистема управління розвитком персоналу – сукупність організаційно-економічних заходів служби управління персоналом організації у сфері навчання персоналу, його перепідготовки та підвищення кваліфікації. Ці заходи охоплюють питання професійної адаптації, оцінки кандидатів на вакантну посаду, поточної періодичної оцінки кадрів, планування ділової кар'єри та службово-професійного просування кадрів, роботи з кадровим резервом, винахідницької та раціоналізаторської роботи в організації. Здійснення заходів з розвитку персоналу пов'язане з певними витратами, проте, як свідчить досвід, це сприяє прогресивним перетворенням в організації.

Розвиток персоналу – одна з найважливіших складових загального підвищення ефективного виробництва. В економічно нестабільні періоди проблеми розвитку персоналу надавали недостатньо уваги, але саме в період кризи

розвиток персоналу є однією з умов економічного зростання. Досягти високих результатів можна тільки тоді, коли люди володіють знаннями, уміннями і цілеспрямованістю. Освіта і навчання персоналу повинна бути безперервною і забезпечувати необхідний професійний розвиток. За сучасних умов проблема розвитку персоналу набуває все більшої актуальності.

HR-керівники вибирають моделі та методи управління персоналом в організації в залежності від особистого стилю керівництва і прийнятої в компанії політики. У переважній числі випадків ці моделі спрямовані на результативність використання трудових ресурсів, збільшення продуктивності та організацію працездатного колективу.

Персонал компанії – це не просто окремі працівники, це колектив, покликаний вирішувати поставлені перед ним завдання. Місія HR-керівника полягає у забезпеченні узгодженості між організаційної і професійної частинами кадрового потенціалу.

Складність діяльності HR-менеджера полягає в тому, що він повинен вміти організовувати підлеглих як індивідуально, так і всім колективом. Спираючись на наявні умови, керівник кадрової служби підбирає найбільш прийнятні модель і метод управління. Серед класичних методів побудови системи управління персоналом виділяють засновані на принципах: демократії; авторитаризму; ліберальності.

Відразу слід зазначити, що зустріти ці класичні моделі в чистому вигляді майже нереально. У переважній числі випадків сучасні HR-менеджери користуються:

- сучасною моделлю, яка робить наголос на розвиток креативності, лідерства, товариства і прихильності компанії;
- економічною моделлю, заснованою на підприємливості, мотивації і колективному контролі результатів праці;

– технократичної моделлю, що характеризується дисциплінованістю, покорою і посиленням контролем результатів.

Вибираючи модель управління, HR-менеджеру необхідно брати до уваги відтерміновані в часі перспективи компанії, а також конкретну специфіку саме своєї організації, так як в одних умовах може бути та модель, яка неприйнятна в інших випадках. Крім того, в будь-якому колективі є індивіди з різним рівнем старанності та ініціативності, що також слід враховувати.

В якій би організації ви не працювали, основною запорукою успіху і престижу цього товариства є правильне регулювання і контроль його роботи. Щоб процес праці був найбільш ефективним, керівництво дотримується однієї з сучасних моделей управління персоналом, яка передбачає упорядкований і контрольований процес роботи акціонерних товариств і корпорацій. В даний час виділяється три головні моделі управління в менеджменті: японська, англо-американська та німецька. Також шляхом об'єднання досвіду керівників європейських організацій, з'явилася і ще одна не менш популярна, європейська модель управління персоналом.

Оскільки в кожній країні є свої певні характеристики у регулюванні роботи організацій потрібно розуміти, що модель управління утворилася на території Європи не можна застосовувати, скажімо, в Японії або Америці.

В Японії, яка є одним із визнаних лідерів у сфері управління персоналом, вважається, що розвиток персоналу є основним складовим елементом ефективної роботи організацій в умовах конкурентного середовища. Наприклад, японські менеджери вважають, що їхнє основне завдання у світлі досягнення стратегічних цілей організації укладається, насамперед, у забезпеченні розвитку персоналу <– 85,3%. При цьому такі напрямки роботи в організації як розвиток ринку збуту, створення нового продукту посідають друге й

треє місця по важливості роботи - відповідно 72,8 й 63,8%. У той же час, тільки 44% японських керівники вважають, що їх основне завдання – це впровадження нових технологій. Сьогодні можна стверджувати, що будь-яка організація (від мікро- до макрорівня) процвітає настільки, наскільки грамотно вона не просто залучає й зберігає, але й, головне, розвиває свої людські ресурси, свій персонал.

Вміння керувати людьми – це мистецтво, оволодіти яким повинен кожен управлінець. У світі існує кілька різних моделей управління, основними з яких є німецька та американська модель управління.

Американська модель корпоративного управління – аутсайдерська модель управління, де для контролю використовуються зовнішні механізми. Заснована на незалежності, індивідуальності, впевненості в собі і своїх силах, модель виділяється серед інших. Особливості американської моделі управління:

- діяльність підприємства спеціалізована;
- всі рішення приймаються індивідуально, жодних колективних думок;
- відповідальність несе кожен за себе;
- працівників наймають на короткий термін. Оцінка роботи персоналу проводиться швидко, також характерне стрімке просування по кар'єрних сходах;
- людський фактор не так важливий, на першому місці професіоналізм та ініціативність;
- робота оплачується відповідно до індивідуальних досягнень кожного співробітника.

Американська філософія управління персоналом, що формувалася в умовах жорсткої конкуренції, особливу увагу приділяє індивідуальному заохоченню. Кожен співробітник компанії знає і розуміє: чим більший дохід я принесу компанії, тим більший дохід отримаю сам. Тут завжди чітко визначені завдання і поставлені цілі. Рівень оплати дуже високий, добре розвинена система заохочень, а також

соціальні гарантії. Незважаючи на всі переваги такої системи управління, є в ній і свої недоліки: реальна вартість акцій компанії спотворена, інвестори залучаються тільки на короткий термін, рівень оплати менеджера невиправдано швидко зростає.

Західноєвропейська модель тісно пов'язана з американською та японською моделями. Практика сучасного управління в країнах Американський менеджмент став основою для Західної Європи. Однак сучасний західноєвропейський менеджмент має певні особливості, зумовлені сучасною економічною ситуацією в цих країнах.

При формуванні цілей та завдань управління розвитком персоналу в системі управління персоналом, підприємства мають враховувати як світовий досвід країн з розвинутою економікою, так і власні стратегії розвитку. Процеси розвитку персоналу змінюватимуть модель поведінки власне персоналу, впливаючи на кожний з 6-ти елементів: працівників, співробітників (їх колег), лінійний менеджмент, організацію, поведінку та вихідні результати. Підходи до управління розвитком персоналу

В таких країнах як Німеччина, Австрія, скандинавські країни та Нідерланди широко застосовується німецька модель управління персоналом. Згідно їй вищим органом управління є збори акціонерів (банки і корпорації). За діяльністю компанії і контролем підбору менеджерів відповідає окремий орган – наглядова рада. При цьому безпосередньо управління персоналом належить менеджерам.

У всьому світі німецька модель управління стоїть на другому місці по популярності і строгості, після японської. Згідно їй, процес роботи організації контролює Наглядова рада та члени Правління (всі працівники). Перші мають право приймати на посаду і відпускати працівників Правління, давати рекомендації, затверджувати рішення зборів акціонерів, і раз в місяць проводити нараду. Другі безпосередньо виконують всі вказівки Наглядової ради.

Згідно даної моделі управління в менеджменті на першому місці стоїть згода між персоналом і керівництвом і довгострокове співробітництво. А для більш ефективної роботи, компанія займається професійною підготовкою своїх співробітників.

Список використаних джерел

1. Харченко Т.О. Моделі управління персоналом в сучасних умовах / Т.О. Харченко, С.С. Бут. *Virtus: Scientific Journal*. 2018. №28,. November. P. 212-216. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/12509>
2. 2. Гугул О.Я. Теоретичні засади управління персоналом Інновація економіка : всеукр. наук.-виробн. журн. Тернопіль : ІКСГП НААН, 2013. № 6 (44). С. 194-198.
3. Дериховська В.І. Стратегія управління персоналом: її види та особливості. *Науковий вісник : зб. наук. пр. Одеса : ОНЕУ*. 2013. № 10 (189). С. 37-50.
4. Івасишина Н.В., Рекрут В.М. Зарубіжний досвід управління персоналом. *Вісник. Збірник наукових праць НТУ*. 2011. С. 314-317.

Лев ОСИКО

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

Науковий керівник:

к.е.н. доцент **ПАК Н.Т.**

ІННОВАЦІЇ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ РОБІТ З НЕЗАХИЩЕНИМИ ГРУПАМИ СУСПІЛЬСТВА

Насамперед, роздумуючи про саме інноваційні практики у сфері соціальної роботи, варто розуміти ті, котрі виникли як нові шляхи задоволення найактуальніших потреб клієнтів різних соціальних служб, що направлені на

досягнення найефективнішого результату у питанні вирішення проблем і конкретних клієнтів, і загалом низки соціальних проблем у суспільстві. В Україні такі способи потрібно впроваджувати вже сьогодні та постійно розвивати, адже, на жаль, актуальність даного виду діяльності в Україні вже давно набула свого апогею. Дані практики мають охоплювати усі вразливі та незахищені групи суспільства нашої держави: учасники бойових дій, внутрішньо переміщені особи, особи що постраждали внаслідок бойових дій, діти сироти, особи з інвалідністю, громадяни похилого віку та ін. Цікаво також і те, що такі практики, абсолютно не обмежуються чітко визначеними формами організації чи методиками роботи та можуть існувати і у вигляді різного роду проєктів чи програм, що реалізуються у визначений час, а також як послуги, що можуть надаватись соціальними службами безпосередньо на постійній основі.

Також важливо розуміти, що таке поняття як «інноваційна практика роботи з незахищеними групами суспільства» є доволі відносним та дуже залежним від локальних особливостей процесу надання соціальних послуг. Отже принципи, що є звичні для однієї держави, можуть розглядатися як щось кардинально нове для іншої. Зазвичай формування таких практик здійснюється в декілька етапів та у певній послідовності: від оцінки реальної потреби у тій чи іншій інновації до її безпосередньої реалізації та імплементації у робочий процес соціальних служб. У підсумку удосконалення та розвитку вже звичної практики є звісно поява саме тієї інновації, що увібрала в себе усі переваги традиційної практики, проте відображає ці переваги іншими, новітніми способами. Розглянемо декілька основних та конкретних інноваційних практик роботи з незахищеними групами населення, котрі вже функціонують у багатьох країнах світу та з великою вірогідністю будуть все більше поширюватися у майбутньому.

Першою з таких практик є кейс-менеджмент. Загалом, кейс-менеджмент у сфері соціальних робіт окреслюють як процес, котрий насамперед містить оцінку самої ситуації та клієнтських потреб, з'ясування цілей і планування заходів для їх досягнення, постійний моніторинг процесу та звичайно ж оцінка результатів виконаної роботи [1, с. 7]. Основною метою кейс-менеджменту є покращення якості та забезпечення обґрунтованої вартості тих чи інших послуг, а також постійна підтримка клієнтів задля продовження нормального життя у їхніх громадах. Процес кейс-менеджменту дає можливість соціальним працівникам та будь-яким іншим фахівцям, що працюють в одній чи декількох установах, узгоджувати власні зусилля працюючи над різними конкретними ситуаціями. У рамках даних ситуацій послуги, що так потребує клієнт, спокійно можуть надаватися в декількох організаціях, що реалізують різного роду програми [2].

Кейс-менеджмент через свою орієнтованість на безпосередньо індивідуалізованість щодо клієнта, має усі шанси посісти місце одного з основних інструментів запровадження ціленаправлених програм соціальної підтримки різного роду, також надають перевагу індивідуальному підходу при роботі з незахищеними чи вразливими групами суспільства.

Наступною інноваційною практикою є так звані інтегровані соціальні служби. Дана модель соціальної роботи є цілим комплексом спеціальних соціальних служб та установ, що утворюються згідно з потребами саме членів громади, втілюють різні напрями соціальних робіт, що орієнтовані на надання адресної допомоги громадянам задля подолання та вирішення життєвих труднощів за прикладом інтегрованого підходу, при застосуванні якого не лише індивід докладає зусиль до адаптації у громаді, але й громада докладає ті чи інші зусилля, щоб пристосуватися до нього [3, с. 70—71]. Будь-які установи, що входять до

інтегрованої соціальної служби обов'язково зберігають свою автономність, адже головна ідея інтегрованого підходу полягає не у злитті установ та різних служб, а перш за все у об'єднанні зусиль та партнерстві, покращення незахищених груп суспільства у громадах чи в цілому в країні. До того ж, окрім можливого зростання місця громад у наданні незахищеним груп різних соціальних послуг, основними причинами, що передбачають необхідність утворення інтегрованих соціальних служб, є насамперед відсутність фактору комплексності при наданні соціальних послуг тими чи іншими установами та справді низький рівень співпраці та комунікації між ними, важкодоступність для громадян та критично низький рівень відкритості у взаємодії державних служб, що так чи інакше причетні до надання соціальних послуг, а також нагальна потреба у покращенні якості надання тих самих послуг. Головною метою роботи таких інтегрованих соціальних служб є гарантія захисту прав клієнтів, що визначається у системі комплексного надання тих чи інших соціальних послуг [3, с. 73]. Також основними завданнями інтегрованих соціальних служб є: гарантування та забезпечення послідовних та прозорих дій у процесі надання соціальних послуг, одномоментне запровадження комплексного, індивідуально орієнтованих підходів у процесі надання послуг [4, с. 194].

Отже, системи надання соціальних послуг незахищеним групам населення просто повинна орієнтуватися на покращення якості та умов їхнього життя та насамперед відповідати потребам даної частини населення країн. Надання послуг потрібно якомога швидше наблизити до самих клієнтів, обов'язково здійснюючи це на принципах адресності, у тому ж числі індивідуального підходу та звичайно ж поваги до клієнтів, дотримуючись загальнолюдських прав. Незважаючи на суцільні зрушення у даній сфері та постійне привертання уваги зі сторони суспільства на даний, як ніколи проблемний аспект для

багатьох країн світу, на мою думку дана проблема все ще досить недооцінена. Саме тому постійне поширення та розвиток вище описаних інноваційних практик у сфері соціальної роботи настільки важливе у теперішньому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Гусак Н.Є. Кейс-менеджмент внутрішньо-переміщених осіб: методичні рекомендації. Київ, 2015. 62 с.
2. Barker R. The social work dictionary. [5th ed.]. Washington, DC: NAWS Press, 2003. 493 p.
3. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: Навч.-метод. комплекс / За ред. І.Д. Зверевої, Ж.В. Петрочко. Київ: Фенікс, 2007. 528 с.
4. Попук, Yu. Organization of Integrated Social Services in Territorial Communities (2016). Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Pedagogy. Social work, 2, 193-196 [in Ukrainian]

УДК 316.362

Олена ЩИГЕЛЬ

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к. і. н., доцент *ЛОЗИНСЬКИЙ А.Ф.*

МОЛОДА СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

Період створення сім'ї – це особливий етап в життєдіяльності людини. Стабільність розвитку взаємовідносин молодій сім'ї є запорукою її успішного функціонування та розвитку в майбутньому. Молоді сім'ї знаходяться в постійному розвитку, змінюються разом з суспільством та мають безліч проблем, що потребують більш детального вивчення.

Різні аспекти проблематики існування сім'ї загалом, і молодих сімей зокрема, привертала увагу багатьох учених вітчизняної та зарубіжної науки, так ці питання вивчали: В. Захарченко, А. Капська, А. Карасевич, Л. Костровець, Е. Лібанова, Н. Ляшенко, С. Ничипоренко, Т. Яблонська; Є. Антонюк, А. Лідерс, Ю. Олейнік, В. Сисенко, Л. Шнейдер та ін. Дослідники, трактуючи поняття «молодої сім'ї», акцентують увагу на таких її критеріях: вік подружжя; тривалість сімейних взаємовідносин; наявність дитини; психологічних, фізичних та репродуктивних характеристик подружньої пари.

При створенні молодої родини вік подружжя має особливе значення. Саме вік впливає на психологічні та фізичні показники готовності молодих людей до створення сім'ї та може впливати на якість їх подружнього життя. Більшість вчених, розглядає молоду сім'ю, як пару, яка прожила разом не більше трьох років, а вік такого подружжя не більше 25 років. Такий низький вік подружньої пари пояснюється тим, що саме після цього віку шлюб стає більш стабільним та об'єднує вже більш зрілих людей, які можуть вже ефективніше вирішити проблеми, які трапляються на життєвому шляху розвитку сім'ї [7, с. 59].

Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [8] визначає, що молоді сім'ї – це подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) віком до 35 років. Такий вік обґрунтовується як психологічними, так і демографічними умовами. Виявлено, що саме в період від 25 до 35 років молодь в Україні найактивніше створювала родини та потребувала житла.

Адаптація та інтеграція – це два обов'язкових компоненти, що характеризують початковий період шлюбно-сімейних взаємовідносин. Інтеграція сім'ї – це добровільне об'єднання уявлень та думок з різних аспектів сімейного життя. Адаптація ж полягає в тому, що молоде подружжя повинно пристосуватись один до одного, до нової обстановки, в якій знаходиться молода родина. Дослідники стверджують,

що молода сім'я є суб'єктом двох взаємообумовлених процесів: внутрішня адаптація та зовнішня інтеграція сім'ї. Під час внутрішньої адаптації молоде подружжя адаптується один до одного на фізіологічному, психологічному, ціннісному рівнях, відбувається створення несуперечливої сімейної ролівої структури. Зовнішня інтеграція стосується тих аспектів формування сім'ї, які дозволяють подружжю в повному обсязі виконувати свої функції по відношенню до суспільства [2, с. 82].

Народження першої дитини є однією з найважливіших подій у розвитку сімейного життя. З її появою знову ж відбуваються зміни у взаємовідносинах подружжя та пристосування до нових умов. Перед подружжям стоїть нове випробування, пов'язане з вихованням та піклуванням про ще одного нового члена сім'ї. Визначаючи поняття «молодої сім'ї», деякі дослідники вважають, що період створення молодої родини завершується з народженням первістка так, як з його появою починається вже зовсім інший етап сімейних взаємовідносин. Зокрема, Є. Антонюк, досліджуючи структуру молодої сім'ї, говорить, що молоде подружжя – це сім'я від періоду офіційної реєстрації шлюбу до народження дитини [1, с. 26].

Сімейні орієнтації відіграють особливу роль у побудові сімейних стосунків. Так, можна виділити три основні види сучасних молодих сімей [5, с. 9–10]:

- традиційна молода сім'я – зазвичай, такі сім'ї характеризуються орієнтацією виключно на сімейні цінності та планують мати близько двох дітей. Майже завжди формальним лідером є чоловік, але загалом, лідерську позицію займає той, хто є лідером у господарсько-побутовій сфері сімейної діяльності (фінанси, облаштування житла та ін.). Коло друзів в такій сім'ї, як правило, загальне і досить обмежене. Подружжя часто спільно проводить вільний час;

- молода сімейна пара, яка зорієнтована на розвиток особистості – зазвичай таке подружжя має установку на небагатодітну сім'ю. У таких пар, в основному, можна

спостерігати соціально-рольову рівновагу. Для свого мікрооточення така пара може бути як і закрита, так і відкрита. Тип лідерства цієї сім'ї – демократичний;

- молода сім'я, яка зорієнтована на розваги. Подружжя може мати широке коло друзів. Така пара має репродуктивні установки на бездітну сім'ю або ж небагатодітну. Тип лідерства у таких сім'ях – авторитарний або ж демократичний.

Класифікувати молоді подружні пари можна по-різному. В основному сучасні молоді пари можна виділяти за складом, за рівнем психологічного благополуччя та за рівнем матеріально-економічного становища.

Молоді сім'ї за кількістю дітей поділяються на бездітні (сім'ї, які не мають дітей), малодітні (подружні пари, які мають одну дитину або двох дітей), багатодітні (подружжя, яке має трьох і більше дітей).

За складом молоді сім'ї можна розділити на: неповні – це сім'я, в якій батько або мати самостійно виховує дитину; нуклеарні – це сім'я, яка складається з чоловіка, дружини та їх дітей; складні – це подружжя, яке проживає на одній житловій площі з своїми дорослими дітьми [3, с. 128].

За рівнем психологічного благополуччя молоді родини можуть поділятися на: маргінальні (сім'ї, які мають низький рівень доходів, їх члени мають різного виду залежності; такі сім'ї часто проживають в незадовільних житлово-побутових умовах або взагалі не мають постійного місця проживання); кризові (родини, які знаходяться на межі бідності, мають різні серйозні проблеми в сімейних взаємовідносинах і не можуть вирішити їх самостійно); благополучні (подружня пара, яка має сукупній середній дохід вище середнього рівня; всі складнощі, що виникають у сімейних взаємовідносинах подружня пара здатна подолати самостійно); успішні (сім'ї, які можуть реалізувати практично всі свої потреби самостійно, часто за рахунок платних послуг) [4, с. 457].

За рівнем матеріально-економічного становища шлюбно-сімейні взаємовідносини молодих пар можна диференціювати

так: бідні сім'ї (подружні пари, які проживають на межі або за межею бідності); малозабезпечені сім'ї (подружжя, яке з різних причин, має середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму); забезпечені сім'ї (подружжя які мають середньомісячний сукупний дохід на рівні середнього по регіону); заможні сім'ї (подружні пари, які мають середньомісячний сукупний дохід на рівні вище середнього по регіону) [6, с. 14].

Таким чином, більшість науковців сходяться до думки, що молодою сім'єю є сім'я, від офіційної реєстрації відносин до трьох років спільного життя, за умови, якщо вік подружжя не перевищує 35 років. Таке визначення «молодої сім'ї» враховує специфіку початкових умов життя, а саме те, що в період перших трьох років подружнього життя відбувається основна адаптація до нових умов життєдіяльності, подружжя переживає кризу трьох років та основні проблеми, які пов'язані з її проходженням. До того ж, перші роки сумісного проживання супроводжуються частими конфліктами, які молодій родині складно вирішити. Після цього терміну сімейні відносини покращуються, стають стійкішими, а молода пара більш зрілою та досвідченою. Вік такого подружжя відповідає законодавчим нормам України та враховує основні психологічні особливості. До того ж, саме до такого віку активно відбувається створення сімей, народження дітей, більшість сімей в такому віці потребує свого власного житла та, загалом, підтримки держави. До 35 років молоді люди вже набувають певного соціального статусу, працевлаштовуються.

Список використаних джерел

1. Антонюк Е.В. Становление ролевой структуры молодой семьи и ее восприятие супругами. *Вестник Московского гос. ун-та*. 1993. № 4. С. 25–33.
2. Борщ К.К. Трансформація статусно-рольових характеристик сучасної сім'ї в Україні. *Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили*. 2012. Т. 201. С. 81–84.

3. Карасевич А.П. Формування готовності студентської молоді до створення сім'ї: монографія. Київ: Академія педагогічних наук, 2009. 228 с.
4. Костровець Л.Б. Значення молодих сімей у процесі формування повноцінного українського суспільства. *Комунальне господарство міст: наук.-техн. збірник*. Харків: Харківська нац. академія міського господарства, 2012. С. 452–459.
5. Кузьменко Т.М. Соціологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
6. Ларнер И., Гриз Ю., Теппер Й. Развитие и профессиональное понимание социальной работы в Германии. *Социальная работа накануне 2000 года: пути и цели профессионального становления*. Москва; Берлин: Ин-т социальной работы, 1998. С. 5–25.
7. Ничипоренко С.В. Молодіжна сімейна політика в Україні: монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2011. 217 с.
8. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 16, ст. 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12/ed20160101>

Світлана КУЦИК

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент **МАРЧУК А.В.**

ПРОФІЛАКТИКА РОЗЛУЧЕНЬ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

На теперішній час в Україні простежуються негативні тенденції трансформації такого соціального інституту як сім'я, зростає кількість розлучень, значна кількість з них припадає на сім'ї з невеликим подружнім стажем. Специфіка

молодої сім'ї обумовлена тим, що вона перебуває у процесі свого становлення, розвитку, засвоєнням членами соціальних ролей. Щоб запобігти таким негативним наслідкам як подружні конфлікти та розлучення, необхідно усвідомлювати соціально-психологічні та особистісні чинники, які призводять до виникнення сімейних протиріч.

Причин виникнення сімейних, а саме подружніх розлучень безліч. Вони виникають з різних обставин, на різних етапах сімейного життя. Велике значення має вміння подружжя їм запобігати або вирішувати їх за допомогою стратегії співробітництва. В іншому випадку конфлікти призводять до негативних наслідків – незадоволеності шлюбом, а, згодом, до розлучення. Для більш детального аналізу розглянемо чинники розлучень у молодих сім'ях [3].

З одного боку криза сучасної сім'ї як соціального інституту пов'язана з такими соціальними явищами як суспільна, економічна та політична нестабільність. З іншого – спостерігається різке зниження адаптивних можливостей сім'ї, зростання її дисфункціональності внаслідок психологічної невідповідності партнерів, їх нездатності розуміти одне одного, йти на компроміси, вирішувати проблеми. Таким чином, міжособистісні непорозуміння, що виникають у родині, часто призводять до їхнього руйнування, оскільки розлучення здається шлюбним партнерам єдиним можливим варіантом виходу зі складної конфліктної ситуації [2].

Варто зазначити, що перші роки спільного життя – це початкова стадія життєвого циклу сім'ї, на якій відбувається формування індивідуальних стереотипів спілкування, узгодження систем цінностей і вироблення загальної світоглядної позиції подружжя. По суті, на цій стадії відбувається взаємне пристосування партнерів, пошук такого типу взаємин, який би задовольняв обох. Ґрунтуючись на узагальненнях теоретичного аналізу, можна стверджувати, що саме вітчизняними фахівцями у галузі психології сім'ї

зроблено значний внесок у дослідження особливостей подружніх взаємин на початковій стадії життєвого циклу молодої сім'ї. Зокрема, на думку Калмикової Е.С., перед подружною парою стоїть завдання формування структури сім'ї, розподілу функцій між чоловіком і дружиною та вироблення спільних сімейних цінностей. Під структурою сім'ї розуміється спосіб забезпечення єдності її членів; розподіл ролей проявляється у тому, які види сімейної діяльності кожен партнер бере на свою відповідальність і які адресує іншому; сімейні цінності представляють собою установки подружніх партнерів з приводу того, для чого існує сім'я, і чого вони можуть досягнути, завдяки своїй сім'ї. Так, саме на стадії перших років спільного життя молодого подружжя, виникає найбільша кількість конфліктів, які призводять до подальшого бажання припинити стосунки. [4].

Відтак, задля запобігання великій кількості розлучень у молодих сім'ях фахівці із соціальної сфери діяльності проводять профілактичну роботу з даною категорією сімей. Процес профілактики та попередження конфліктів об'єктивно набагато простіший, ніж їх вирішування. Профілактика сімейних суперечок або конфліктів може допомогти подружжю правильно вирішувати розбіжності, які можуть привести до критичної точки. Вирішенні сімейних конфліктів на етапі профілактики завжди буде потребувати менше витратити сил, засобів, часу і може попередити навіть мінімальні деструктивні наслідки, які включає в себе будь-який навіть конструктивно дозволений конфлікт. [1]

Практичні рекомендації членам молодого подружжя включають поради щодо переосмислення сімейних цінностей з врахуванням позицій шлюбного партнера, його інтересів, мотивів, можливостей та розкривають способи попередження і вирішення конфліктів в адаптаційний період. Також існує безліч різноманітних рекомендацій щодо нормалізації сімейних відносин, попередження переходу спірних ситуацій в конфлікти та сварки, більшість з них

говорять про: повагу один до одного, пробачення, не згадування помилок, виключення сексуальних докорів, заборона робити зайві зауваження, не перебільшення власних здібностей, довіру, прислухання, піклування про зовнішній вигляд, ставлення до захоплень партнера з інтересом і повагою, необхідність знайти час для відпочинку один від одного. Вище зазначені вимоги, це ті, яким повинне відповідати подружжя у шлюбно-сімейній взаємодії. [4; 5].

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що розлучення молодих сімей є насправді актуальною проблемою сьогодення. Задля запобігання значній кількості розлучень, працівники соціальної сфери використовують профілактику у роботі з молодими сім'ями. Так, можна стверджувати, що узгодженість шлюбно-сімейних функцій знижує рівень конфліктності подружжя та запобігає виникненню сімейних протиріч та розлучень.

Список використаних джерел

1. Ємельянов К.О. Особливості та профілактика подолання конфліктів у сім'ї. Херсон. 2020. 44 с.
2. Козачук Анна. «Актуальність та соціальна значущість проблеми конфліктів молодого подружжя.» *ОСВІТА І НАУКА* 1 (2021).
3. Стуліка О., Харитинюк В., & Сєвідова О. (2020). Соціально-психологічні та особистісні чинники виникнення протиріч в молодих сім'ях. *Молодий вчений*, (12 (88)), 293-301.
4. Чернета О.В. Особливості подружніх взаємин на початковій стадії життєвого циклу молодої сім'ї. *Збірник наукових робіт студентів кафедри загальної та практичної психології*. 2012. № 4. С. 296 – 303.
5. Шевчишена О.В. Психологічні чинники виникнення та профілактика конфліктів у молодій сім'ї: Дис... канд. психол. наук: 19.00.01. Шевчишена Оксана Володимирівна. Київ, 2009. 289 с.

УДК 159:351.745.5**Юлія ІЛЬЧУК***Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності***Науковий керівник:
САВОСТІКОВА К. І.**

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ігрова залежність є актуальною проблемою на сучасному етапі розвитку науки, тому стикнутися з нею може кожен, не зважаючи на стать, вік, соціальний статус та інтелектуальні здібності. На сьогоднішній день вона внесена в міжнародний список хвороб і з кожним роком збільшується кількість залежних людей.

Гемблінг (патологічна схильність до азартних ігор) – це хвороба, що полягає в частих повторних епізодах участі в азартних іграх, що домінує в житті суб'єкта і веде до зниження соціальних, професійних, матеріальних і сімейних цінностей, втрати належної уваги до своїх обов'язків. Ризик розвитку ігрової залежності визначається комплексом відповідних особистісних, соціальних та фізіологічних факторів, таких як склад сім'ї, особливості спілкування між батьками і дітьми, соціальний статус у класі, рівень розвитку комунікативних та емоційно-вольових якостей особистості, стать тощо [6].

Ц.П. Короленко і Т.О. Донських виділяють основні ознаки гемблінгу:

- збільшення часу, що проводиться в ситуації гри;
- зміна кола інтересів, постійні думки про гру;
- неспроможність припинити гру як після великого виграшу, так і після постійних програвів;

– поступове збільшення частоти ігор, прагнення до більш високого ризику;

– періодично виникає напруга, що супроводжується ігровим «драйвом», прагненням знайти можливість пограти [3].

Гемблінг має циклічні ознаки. У ньому виділяють певні стадії: стадію вигравів; стадію програвів і стадію розчарування [1].

Одна з найважливіших складових гемблінгу в сучасному світі – це безпека та інтереси користувача. Відповідальний гемблінг, у широкому сенсі, означає інформування гравців про ризики й природу азартних ігор, заохочення до ставок у розумних межах, надання всієї важливої інформації для оцінювання ризиків і недопущення до гри неповнолітніх. Важливо, щоб гравець ставився до ігор як до розваги та проведення часу, а не як до способу отримання грошей або боротьби з болем і був готовий до можливого програшу. Як повідомила в коментарі Page партнер юридичної фірми Sayenko Kharenko Аліна Плющ, принцип відповідальної гри – одна з фундаментальних ідей українського ігрового ринку, що зафіксована ще в перших версіях законопроекту про азартні ігри [5].

На думку аналітиків, що готують огляди українських казино, у тому числі й GGbet Casino, найбільша складність у вирішенні ситуації полягає у тому, що правові аспекти діяльності грального бізнесу в нашій країні знаходяться на стадії розробки. Можливо, у найближчій перспективі таким документом стане Меморандум про рекламу азартних ігор, який підписали усі члени UGC. У ньому йдеться про заборону рекламувати азартні ігри особам, які не досягли 21 року, регулювання контенту самої реклами таким чином, щоб вона не вводила у оману гравців. Кожен легальний оператор, який є підписантом Меморандуму, зобов'язався попереджувати гравців про гральну залежність у своїх рекламних матеріалах [4].

Найкращим способом профілактики залежності є робота на випередження можливих проблем, тобто підготувати підлітка до того, з чим він може зіткнутися в дорослому житті. Прикладами роботи на випередження залежності можуть бути такі методи: соціальне навчання «навичкам життя», виховувати свідоме бережливе ставлення до свого здоров'я, формувати основи моральних звичок індивідуальної поведінки і прийняття рішення у ситуаціях захоплення грою, розвивати вміння жити разом з іншими, знайти власні ресурси які допоможуть пройти через труднощі, розвивати навички спілкування і підвищення самооцінки. Також тим, хто мають ігрову залежність, американські вчені дають такі основні профілактичні поради, щоб знову не повернутися в залежність:

- Розцінюйте азартну гру як розвагу, а не як джерело доходу.
- Грайте тільки на власні гроші.
- Врівноважуйте азартну гру іншими видами відпочинку.
- Не використовуйте азартну гру як спосіб уникнути негативних почуттів або ситуацій [2].

Дієвими рекомендаціями по профілактиці гемблінгу серед молоді є:

1. Механізм звички «знак – звичні дії – нагорода» автором якого є Чарльз Дахигг. Він пропонує такий спосіб, щоб позбутися залежності, а саме змінити реакцію на звичні дії. Коли знову з'явиться знак – конфлікт в сім'ї, в звичних діях – змінити гру в казино на спілкування з другом і нагородою стане психологічна підтримка та емоційний комфорт.

2. Підкріпити інформаційний метод – практично, в якому одне з його завдань заключається в тому, щоб надати страхітливую інформацію залежної поведінки. Тому ми за те, щоб журналісти записували інтерв'ю про реальні історії людей, які мали гемблінг залежність і в якому залежні будуть відповідати на такі питання: Як отримали цю залежність? Як

її проходили? Як вдалось позбутись цієї залежності? Які труднощі довелось пройти?

3. Для батьків, які виховують підлітків, схильних до ігрової залежності, були запропоновані такі поради: задовольняйте ті потреби підлітка, які залежать від Вас; встановлюючи обмеження, старайтесь в цих правилах знайти золоту середину з Вашим підлітком; працюйте над своїм особистим зростанням, тому що дитина однаково все повторюватиме за Вами.

4. Педагогам слід розвивати критичне мислення у підлітків та вчити встановлювати причинно-наслідковий зв'язок ситуацій та поведінки людей, що буде сприяти набуттю знань та особистісному росту.

5. Сімейним лікарям було запропоновано, щоб на прийомі відбувалось анкетування пацієнта на визначення симптомів тої чи іншої залежності і спрямування до відповідного спеціаліста.

Щоб профілактика була результативною, держава повинна дотримуватись наданих пропозицій: виховувати здорове і зріле суспільство; пропаганда відповідальних громадян, які борються з незаконними діями в суспільстві; надавати соціальну допомогу людям, які в групі ризику; забезпечувати безпеку на робочому місці.

Отже, відзначимо, що держава контролює цю сферу за допомогою КРАІЛ та впроваджує відповідальну гру у взаєминах азартного бізнесу та його клієнта.

Список використаних джерел

1. Верещак А.О. Поведінка гравців або гемблінг / А.О. Верещак. // Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. 2018. С. 359–360.
2. Гегешко В.В. Ігрова залежність (гемблінг). Напрямки профілактики. [Електронний ресурс] / В. В. Гегешко // КНП СОР «Обласний Клінічний медичний центр соціально небезпечних захворювань». 2019. Режим доступу до

- ресурсу: <https://narkosumy.lic.org.ua/statti/igrova-zalezhnistgembling-napryamku-profilaktyku/>.
3. Коротяєва Л.М. Гемблінг або поведінка гравців (Gambling behavior) / Л. М. Коротяєва. // Вісник гуманітарного Наукового товариства: наукові праці. 2022. №22. С. 54.
 4. Ніякої нелегальної реклами азартних ігор: у UGC розповіли, як боротимуться з цим явищем [Електронний ресурс] // День за днем. 2022. Режим доступу до ресурсу: <https://denzadnem.com.ua/blogy/korysniporady/122182>.
 5. Responsible gambling, або навіщо іграм відповідальність. Як Україна регулює ринок гемблінгу [Електронний ресурс] // The Page. 2021. Режим доступу до ресурсу: <https://sk.ua/uk/publications-uk/azartni-igri/>.
 6. Федосєєва І. Психологічні аспекти гемблінгу в підлітковий період онтогенези / Ірина Федосєєва. // Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. 2014. №34. С. 207–208.

Діана ЧОРНОДОЛЯ

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент **СЛЮЗКО В.І.**

ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ РАННЬОГО МАТЕРИНСТВА

Впродовж останніх десятиліть однією з соціальних проблем сучасності є раннє материнство. Особливість цієї проблеми полягає у тому, що одночасно мова йде про здоров'я, життя, долю як дітей, так і тих жінок, для яких материнство стає чинником багатьох ризиків. Саме матері-підлітки – одна з найуразливіших в економічному,

соціальному, психологічному, педагогічному аспектах соціально-психологічна підгрупа. З народженням дитини дівчата юного віку та їхні діти опиняються у складній життєвій ситуації, що, як правило супроводжується бідністю, обмеженістю можливостей для отримання освіти, професії, доступу до медичних та соціальних послуг, небезпекою захворювань, насильства, сексуальної експлуатації. Негативними наслідками ранньої вагітності та материнства стають економічна неспроможність дівчат самостійно забезпечувати безпеку та якість життя собі й своїй дитині, соціальна ізольованість, чисельні психологічні проблеми, дискримінація, небезпека для здоров'я та життя дитини, ризик відмови від неї.

Ранньою вважається вагітність, що наступила у дівчаток від 13 до 17 років. У більшості випадків підлітки вступають у сексуальні стосунки внаслідок повсюдної пропаганди сексу і бажання не виділятися з загальної маси. На сьогоднішній день інтернет і телебачення щосили пропагують вільні стосунки, які не знають вікових меж, забуваючи при цьому вказати на можливі негативні наслідки такого способу життя. Відповідно до проведених досліджень, тільки третя частина всіх підлітків використовують такі методи контрацепції, як презерватив. Приблизно така ж кількість практикує переривання статевого акту, а всі інші взагалі не охороняються від небажаної вагітності.

Підліткова вагітність у різних країнах світу, включаючи Україну, набуває тривожної поширеності. За даними експертів, кількість підліткових абортів у світі становить 2-4 млн. операцій на рік. 15 млн. немовлят народжуються мамами-підлітками; близько 60 тис. дівчаток щорічно вмирають під час пологів та абортів.

Виникнення та існування юних матерів є віддзеркаленням серйозних проблем світу, що швидко змінюється, а саме: проблем, обумовлених глобалізацією,

урбанізацією, акселерацією, зміною цінностей у суспільстві, бідністю, застарілими гендерними стереотипами, втратою довіри підлітків до дорослих, послабленням функцій сім'ї як основного інституту соціалізації, недосконалістю системи соціального захисту, охорони здоров'я, соціального виховання.

Сьогодні проблемами і причинами виникнення ранньої вагітності займаються вчителі, лікарі, психологи. Вони і висунули кілька гіпотез, які могли б пояснити раннє материнство. Виглядають вони орієнтовно так:

- дівчинці навчання дається важко, процес учіння набридає, викликає відразу, відтак змінюються пріоритети: надається перевага не заняттям у школі, а вагітності й народженню малюка. Її надії пов'язані з тим, що жити стане легше, набагато цікавіше;

- наступний варіант можливої причини настання ранньої вагітності – проблеми в сім'ї, де дівчинці не вистачає любові і тепла.

- експерти вважають, що найпоширенішою причиною ранньої вагітності є сексуальна неграмотність в комплексі з цікавістю до дорослого життя.

Статистика стверджує, що у світі все частіше починають народжувати дівчатка у віці 10-13 років. У більшості випадків це відбувається через недогляд батьків за дітьми, відсутність статевого виховання й навчання в школі. Результат – юна вагітна й осуд соціуму.

Як правило, більшість ранніх вагітностей є незапланованими, звідси сумна статистика:

- близько 70% дівчаток приймають рішення зробити аборт, часто вже на пізніх термінах;

- у 15% випадків вагітність закінчується викиднем;

- тільки 15% дівчаток-підлітків стають молодими мамами.

Крім соціальних наслідків, виникають ще й проблеми пов'язані зі здоров'ям при підлітковій вагітності. Подібного могло не статися, якби дівчинка отримала

необхідні для її віку знання про відносини з протилежною статтю, ознайомилась з необхідною літературою або подивилася фільми, тобто отримала доступну інформацію про наслідки статевих відносин в підлітковому віці.

Факт наявності матерів - підлітків в Україні необхідно визнати не тільки на рівні нормативно-правових відносин. Вочевидь назрів час для створення спеціальних соціальних програм для підтримки не тільки профілактичних просвітницьких програм, а й для підтримки малолітніх матерів, надання їм різних видів допомоги, що може зменшити негативні наслідки раннього материнства, пов'язані з незавершеною освітою, ізоляцією через сором та відчай, відсутністю засобів для існування і забезпечення дитини усім необхідним.

Війна в нашій державі продукуватиме насилля, підліткову бездоглядність, сирітство, бідність, а це – сприятливі умови виникнення ранньої вагітності. Наше ставлення до цієї проблеми – лакмусовий папірець на соціальну й моральну зрілість суспільства.

Список використаних джерел

1. Братусь І.В. *Форми і методи соціальнопедагогічної роботи з юними матерями. Соціальна педагогіка : теорія та технологія/ за заг. ред. І.Д. Звереві. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 225-236*
2. *Запобігання інституціалізації дітей раннього віку. Інноваційні технології соціальної роботи з профілактики відмов від новонароджених дітей: метод. посіб. / Авт.-упоряд.: Алексєєнко Т.Ф., Безпалько О.В., Бервено Н.О., Бондаренко Т.В., Братусь І.В., Дубініна І.М., Зверева І.Д., Катаєва О.С., Лактіонова Г.М., Лютий В.П., Парахнич Л.О., Петрочко Ж.В., Пилипас Ю.В., Постолук Г.І.; за заг. ред. Звереві І.Д., Петрочко Ж.В. Київ: Століття, 2008. 224 с.*

3. Консультування з питань вагітності: навч. посібник / За заг. ред. Н.Я. Жилки, О.Г.Карагодіної. Київ: ВД «Калина», 2007. 136 с.
4. Пасічник І.П. Психосоціальні аспекти формування синдрому жорстокого ставлення до дитини на перинатальному етапі та їх профілактика / І.П. Пасічник, Г.С. Сенаторова. *Актуальні питання педіатрії, акушерства та гінекології*. 2011. № 2. С.120-122.

Вікторія КУЛІЄВА

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.псих.н. **ЛОЗИНСЬКИЙ О.М.**

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБАМ, ЩО ПОТЕРПІЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

У законі « Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство розглядається як, діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Тоді як ,запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також

громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [2].

Особливу роль в удосконаленні українського законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відіграє заснована на найкращому досвіді Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (або Стамбульська конвенція), яка була ратифікована цього року [1]. Мета документу – зруйнувати гендерні стереотипи, які допускають насильство щодо жінок. Конвенція пропагує та захищає право людей на вільне від насилля життя та забороняє всі види дискримінації жінок.

Конвенція пропонує встановити кримінальну відповідальність за насильство щодо жінок і забезпечити за нього покарання. Наразі в Україні діє низка статей кримінального кодексу, проте розписані вони не настільки широко та детально, як у Стамбульській конвенції. Документ передбачає механізми захисту як чоловіків, так і жінок, які зазнали домашнього насильства.

Захист та підтримка постраждалих осіб здійснюються за допомогою своєчасного реагування, припинення акту насильства і захисту постраждалих з боку поліції, а також підтримки постраждалих та надання їм необхідних медичної, психологічної, соціальної, правової допомоги та послуг з боку неурядових організацій, бюро та центрів правової допомоги, органів прокуратури, судових органів (доступ до правосуддя), загальних та спеціалізованих служб підтримки

постраждалих осіб, таких як притулки, телефонні «гарячі лінії» та інші.

Розглянемо більш детально сучасний стан і наявні проблеми за різними напрямками надання допомоги та захисту постраждалим особам:

1. Надання постраждалим особам інформації про їхні права та можливості реалізації таких прав зрозумілою їм мовою або через перекладача чи залучену третю особу, яка володіє мовою, зрозумілою постраждалим особам.

2. Забезпечення доступу до загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб для отримання соціальних послуг, медичної, соціальної, психологічної допомоги

3. Надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб.

4. Забезпечення постраждалим особам доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту у тому числі шляхом надання безоплатної правової допомоги у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу»

5. Утворення цілодобового безоплатного кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей

Органи та служби до яких можна звернутись за допомогою у разі випадку домашнього насильства:

1. Служби у справах дітей

2. Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;

3. Органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;

4. Органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;

5. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

6. Суди

7. Прокуратура

8. Уповноважені органи з питань пробації

Також, законодавством передбачено діяльність загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб.

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які, у тому числі, надають допомогу постраждалим особам:

1. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
2. Притулки для дітей;
3. Центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
4. Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка);
5. Центри соціально-психологічної допомоги;
6. Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
7. Інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам.

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать:

1. Притулки для постраждалих осіб,
2. Центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб,
3. Кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей,
4. Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі,
5. Заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі.

Отже, останніми роками були досягнуті значні позитивні зрушення у системній протидії домашньому

насилъству, важливим напрямом якої визначене надання допомоги і захисту постраждалим особам. Також потрібно пам'ятати, що якщо Ви чи ваші знайомі постраждали від домашнього насилъства – не потрібно про це мовчати, потрібно звернутися за допомогою. Знайти вихід з ситуації, яка склалася – можливо

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насилъству стосовно жінок і домашньому насилъству та боротьбу з цими явищами. URL: [https:// www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482](https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482) (дата звернення: 21.05.2020)
2. Про запобігання та протидію домашньому насилъству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 21.05.2020).

Валерія ГАВЛОВСЬКА

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент **КАЗАКОВА Н.В.**

УМОВИ ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ГІПЕРАКТИВНИХ УЧНІВ

У статті висвітлена проблема діагностики та корекції синдрому гіперактивності та узагальнення умов до позитивної соціалізації учнів з гіперактивністю.

Ключові слова: гіперактивність, корекція, умови соціалізації, початкова школа.

Постановка проблеми. Еволюція людства супроводжується різким збільшенням чинників, пов'язаних з кількістю порушень та розладів в дитячому віці.

У 2004 році Всесвітня асоціація дитячої та підліткової психіатрії визнала гіперактивність та порушення уваги (ГРПУ) проблемою №1 у сфері охорони психічного здоров'я дітей і підлітків. [2, с. 4].

На даний час існує міф, який є найпоширенішим у сучасному світі, що протистоїть факту важливості даної проблеми. Досить тривалий час дану ситуацію не виокремлювали і не виділяли як проблему, яка потребує аналізу. Проте згодом відбулось чітке обґрунтування сутності самого терміну «гіперактивність» і визнання його як розладу. Актуальність даного питання в сучасних умовах зумовлена тим, що робота вчителя з гіперактивними учнями є предметом інтенсивних наукових досліджень. Аналіз публікації показує, що рівень інтересу до стану соціалізації гіперактивних учнів у початкової школі продовжує широко обґрунтовувати і питання безпосередньої діагностики та корекції синдрому гіперактивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі країн Західної Європи та США зображається проблема щодо корекції синдрому гіперактивності та соціалізації гіперактивних учнів, проте в Україні - вона представлена недостатньо. Вітчизняна спеціальна освіта визнана пріоритетним напрямком світової науки. Синдром гіперактивності та її соціалізації досліджували в багатьох напрямках, але досі не було виявлено єдиної психологічної профілактики, діагностики та корекції даного розладу.

Мета статті – обґрунтувати найсприятливіші фактори, що сприятимуть створенню умов позитивної соціалізації гіперактивних учнів.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що поведінка учнів з синдромом гіперактивності є надто варіабельною, це характеризується мінливістю в різних

середовищах при різних обставинах. Інтерес до проблеми педагогічної підтримки дітей з гіперактивним розладом у загальноосвітніх школах зростає, оскільки за останні 8 – 10 років кількість таких дітей у класі зросла від одного – двох до п'яти і більше. [1, 158]

Якщо проаналізувати досвід стосовно соціалізації учнів з гіперактивним розладом саме в загальноосвітній школі, то можливо визначити можливості з використання прогресивних ідей та є змога обґрунтувати науково-методичні рекомендації щодо впровадження їх у систему освіти України в різних сферах.

Найголовнішим аспектом умов даного процесу - є соціально-психологічний. Це і є однією із заporук позитивної соціалізації дитини в сучасному світі.

Так, прямими безпосередніми наслідками синдрому і перешкод позитивній соціалізації є проблеми щонайменше в декількох сферах життя дитини: сім'я, стосунки з ровесниками, поведінка в школі та на вулиці, навчання. Але, звісно, ступінь вираженості цих проблем та й взагалі їхня наявність залежать не лише від присутності у дитини синдрому, але й від того, як реагує соціальне оточення на дитину, чи допомагає їй долати викликані розладом обмеження. [2, 10-11]

Умови позитивної соціалізації впливають з урахувань особливостей виховного впливу з навколишнього середовища. Цілеспрямована діяльність сприяє зменшенню розвитку проблем, характерною рисою яких є соціальна дезадаптація. Батьки та вчителі повинні сприяти подоланню проблем у спілкуванні та трудностей у самовираженні дитини саме у соціумі. Оскільки це і зумовлює актуальність проблеми гіперактивності у наш час.

Ефективність роботи вчителя з гіперактивними дітьми залежить не тільки від власної діяльності, а й від виховної діяльності батьків. Для цього необхідно забезпечити створення

позитивного інформаційного середовища для батьків за допомогою викладання лекцій, діалогів, занять з ними.

Вчителі повинні вести діалог з батьками дітей з метою мотивації. Це може бути важким завданням, враховуючи обставини батьків і рівень довіри, який вони мають до своїх дітей, але вони усувають перешкоди для подальшої діагностики та втручання.

Наведемо приклади зразків здорового спілкування та соціальних навичок. Вони мають виявлятися з боку вчителя та учнів і культивуватися в дитини з гіперактивністю. Передусім це:

1. продуктивне спілкування та уміння будувати командні стосунки;
2. розвиток позитивної самооцінки, самоусвідомлення, емоційнакомпетентність, самоорганізація;
3. уміння вирішувати проблеми й конфлікти, контроль агресії;
4. розвиток емпатії - розуміння інших ;
5. асертивність - уміння протистояти негативному тискові групи. [6, 10]

Щодо позитивної соціалізації учня з гіперактивністю, то можна стверджувати про те, що невимовно тісно пов'язані між собою два процеси, а саме – роль батьків у вихованні і навчанні дитини та вплив школи. Дані процеси набувають актуальності, коли діють взаємообумовлено. Забезпечення тісної єдності школи і батьків учня породжує можливість забезпечити комфортний процес соціалізації, який надалі за можливістю буде повною мірою реалізовувати розкриття найкращих якостей учня і розвиток його творчого потенціалу у соціумі.

Кінцевий результат допомоги дитині з синдромом гіперактивності у процесі позитивної соціалізації завжди залежатиме від характерних рис особистості учня та особливостей середовища у якому він перебуває, адже поведінка гіперактивних дітей регулюється більшою мірою

саме умовами зовнішнього середовища, ніж керується внутрішніми вказівками.

Слід постійно створювати соціальне середовище, у якому будуть панувати безпечність, ритмічність, константність, послідовність та атмосфера поваги до дитини.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Аналіз сучасної педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що вчителі повинні: сприяти соціальному розвитку дітей та їх успішній інтеграції в групи однолітків; сприяти успішному навчанню дітей і розвивати мотивацію дітей і «здатність до навчання»; сприяти зменшенню проблемної поведінки та розвитку самосвідомості дітей; сприяти розвитку у дітей позитивної самооцінки, впевненості в собі, самопізнання тощо; підтримувати батьків дітей і допомагати їм позитивно виховувати своїх дітей.

Дана стаття не висвітлює всіх аспектів роботи вчителя з учнями, наділеними гіперактивністю у сучасних освітніх умовах та забезпечення повної позитивної соціалізації. У початкових школах нашої сучасності використання вчителями методів і прийомів роботи для гіперактивних учнів може принести користь подальшим дослідженням.

Список використаних джерел

1. Фаласеніді Т.М. Педагогічна підтримка учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі США. Львів, 2016. 213 с.
2. Шнайдер В.І., Голюк О.В. Діти з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги: метод. посіб. Х., 2012. 90 с.
3. Гаяш О.В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням: метод. реком. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2014. 108 с.
4. Тохтамиш О.М. Дитяча гіперактивність: виникнення, розвиток, методи психосоціальної допомоги. Актуальні проблеми психології. Київ, 2005. Т.1, ч.14. С. 154-156.

5. Гуцало Е.У. Психологічна допомога гіперактивним дітям. Актуальні проблеми практичної психології. Херсон, 2006. 77-80 с.
6. Ферт О. Гіперактивна дитина в школі. Стратегії корекції поведінки та академічної успішності: мет. рек. Львів, 2017. 27 с.

Максим БАКАЙ

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент **КАЗАКОВА Н.В.**

ПРИЧИНИ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Однією із гострих проблем у сучасному світі є зростання рівня агресії серед людей у суспільстві, за допомогою якої вони намагаються досягнути певних цілей та одночасно завдають шкоди іншим. Особливо це стосується підлітків, коли у їхньому віці домінує потреба у самоствердженні, бути дорослим, а існуюча система цінностей особистості підлітка ще недостатньо сформована або деформована під впливом різних негативних факторів у навколишньому середовищі.

У психолого-педагогічній науці проблему агресії розкрито у працях З.Фрейда, Т.Гобсса, З.Фройда. Теорія психолога Гобса витікає з твердження, що всі люди за своєю природою егоїстичні, брутальні і жорстокі, тобто агресія закладена у підсвідомості як інстинкт, саме через «тваринну» сторону людської природи [2].

У працях зарубіжних (А.Бандур, Паттерсон, Р.Вальтерс та ін.) і вітчизняних (О.Волянський, Н.Кордунова та ін.) психологів досліджено причини агресії у підлітків. Науковцями (І.Гайдамашко, В.Кашенка, О.Личко,

Л.Павленко, Н.Погорільська, А.Головіна та ін.) розкрито питання агресії серед дітей підліткового віку як соціально-педагогічного явища. Про булінг, його причини та профілактику найкраще висвітлено висвітлено у наукових дослідженнях (А. Губко, С.Хоружий, О.Піонтковська та ін.).

Агресія – це деструктивна поведінка, яка суперечить нормам і правилам людей у суспільстві, завдає об'єктам шкоди – фізичної та моральної [2]. Психолог А.Бандур стверджував, що агресію підліток засвоює так само, як інші соціальні навички: спочатку він спостерігає за поведінкою довкола, а потім наслідує її [1]. Саме тому часто агресію сприймають як інструмент для досягнення якоїсь мети або в ній вбачають певну вигоду для людини.

Причин агресії у підлітків у сучасному суспільстві є чимало. Теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження (О.Волянський, І.Гайдамашко [1], Н.Кордунова, С.Стельмах [4] та ін.) дозволив визначити основні причини агресивної поведінки у підлітків.

По-перше, травматичні події, які відбулися у житті підлітка. До них можна віднести: смерть або хворобу близької чи рідної людини; розлучення батьків; конфлікти, жорстоке ставлення братів, сестер або однолітків; нерозділене кохання тощо. Крім того, підлітки можуть стати свідками насилля та конфліктів у сім'ї, закладі освіти. Ці події у підлітків викликають стрес, який часто і спричиняє агресивну поведінку.

По-друге, насилля, яке може бути фізичним або моральним у неблагополучних сім'ях; булінг у закладах освіти (це агресивна поведінка однієї або групи дітей по відношенню до іншої дитини) та ін. В результаті пережитого насилля підліток спочатку відчуває злість, а потім сором. Негативна емоція сорому не дозволяє підлітку розповісти про ганебний факт насилля, а тому і переростає в агресію. Крім того, дитина, над якою знущалися, з часом буде робити теж саме, що робили з нею, або навіть гірше.

По-третє, через поганий приклад батьків або коли батьки мало приділяють часу дітям, агресивно ставляться до них, п'ють та ін. Все це з раннього дитинства діти будуть засвоювати, а вже у підлітковому віці будуть наслідувати цю поведінку та робити теж саме (бити однолітків або менших за себе, пити алкоголь тощо). На жаль, але це є наслідками неправильного виховання (до прикладу, стиль «жорстокі умови») та поганого прикладу батьків.

У ході своїх досліджень Паттерсон довів, що якщо агресивність підлітка змушує однолітків його боятися, то вона підвищує його авторитетність і з роками агресія лише буде зростати. На те, чи буде підліток агресивним, впливає прив'язаність до батьків. А.Бандура, Р.Вальтерс переконані, що неагресивні підлітки більше ідентифікують себе з батьками [1].

По-четверте, через отримання поганої інформації в інтернеті. Вважаємо, що однією із глобальних проблем агресії у підлітків є інтернет і відео ігри. Інтернет є корисною річчю, але для дітей він може бути небезпечним, оскільки велика кількість відео, картинок, інформації у ньому несуть зміст, який не потрібно знати дітям. До прикладу, це можуть бути ситуації зі сценами жорстокості, відеоігри з елементами насильства.

На мою думку, найбільше впливає на дитину у підлітковому віці суспільство. Підлітковий вік є найважчим для людини у психологічному плані, оскільки у ці роки діти думають, що про них скажуть, чи будуть насміхатися, як їм правильно одягнутися, висловити свою думку, щоб з них не насміхалися. І якщо підліток буде бачити насмішки у свій бік, він може ставати більш агресивним, замкнутим або у подальшому стати соціопатом.

Отже, доросли потрібно більше часу приділяти дітям, звертати увагу на їх проблеми, дослухатися до них, підтримувати та любити. Варто слідкувати за тим, що діти переглядають в інтернеті, у які ігри грають. Якщо дорослі дізналися, що над дитиною знущаються у закладі освіти, на вулиці тощо, обов'язково потрібно дорослим вирішити цю

проблему, не залишити дитину наодинці з її бідю. Це, в свою чергу, дозволить попередити агресивну поведінку в неї у підлітковому віці. Варто дослідити напрями соціально-педагогічної профілактики агресії у підлітків у закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Агресія в підлітків: які причини та що з цим робити? 5 порад для батьків. URL: <https://life.pravda.com.ua/society>.
1. Агресія – поняття та значення. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
2. Гайдамашко І.А. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики агресії підлітків [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук :13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / І.А. Гайдамашко ; ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2013. 20 с.
3. Губко А.А. Статутно-рольові позиції учасників булінгу. Вісник Чернігівського НПУ. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип.121. С.95-98.
4. Стельмах С.С. Вікові аспекти виникнення булінгу серед дітей. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2016. Вип. 133. С. 204-207.

Олена ДІНСЛЕР

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.і.н., доцент **НАГІРНЯК М.Я.**

КРИЗА ДИТЯЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ЯК АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Феномен дитячої обдарованості цікавить багатьох фахівців – соціальних працівників, психологів і педагогів. До

теперішнього часу ведуться роботи по вивченню як окремих властивостей дитячої обдарованості (наприклад, рефлексія, домінуюча пізнавальна мотивація, творча активність), так і структури, динаміки дитячої обдарованості в цілому.

Проте, проблемою сучасного соціуму є те, що дорослі, забуваючи про важливість всебічного розвитку маленької особистості, на жаль, починають реалізувати власний потенціал за рахунок таланту дитини. Або, в кращому випадку, зосереджують свою увагу на окремих здібностях, забуваючи про інші сторони особистості, що викликає дисгармонію в психологічному розвитку дитини. Тому дослідження кризи дитячої обдарованості та пошук шляхів її оптимізації є актуальними для соціальної науки і практики.

Дитяча обдарованість стала науковим феноменом ХХІ століття. Значну увагу висвітленню сутності цього феномена, особливостям його прояву у дітей та підлітків, в тому числі – і кризовому, приділили такі науковці як А.В. Афоніна, В.Г. Барвенко, Г.В. Бурменська, О.І. Горбунова, Н.С. Лейтес, М.В. Слущкий та ін..

Аналізуючи теоретико-емпіричні джерела з даної проблематики, ми дійшли до висновку, що для дитини травмою стає ситуація втрати, затухання обдарованості. Дослідники в цьому випадку користуються терміном «криза обдарованості». Вона проявляється в тому, що дитина, яка демонструвала надзвичайні здібності, що вирізнялися новаторством, креативністю та оригінальністю, раптово перестає це робити. Г.В. Бурменська та Н.С. Лейтес зазначають, що у переважній більшості випадків це відбувається, коли педагоги і батьки починають нещадно експлуатувати обдарованість. Наприклад, постійно посилаючи дитину на олімпіади, конкурси, конференції, фестивалі. А.В. Афоніна, В.Г. Барвенко, О.І. Горбунова також зазначають, що виснажують обдарованість завищені очікування і надії дорослих [2]. Дитина починає переживати, що не виправдовує очікувань, їй важко прийняти себе

«звичайною», а дорослі, замість того, щоб підтримати в цій не простій ситуації, не приділяють належної уваги питанню, втрачають інтерес до неї.

Сьогодні, на наш погляд, недостатню увагу надається вивченню криз дитячої обдарованості. Знання про кризи дитячої обдарованості, причини їх появи, закономірності протікання і прогноз розвитку може бути корисний як теоретикам, так і практикам – фахівцям в області дитинства.

В практичному плані знання про кризи дитячої обдарованості і особливості розвитку дитини в період кризи дозволить здійснювати ефективну психологічну і педагогічну підтримку обдарованим дітям або хоча б не припускаються помилки в педагогічному процесі.

Ці помилки, як правило базуються на трьох міфах:

1. Обдарованість завжди проявляє себе в творчому продукті.
2. Обдарованість потрібно розвивати.
3. Сучасна шкільна освіта знає, як працювати з обдарованими дітьми [1].

Симптоми кризи обдарованості проявляються в наступному:

1. Зниження творчої активності, втрата творчого потенціалу: дитина припиняє створювати особливі, властиві його обдарованості творчі продукти – криза креативності;
2. Зниження інтелектуальної активності, що супроводжується зменшенням або зникненням продуктивності роботи – криза інтелектуальності;
3. Зниження або повна втрата інтересу до процесу і результатів своєї праці – криза мотиву досягнень [3].

Потрібно врахувати, що всі вказані прояви кризи обдарованості посилюються в підлітковому віці. Вікова криза також не минає обдарованих дітей. Підліток з характерними ознаками кризи обдарованості може замкнутися в собі для того, щоб відбулися необхідні внутрішні метаморфози по її подоланню. тривалість цього періоду залежить від ситуації, реакцій оточення, перш за все

– найближчого, а також – особистісних особливостей обдарованої молодої людини. Криза обдарованості може тривати від 2-3-х місяців у одних до кількох років у інших особистостей. А може виявитися й так, що її відлуння супроводжуватиме людину все життя. Тому дорослим, які знаходяться поруч, перш за все батькам та вчителям, необхідно бути уважними, і володіти необхідною інформацією, щоб не допустити помилок у розвитку особистості і творчої активності обдарованої людини.

Криза креативності. В цьому випадку високий творчий потенціал дитини частково або повністю втрачається через неможливість пред'явити себе оточуючим, дістати схвалення або підтримку дорослих, що приводить до труднощів в розвитку обдарованості в цілому. Симптоми наближення цього типу кризи видно кожному, хто близький до дитини, - вчителям і батькам. Перестав писати хороші твори, програв першість по шахах, на турнірі поетів розгублено мовчав - не зміг того, що міг раніше. Дуже часто освітні або виховні так звані розвиваючі програми для обдарованих дітей насправді не розвивають здатності дитини, а тільки експлуатують їх.

Криза інтелектуальності. Другий тип кризи, криза інтелектуальності, виникає у разі перевантаженості обдарованої дитини завданнями, що розвивають тільки інтелектуальні здібності, без урахування індивідуальних пізнавальних потреб дитини, його особових значень. Головна небезпека полягає у тому, що інтелект дитини розвивається в збиток його фізичному, емоційному, особовому розвитку.

Криза мотиву досягнень. Цей тип кризи виникає, якщо в процесі формування особи особова рефлексія починає домінувати над інтелектуальною. Це приводить до виникнення негативного «образу Я» і, як наслідок, до гальмування розвитку обдарованості.

Рекомендації батькам та педагогам щодо оптимізації перебігу кризи обдарованості у дітей та підлітків:

1. Поважати право на власну думку, підтримувати

довіру до життєвого досвіду дитини. Не допускати порівняння дитини з іншими дітьми або висунення еталонів поведінки, стандартів особистості, зразків у творчій діяльності, що викликає у неї внутрішній протест.

2. Не допускати надання повної свободи творчості, навіть поодиноких випадків, коли установка «Роби, що хочеш» призводить до того, що дитина губиться сама у собі.

3. Вважати недопустимими будь-які маніпуляції обдарованістю дитини; враховувати, що обдарованості притаманні періоди спаду, спокою і підсилення.

4. Підтримувати у взаємодії атмосферу любові, свободи і поваги. Дефіцит цих почуттів в першу чергу сприяє виникненню та підсиленню кризи обдарованості.

5. У взаємодії керуватися тезою: дитина повинна бути суб'єктом власної праці, їй потрібно пропонувати, а не нав'язувати вид реалізації таланту.

6. Усіляко сприяти тому, щоб обдарована дитина самотужки накопичувала свій інтелектуальний та життєвий досвід, всебічно розвивалася. З цією метою моделювати ситуації відкритості, незакінченості, заохочувати дітей та підлітків до самостійного пошуку вирішення проблем, знаходити кілька варіантів вирішення [2].

Не дивлячись на те, що обдаровані діти – порівняно невелика частина нашого суспільства, необхідно забезпечити можливості розвитку їх талантів, так як саме від них залежить майбутнє України. Потрібно бути готовим до того, що на розкриття потенціалу обдарованої дитини потрібний час і терпіння. Не треба силоміць насаджувати дитині своє бачення розвитку здібностей, вимагати лише високих досягнень. Підтримка, належна увага, адекватні вимоги до можливостей обдарованих дітей дозволять перебороти кризу та в повній мірі розвинути їх здібності.

Список використаних джерел

1. Кризи дитячої обдарованості [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.novapedahohika.com/noloms-1462-3.html>.
2. Кризи дитячої обдарованості та рекомендації щодо її подолання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/kriza-dityacho-obdarovanosti-ta-rekomendaci-schodo-podolannya-81273.html>.
3. Сенчишак Л.В., Сливінська Т.О. Психолого-педагогічний супровід роботи з обдарованою дитиною: методичний посібник. / Л.В. Сенчишак, Т.О. Сливінська. Миколаїв, 2008. 76 с.
4. Шевчишена О.В. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини у загальноосвітньому навчальному закладі: науково-метод. посіб. / О.В. Шевчишена. Хмельницький: ОППО, 2016. 237 с.

УДК 316.624.2

Марта ПАНАСЮК

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

д. пед. н., доцент *ЦЮПРИК А.Я.*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В НЕПОВНОЛІТНІХ

Девіантна поведінка є проблемою, яка супроводжує людське суспільство на протязі всієї історії. В Україні за останнє десятиріччя часто можна зустріти проблему зростання кількості неповнолітніх із девіантною поведінкою. Проблеми девіантної поведінки підлітків пов'язані з ігноруванням суспільних вимог, з популярністю та поширенню пияцтва і вживання наркотичних засобів,

відхиленні у нормі фізичної активності, сексуальної розпусності, відхилення в інтелектуальному та фізичному розвитку, невідповідальності за свої вчинки.

На сьогоднішній день, розвиток українського суспільства характеризується змінами, що охоплюють усі сфери людського життя. На цьому фоні змін неповнолітні перебувають у найтяжчому становищі внаслідок несформованості власної системи стійких моральних переконань, ціннісних орієнтацій, що може викликати неадекватну реакцію на події навколишнього життя.

Вивчення соціально-психологічних аспектів такого явища, як девіантна поведінка, формувалися в основному в соціологічних школах. У дослідженнях соціологів кінця XIX – початку XX ст. (Ж. Кетле, Е. Дюркгейма, Д. Дьюї, М. Вебера, Л. Леві-Брюля та ін.) встановлено зв'язок між девіантною поведінкою та соціальними умовами існування людей. Розгорнуте пояснення девіації вперше дав французький соціолог Е. Дюркгейм. Він пропонує теорію аномії, яка розкриває значення соціальних і культурних факторів. За Е. Дюркгеймом, основною причиною девіації є аномія (буквально, «відсутність регуляції», «безнормність») [2, с. 61].

Серед українських дослідників проблему девіантної поведінки неповнолітніх вивчали такі вчені, як А. Антонова, О. Макаренко, І. Дьоміна, О. Киричук, І. Лисенко, Я. Саричев, Р. Устенко, Н. Максимова, В. Оржеховська, Т. Титаренко, А. Самойлов, В. Татенко, С. Тарарухін, С. Яковенко та ін.

Девіантна поведінка підлітків належить до найважливіших показників, що характеризують економічне та соціальне благополуччя суспільства. Це спричинено економічною кризою, збільшенням кількості безробітних людей та потоком міграції, різними видами конфліктів, зростанням кількості соціально-неблагополучних сімей, через нестабільність психіки неповнолітніх, кризою духовних цінностей, зниженням розвитку населення. Девіантна поведінка протягом останнього часу суттєво поширилась за рахунок

таких протиправних дій підлітків: неповага до старших, торгівля наркотиками, «кібербуллінг», витрачанням часу на соціальні мережі та інтернет-залежність.

Проблема девіантної поведінки розглядаються в багатьох науках: соціології, психіатрії, психології, педагогіці, філософії, і в кожній є свої визначені підходи до її вивчення, є різні терміни та розуміння її виникнення. Виходячи з цього, поняття «девіантна поведінка» охоплює всі форми порушень поведінки як в здорових так і в психічно хворих людей.

У сучасній психології існують різні підходи до визначення цього поняття. Так, А.Є. Лічко розглядає два основні поняття:

1) делінквентна поведінка – ланцюг дрібних вчинків, правопорушень, тобто тих, що не підпадають під статтю Кримінального кодексу;

2) девіантність (відхилення від норми) – поняття ширше, воно включає не тільки делінквентність, але й інші порушення поведінки – від алкоголізації до суїцидальних спроб [1].

Соціально-психологічні особливості перехідного віку накладають свій відбиток на поведінку підлітків, створюють своєрідні вікові моделі поведінки, формують «специфічно-підліткові поведінкові реакції на взаємодію з оточуючим світом», які є основою для формування більш стійких за своєю природою девіантних форм поведінки. До числа реакцій, властивих переважно підліткам, належать:

1. Реакція емансипації. У основі реакції лежить властива для підлітків потреба у звільненні від контролю та опіки дорослих, протест проти встановлених правил і порядків, прагнення до незалежності, самостійності та самоствердження себе як особистості.

2. Реакція групування з однолітками. Група однолітків є для підлітка, по-перше, важливим джерелом інформації; по-друге, новою формою міжособистісних відносин; по-третє, являє собою новий специфічний вид

емоційних контактів, що неможливі в сім'ї, мова йде про неформальні, стихійно сформовані групи.

3. Реакція захоплення (хобі-реакція). Захоплення - це стійкий інтерес до чого-небудь, що найчастіше супроводжується такими складними почуттями, як натхнення, закоханість тощо. Для багатьох підлітків захоплення - це засіб самовираження, досягнення престижного статусу у своєму середовищі, або ж спосіб відійти від дійсності, конфліктних взаємовідносин у родині, школі.

4. Реакції, що обумовлені сексуальним потягом. Провідна роль у формуванні таких реакцій належить підвищеному, але недостатньо диференційованому статевому потягу. Для підліткового віку характерні сексуальні фантазії, що супроводжуються мастурбацією, роздумами на сексуальні теми, захопленням літературою, в якій описуються еротичні сцени, і кінофільмами «про любов». При неправильному статево вихованні сексуальні переживання і статева активність підлітків стають настільки інтенсивними, що поглинають всі інші інтереси і є однією з причин порушень поведінки неповнолітніх.

5. Реакції, що зумовлені особливостями формування свідомості. До таких реакцій слід віднести реакції, що пов'язані з підвищеним інтересом до своєї зовнішності (хвилювання з приводу особливостей зовнішності та фізичного розвитку), та реакції, що пов'язані з підвищеною увагою до свого внутрішнього світу (самоаналіз, оцінка розумових здібностей і моральних якостей) [3].

Девіантна поведінка неповнолітніх це питання, яке хвилює багатьох вчених, що намагаються знайти причини виникнення, фактори, що здійснюють вплив на підлітків. Зазвичай вчені пояснюють девіантну поведінку неповнолітніх пов'язану з недоліками виховання, неправильними життєвими цінностями, які в подальшому майбутньому сприяють вчинення асоціальних та не схвалюваних суспільством дій.

Отже, з вище сказаного можна зробити висновок, що соціальне середовище в якому знаходяться неповнолітні впливає на них формуючи їхні знання, поведінку, звички, манери. Таким чином, девіантна поведінка неповнолітніх зумовлена впливом чинників зовнішнього соціального середовища і індивідуальними особливостями підлітка, які визначають його реагування на різні життєві невдачі та ситуації.

Список використаних джерел

1. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. Санкт-Петербург: Речь, 2010. 256 с.
2. Макаренко О.М. Поняття девіантної поведінки в соціальному та психологічному аспектах / О.М. Макаренко, А. О. Андрейчева // Наукові записки На УКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2015. С. 61.
3. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / А.С. Лобанова, Л.В. Калашнікова. К.: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.

Олександра ГАМЗА

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент **ПОЛЯНОВСЬКА О.Р.**

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОДОЛАННЯ ДИТЯЧОЇ АГРЕСІЇ

Агресивна поведінка у дітей, на жаль, вже не є чимось далеким від реалій сьогодення. Сучасне суспільство може характеризуватися нестабільною, специфічною, соціальною ситуацією, яка зумовлює зростання різноманітних відхилень

в особистісному розвитку та поведінці підростаючого покоління. Особливе занепокоєння серед них викликає агресивна поведінка у дітей, яка стала поширеним явищем у сучасних садочках, школах та будь-яких інших існуючих соціальних інститутах. Зростання чисельності осіб, схильних до різних форм прояву агресивної поведінки, зумовлює необхідність підготовки соціальних працівників чи педагогів до якісно підготовленої професіональної діяльності щодо попередження агресивної поведінки. Таким чином, поширення агресії та насильства у суспільстві стало однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності.

Надзвичайна складність феномену агресії та різноманітність форм його вияву призводять до того, що нині в науці відсутня його однозначна трактовка, існують різні визначення й думки щодо поняття агресії й агресивності (А.Бандура, А.Басс, Д.Доллард, К.Лоренц, Н.Міллер, О.Михайлова, А. Маслоу, Ч.Райкрофт, М.Ратгер, А.Реан, М.Сірс, З.Фрейд, С.Шебанова та ін.). Але, найчастіше всього агресія визначається як індивідуальна або колективна дія, чи поведінка, спрямована на заподіяння фізичної або психологічної шкоди, збитків, або на знищення іншої людини, чи групи людей. Схильність суб'єкта до агресивної поведінки розглядається як порівняно стійка риса особистості – агресивність.

У результаті вивчення та аналізу різних форм агресивної поведінки серед дітей шкільного віку О.Мізерною отримано такі результати: антисоціальна поведінка, що суперечить правовим нормам, загрожує соціальному порядку і благополуччю оточуючих людей, характерна для 14% учнів (із них 30% дівчат та 70 % хлопів), з яких агресивна має найбільші показники – 7,35% [1, с.19].

Серед різноманітних, взаємопов'язаних факторів, які обумовлюють виникнення та виявлення агресії, можна виділити такі, як: індивідуальний чинник, діючий на рівні психобіологічних передумов асоціальної поведінки, який

гальмує соціальну адаптацію індивіда; психолого-педагогічний чинник, що виявляється в дефектах шкільного і сімейного виховання; соціально-психологічний чинник, що розкриває несприятливі особливості взаємодії дитини зі своїм найближчим оточенням в сім'ї, на вулиці, в навчально-виховному колективі; особистісний чинник, який, перш за все, виявляється в активно-виборчому ставленні індивіда, що шукає своє середовище для спілкування; соціальний чинник, що визначається соціальними і соціально-економічними умовами існування суспільства. [2, с.66].

Таким чином, просвітницька робота соціального педагога повинна здійснюватись у трьох напрямках: з підлітками, їх батьками та педагогічним колективом навчально-виховного закладу, а також носити послідовний та системний характер [3, с.57].

Технологію психологічної роботи можна розглядати на двох рівнях: лише на рівні конкретної ситуації взаємодії психолога з клієнтом (учням, педагогом, батьками учня, навчальною групою тощо); на рівні, що характеризує вирішення завдань психологічного супроводу дитини.

Здійснення соціально-педагогічного супроводу передбачає такі основні види діяльності, які стосовно роботи з агресивними дітьми в початковій школі набувають наступного змісту. [4, с.67].

I. Психодіагностика. Відразу слід зазначити, що, незважаючи на різноманіття та варіативність психодіагностичних методик, нині практично відсутні діагностичні програми, що дозволяють виявляти агресивних дітей у початковій школі.

II. Психокорекційна та розвиваюча робота. Психологічна корекція агресивних форм поведінки проводиться різними методами за такими напрямками: вилучення зі звичного оточення та приміщення в коригувальне середовище або групу (якщо встановлено зв'язок між агресивною поведінкою дитини/підлітка та її

найближчим оточенням); сублімування агресії у спорт: доцільно залучати дітей до групових видів спорту (футбол, баскетбол та ін.), які потребують навичок співпраці, тоді як високоагресивні індивідуальні види спорту, наприклад бокс чи карате, небажані; участь у тренінговій групі з метою формування навичок конструктивної взаємодії та більш адаптивної поведінки.

III. Консультування та просвітництво. Цей напрям діяльності передбачає переважно роботу з вчителями і батьками агресивних дітей.

IV. Соціально-диспетчерська діяльність соціального психолога при роботі з агресивними дітьми спрямована на отримання дітьми, їх батьками та педагогами соціально-психологічної допомоги.

Таким чином, подолати агресію за один захід чи один тренінг практично не можливо. В соціально-педагогічній практиці зустрічаються різноманітні індивідуальні ситуації, що викликають певні труднощі в підборі іноваційних технологій, що не тільки мають здатність зацікавити агресивно настроєну дитину, а й вплинути на її свідомість та бачення даної ситуації з різних сторін. Зациклення на одній техніці для всіх випадків, без належного диференційованого підходу, може викликати сумнів у його результативності та ефективності щодо подолання дитячої агресії.

Список використаних джерел

1. Мізерна О.О. Корекційна тренінгова програма “Самовдосконалення” для подолання агресивних проявів серед підлітків. Практична психологія та соціальна робота. 2003. № 4. С. 37-43; № 5. С. 54-60.
2. Павелків В.Р. Методологічні та теоретичні засади дослідження агресії й агресивної поведінки. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. За ред. С.Д. Максименка. Київ, 2004. Т. 4. Вип. 4. С. 215-225.

3. Малікова Н.Є. Про деякі причини і методи соціалізації агресивної поведінки сучасних дітей і підлітків. Збірник праць молодих вчених Володимирського державного педагогічного університету. Вип. 3. Володимир: ВДПУ, 2003. Вип. 4. С. 127-176.

УДК. 316

Марія-Людмила ПЕРОВА

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.н. з держ. упр., доцент *ГОНТАР З.Г.*

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Захист дітей від жорстокості, попередження злочинів проти них є надзвичайно важливим, соціально значущим і актуальним завданням, вирішення якого носить міждисциплінарний характер. У діяльність щодо припинення насильства повинні залучатися працівники правоохоронної системи, органів опіки та піклування, представники соціальної та педагогічної спільнот, співробітники медичної і психологічної служб. Однак, найчастіше зусилля зі створення ефективної системи профілактики та припинення насильства щодо дітей, надання допомоги жертвам жорстокого поводження розбиваються через перешкоди, з-поміж: відомча обмеженість і міжвідомча роз'єднаність, суб'єктивізм у виборі недержавних організацій для співпраці, відсутність єдиних методичних і системних підходів в організації профілактичної роботи; ігнорування профілактичної спрямованості в роботі з дітьми і сім'єю; відсутність законодавчих норм і правозастосовної практики щодо захисту і реабілітації жертв, що посилюється правовою неписьменністю і недовірою

населення до правоохоронних органів, низькими матеріальними статками, що не дозволяють звертатися за кваліфікованою юридичною допомогою; несформованістю у педагогічних, поліцейських, соціальних, медичних працівників навичок спілкування з жертвою, що веде до приховування або замовчування фактів насильства, особливо за відсутності особистої зацікавленості дорослого в покаранні кривдника і реабілітації постраждалого від домашнього насильства; відсутність ефективно діючої і доцільно організованої реабілітаційної системи.

Проблема ще й в тому, що значна частина постраждалих від насильства вихідці з неблагополучних верств або «діти вулиці», в долях яких мало хто зацікавлений. Іноді діти «оплачують» власним стражданням і навіть життям батьківську потребу в самоствердженні, прагненні дорослих влаштувати особисте життя, стають заручниками п'яних батьків і постійно роздратованих матерів. Розв'язати проблему насильства щодо неповнолітніх можна тільки у разі спільної роботи педагогів, батьків і всіх дорослих, які так чи інакше причетні до виховання дітей. Метою роботи щодо нівелювання наслідків насильства є не заміна або усунення батьків, які не в змозі нести відповідальність за виховання своїх дітей, а допомога сім'ї у відновленні або формуванні здатності до названої діяльності.

Насильством наповнені різні сфери людського буття: політичне, економічне, духовне та сімейно-побутове. Воно має вираження у війнах, убивствах, знеціненні життя, пануванні таких явищ як антигуманність, агресія, жорстокість. Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку. Найпоширенішим і найбільш складним для протидії є домашнє насильство. Насильство в сім'ї або родині притаманне для багатьох держав, незважаючи на їх позитивні здобутки у законодавчій, політичній та практичній сферах.

За статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1], понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, а майже 70 % жінок піддаються різним формам знущань і принижень. Щорічно близько 1500 жінок, і ця тенденція збільшується за останні три роки, помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених матерів у 6 разів мають більшу схильність до суїциду, а 50 % - до зловживань наркотиками. Майже 100 % матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей - переважно з неврозамми, заїканням, енурезами, церебральним паралічем, порушенням психіки.

Психологічне, фізичне, економічне та сексуальне — це форми, в яких може проявлятися домашнє насильство. Домашнє насильство не можна замовчувати, воно потребує ефективного реагування і скоординованих дій. Попри війну всі відповідальні органи продовжують роботу, щоб попередити і захистити постраждалих.

Якщо ви постраждали від домашнього насильства, або стали свідком вчинення домашнього насильства – не мовчіть!

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 01.01.2020 р. 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 02.10.2022)
2. Про соціальні послуги: Закон України від 27.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.10.2022)

Анастасія ВІБЛА

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

К.ПСИХ.Н. ЛОЗИНСЬКИЙ О.М.

ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Девіантна поведінка особистості – це поведінка, яка не відповідає загально визнаним або офіційно встановленим соціальним нормам. Іншими словами, це дії, які не відповідають чинним законам, правилам, традиціям та соціальним установкам.

Соціалізація молодого покоління в умовах глибинних трансформацій українського суспільства, що відбувається на тлі складних соціально-економічних реформ і потрясінь, послаблення виховного потенціалу не лише сім'ї, школи, а й інших громадських інститутів, кризи перегляду ціннісних орієнтирів, соціально-економічної поляризації населення, провокує виникнення поведінкових девіацій у суспільстві загалом, і молоді, зокрема.

Поле ненормативної поведінки впродовж останнього часу суттєво розширилося за рахунок нових форм девіацій, асоціальних і протиправних дій підлітків: алкоголізації, наркоманії, токсикоманії, ігроманії, інтернет-залежності та ін. Соціальна незрілість, несформованість правових установок часто призводить до, свідомого ігнорування вимог закону, заперечення соціальної цінності права, що знаходить вияв у різних формах девіантної поведінки. У зв'язку з цим однією з центральних проблем теорії і практики виховання є аналіз системи корекційно-профілактичних заходів та методик у діяльності соціального працівника, спрямованої на нейтралізацію негативних соціальних впливів і формування

позитивної спрямованості молодих людей, становлення їхньої морально-правової культури.

Особливого значення набуває визначення педагогічних умов розвитку здатності підлітків до морально-правової оцінки власних потреб і засобів їх задоволення, формування вмінь самоконтролю, готовності самостійно знаходити конструктивний вихід у ситуаціях боротьби мотивів, вироблення імунітету проти деструктивних впливів соціального оточення.

Актуальність теми зумовлена тим, що в Україні останніми роками в усіх сферах життя та освітнього процесу відбуваються зміни, які призводять до різноманітних поведінкових відхилень у підлітків[4].. Незважаючи на те, що до проблеми профілактики девіантної поведінки прикуто увагу багатьох науковців, кількість девіантних підлітків не припиняє зростати.

Спроби ефективної профілактики девіантної поведінки підлітків ускладнені тим, що в практичній діяльності відсутня цілісна система, яка б передбачала соціально-педагогічну роботу із запобігання одночасно всіх актуальних видів девіантної поведінки, виходячи з думки про те, що всі девіації пов'язані та взаємозумовлені певним чином [2]. Тому проблема соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки є актуальною й потребує подальшого дослідження.

Особливості девіантності підлітків у сучасних умовах полягають у тому, що в наслідку пореформеного економічно-політичного й соціального розвитку країни частково втрачені ціннісно-нормативні регулятори соціальної поведінки молоді, а механізми державного регулювання ослаблені. При цьому процеси соціально-педагогічного контролю деформовані, що призводить до поширення різноманітних девіацій. Проблема ускладнюється тим, що сьогодні через засоби масової інформації на ще неповністю сформовану свідомість підлітків впливає величезний потік інформації негативного змісту, що провокує формування девіантного

стилю поведінки. Підлітки особливо складають групу ризику щодо формування девіантної поведінки тому, що їх вік є одним з найскладніших періодів в онтогенезі людини, коли не тільки відбувається докорінна перебудова раніше сформованих психологічних структур, але й виникають нові утворення, закладаються основи свідомої поведінки, визначається загальна спрямованість у формуванні моральних якостей і соціальних установок.

Мета дослідження – виявити особливості та закономірності прояву девіантної поведінки.

1. з'ясувати сутність девіантної поведінки підлітків;
2. охарактеризувати причини, що детермінують прояви девіантної поведінки [1];
3. визначити сучасний стан профілактики девіантної поведінки.
4. проаналізувати систему корекційно-профілактичних заходів у діяльності соціального працівника;

Отже, ми визначили, що девіантна поведінка – це поведінка індивіда чи групи, яка не відповідає загально визнаним нормам, внаслідок чого ці норми порушуються. Девіантна поведінка є наслідком невдалого процесу соціалізації особистості в результаті порушення процесів ідентифікації та індивідуалізації людини така особистість легко потрапляє в стан «соціальної дезорганізації», коли соціальні відносини відсутні, слабкі або суперечливі. Цей стан і є одною з причин девіантної поведінки.

Список використаних джерел

1. Девіантна поведінка, причини виникнення та форми прояву [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:
https://opmpk.at.ua/publ/deviantna_povedinka_prichini_vini_knennja_ta_formi_projavu/1-1-0-

2. Девіантна поведінка: форми, види, причини, профілактика [Електронний ресурс].Режим доступу до ресурсу: <https://ukr.media/psihologiya/379091/?amp=1>.
3. Психологічна енциклопедія, 2006.
4. Фіцула М.М., Парфанович І.І. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження / М.М Фіцула, І.І. Парфанович. Тернопіль : «Навчальна книга Богдан», 2008. 432 с.

Діана РЕПЕЦЬКА

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

Науковий керівник:

д. пед. н., професор **МАЧИНСЬКА Н.І.**

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Збройний конфлікт на території України спровокував те, що багато людей були змушені покинути своє місце проживання та переїхати у більш безпечні місця України або ж закордон. Це спровокувало появу внутрішньо переміщених осіб – особи, які раптово втратили своє фактичне місце проживання через збройний конфлікт або ж внутрішню ворожнечу, та були змушені мігрувати територією своєї держави [2, с. 375].

М. Ніколайчук вважає, що внутрішньо переміщені особи – це «специфічна цільова група реалізації міграційної політики, якій притаманні різномірні ознаки, детерміновані особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища» [3, с. 177].

Поява внутрішньо переміщених осіб означає появу нової соціально незахищеної категорії населення, що потребує зосередження уваги на розв'язанні проблем

пов'язаних із забезпечення соціальних послуг, захисту та гарантій. Про актуальність розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами свідчать праці вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: Т. Бондар, О. Гончаренко, Г. Гудвін-Гілл, Д. Іванова, О. Карпенко, Е. Лібановою, В. Новік, Н. Романовою, Дж. Хетеуей, А. Капська, О. Карпенко, М. Лукашевич, Л. Тюття [3, с. 177].

Внутрішньо переміщені особи стикаються з низкою проблем, які умовно можна поділити на групи:

1. Психологічні проблеми (настабільність особистості, психічні розлади, розірваність соціальних зв'язків внаслідок міграції).

2. Соціально-економічні (сімейне становище, безробітність, умови проживання, проблеми отримання житла).

3. Правові проблеми (відсутня правова регламентація життя, осіб, які мігрують) [5, с. 14].

У роботі з внутрішньо переміщеними особами фахівці соціальної сфери працюють із трьома складовими життя, які допомагають в адаптації та вирішенні проблем: природно-антропологічна складова (соціальна адаптація до нового місця та територіальна реабілітація); агентно-професійна складова (професійна адаптація); духовно-культурна складова (підтримка духовної цінності, культури та гідності) [5, с. 20]. Якщо у роботі з внутрішньо переміщеними особами поєднувати усі три сфери, то у сукупності вони «сприяють зміцненню та активізації адаптаційного потенціалу особистості, запобіганню негативних впливів на неї, забезпечують охорону та захист прав» [3, с. 178].

Відповідно до вище зазначених проблем внутрішніх переселенців соціальна робота потребує створення диференційованих підходів, запровадження багатфункціональних стратегій соціального захисту та підтримки [3, с. 178].

Науковці А. Акламова та В. Капіцин виділяють формальні та неформальні форми соціальної роботи з

внутрішньо переміщеними особами. Формальні (класичні) форми соціальної роботи полягають у гарантованій соціальній допомозі, у отриманні усіх соціальних послуг, які гарантує держава. Щодо неформальних (некласичних) форм соціальної роботи, то йдеться про певну сукупність специфічних технологій адаптації та реабілітації, технічних та психологічних прийомів діагностики, створення методик з акцентом на терапію [3, с. 179].

Під час роботи з внутрішніми переселенцями фахівці соціальної роботи можуть застосовувати два види роботи: практичну та організаційну. Практична соціальна робота полягає у цілеспрямованій роботі з однією людиною чи групою людей, які потребують соціальної допомоги, та проводиться за соціальним, соціально-правовим, соціально-психологічним, соціально-педагогічним, медичним, матеріальним, соціально-трудоим та соціально-інформаційним напрямками. А організаційна соціальна робота застосовується у тих випадках, коли фахівці мають необхідність розробити програму діяльності під конкретну випадок [5, с. 21].

Фахівці соціальної сфери у роботі з внутрішньо переміщеними особами застосовують короткострокові та довгострокові стратегії втручання. До короткострокових стратегій відносимо: кризове втручання, модель орієнтовану на завдання та аутич-роботу, а до довгострокових стратегій відносимо моделі, які базуються на принципах «людина в оточенні» та «економічна спроможність». Використання кризового втручання полягає у роботі з наслідками після психотравмуючої події, однак не має жодного впливу на неї. Соціальний працівник застосовуючи кризове втручання бере відповідальність на себе та займає директивну позицію. Втручання передбачає надання інформації та інструкції щодо актуальних проблем та потреб, визначення можливої додаткової допомоги. Можна застосовувати наступні техніки підтримки: вербалізація емоційних станів, використовуючи буклети або малюнки, використання рефлексії,

досягнення попередньо встановлених домовленостей, перегляд зробленої роботи [4, с. 66].

Аутріч-робота застосовується за межами соціальних закладів а надається за місце компактного проживання внутрішньо переміщених осіб. Щодо моделі орієнтованої на завдання, можна сказати, що це модель, яка базується на плануванні «маленьких кроків», які визначаються при кожній зустрічі соціального працівника із клієнтом. Якщо розглядати довгострокові стратегії втручання, можна стверджувати, що це багаторівнева допомога, яка спрямовується на відновлення зв'язків між людиною та соціумом, залучення ресурсів суспільства [4, с. 67].

Проблема, яка постала перед соціальною роботою стосується філософії побудови системи соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Дана система не повинна ґрунтуватися на адаптації та інтеграції як на плановому задоволенні потреб, породжуючи залежність від соціальних служб. Однак інтервенції фахівців соціальної сфери мають бути поштовхом до дій, застосовуючи імпауермент, наснаження, активізація клієнтів [1, с. 165].

Підсумовуючи, можна зробити висновки, що соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами повинна спрямовуватись на формування здатності самостійно вирішувати проблеми та долати труднощі, позбуватись залежності від допомоги, налагодження соціально-культурних зв'язків. Однак пріоритетним напрямом роботи є адаптація та соціально-економічна інтеграція, яка залежить від діючого законодавства, інноваційних методик та технологій. Соціальна робота з внутрішніми переселенцями повинна розвиватися та вдосконалюватися, враховуючи міжнародний досвід.

Список використаних джерел

1. Гусак Н.Є. Стратегії і виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами / Гусак Н.Є., Семигіна Т. В., Трухан С.О. // Вісник НТУУ «КПІ».

- Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2014. № 2 (22). С. 161–167. Бібліогр.: 34 назви.
2. Кріт Я.В., Коломієць О.Г.(2019). *Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи*. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2019» / XXI Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. С. 375-377.
 3. Мельник І.П. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи / І.П. Мельник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2017. Вип. 23. С. 176-182.
 4. Семигіна Т.В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб / Т.В. Семигіна, Н.Є. Гусак, С.О. Трухан // Український соціум. 2015. Вип. 2 (53). С. 65–71.
 5. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»] / І.О. Григоренко, Н.М. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.

УДК 364.42

Максим ШМЕГА

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.філос.н, доцент **ЛОГВИНЕНКО В.М.**

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ВПО

В першу чергу потрібно дізнатися, що прийнято розуміти під поняттями «соціальні гарантії» та «ВПО». Отже: державні соціальні гарантії (або, як зазвичай в повсякденному житті, звикли їх називати «Пільги»), це

«встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму» [2].

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) — в українському законодавстві це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [5].

Звернемо увагу на деякі соціальні гарантії. Пільги ВПО в освіті. Звичайно, що державна підтримка забезпечує здобуття вищої освіти у державних та комунальних навчальних закладах дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи, у тому числі дітей, які навчаються за денною формою навчання у вищих навчальних закладах до закінчення навчання, але не довше ніж до досягнення ними 23 років [4].

Крім того, на сьогоднішній день зареєстровані ВПО мають право продовжити певний рівень навчання на території інших регіонів України за рахунок державного бюджету чи інших джерел фінансування. У місцях, де виникає ситуація, порядок фінансування навчання учнів, які навчаються у закладах освіти, здійснюється за рахунок коштів з державного бюджету та встановлюється Кабінетом Міністрів України, також таким учням надається безоплатне харчування.

Соціальні гарантії громадянам під час війни. Під час війни забороняється нарахування пені та штрафи на основну

суму боргів із зобов'язань за кредитними договорами та договорами позики, громадянам України, які зареєстровані та постійно проживають або переселилися у період з 14 квітня 2014 року з населених пунктів, визначених у затвердженому Кабінетом Міністрів України переліку, де ведуться або велися бойові дії [6].

Фінансова допомога від держави внутрішнім переселенцям нараховуються три рази на місяць: 3-го, 12-го та 23-го числа, але раз на місяць відбувається виплата. Йдеться про щомісячну державну допомогу на проживання ВПО в розмірі: 3 тис. грн – для осіб з інвалідністю і дітей та 2 тис. грн – для усіх інших [2].

Проаналізувавши деякі соціальні гарантії можна стверджувати, що держава повинна продовжувати вдосконалення соціальних гарантій щодо питань внутрішньо переміщених осіб. Місцеве населення та органи влади на місцях повинні розуміти, що внутрішньо переміщені особи такі ж громадяни нашої країни, і допомога їм є пріоритетом для всіх без виключення. Отож, у ході роботи, було висвітлено порядок здійснення деяких соціальних гарантій ВПО і враховуючи суттєву підтримку держави, волонтерів, необхідно зосередити свою увагу на допомозі найбільш ураженим від конфлікту членам нашого суспільства.

Список використаних джерел:

7. Козар Ю.Ю., Гаріфуллін М. В. Роль державних та недержавних інститутів у процесах соціальної адаптації вимушених переселенців в Україні. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1. С. 82–90.
8. Міністерство соціальної політики України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2022).
9. Наливайко Л.Р., Бочковий О.В, Мінакова Є.В. Проблеми реалізації повноважень органів місцевого

- самоврядування з питань інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах децентралізації влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 130-136.
10. Про вищу освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 18.10.2022).
 11. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>. (дата звернення: 18.10.2022).
 12. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18#Text>. (дата звернення: 18.10.2022).

Ігор МИХАЙЛИШИН

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

Науковий керівник:

д. пед. н., професор **МАЧИНСЬКА Н.І.**

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціалізація – це засвоєння людиною моралі, моральних норм і цінностей, а також правил поведінки в суспільстві, яке її оточує [1].

Соціальну компетентність О. Максимова визначає як відповідну інтеграцію знань, умінь і ставлень, які планомірно, цілеспрямовано та систематично розвиваються під час виховання та навчання, що забезпечує оптимальну адаптацію дитини до школи. Дослідниця виокремлює такі її

компоненти, як знання, уміння відповідно до ситуації діяти та ставлення до інших [2].

Виокремлюють такі складові соціальної компетентності: комунікабельність; соціальна адаптація; соціалізація; спілкування; взаємини.

Дослідники, які визначають фактори, що впливають на процес соціалізації особистості дошкільнят, поділяють їх на зовнішні та внутрішні. Так, зокрема: зовнішні визначають зміст і форму соціалізації дошкільнят, визначають вектори їх подальшого розвитку (сім'я, дитячий колектив, гуртки за інтересами тощо); внутрішні – це індивідуальні особливості дитини, які безпосередньо впливають на формування у неї загальної картини світу і визначають стиль переживання міжособистісних відносин [3].

Ми зазначаємо, що соціалізована дитина – це дитина, яка:

- 1) знає, що є моральними цінностями колективу;
- 2) варіює свою поведінку з метою пошуку найбільш адекватної за даних умов;
- 3) прагне здійснювати вплив на підтримку позитивних цінностей;
- 4) узгоджує свою поведінку з поведінкою інших дітей шляхом самопорівняння;
- 5) володіє конкретними за змістом висловлюваннями, щоб відстоювати власні інтереси.

Форми та методи формування соціального досвіду дітей дошкільного віку:

- ігрова діяльність;
- дослідницька діяльність;
- предметна діяльність;
- комунікативна діяльність.

Саме на ігровій діяльності ми й акцентуємо увагу у нашому дослідженні.

Гра – головна сфера спілкування дітей дошкільного віку. У ній розв'язуються проблеми відносин, сумісності, партнерства, дружби, товариства, пізнається і набувається

соціальний досвід взаємин людей. У грі діти завжди комунікують між собою задля перемоги чи інших цілей, вони об'єднуються, створюють команду, щоб перемогти. Тим самим вони зачіпають комунікативну діяльність. Тому, якщо «ти сам по собі – тобі буде важко перемогти, а коли ти в команді бодай з однією людиною – тобі буде легше здобути перемогу».

Закладу дошкільної освіти відводиться особлива роль – спільно з сім'єю стати провідною соціальною інституцією соціалізації, яка забезпечує запровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві, спрямовує на розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному доквіллі [3, с. 6].

Отож, для того, щоб дитина-дошкільник адекватно ввійшла в процес соціалізації і як отриманий позитивний результат – сформовано соціальна компетентність, необхідно дозволити їй бути повноцінним затребуваним членом суспільства. А для цього необхідно враховувати і спеціально організовувати вплив таких факторів, як знання, різні види діяльності, в які включається дитина, самопізнання. Оскільки гра виступає провідним видом діяльності дітей дошкільного віку, доцільно спланувати весь освітній процес у закладі дошкільної освіти саме через призму ігрової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека методичних матеріалів. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01001ssn-73d5.docx.html>
Назва з екрану (Дата звернення 11.11.2022 р.).
2. Максимова О.О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі / О.О. Максимова // Педагогічна освіта: теорія і практика. Зб. наук. праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол.

- ред. Лабунець В.М.]. Вип.20 (1-2016). Ч.2. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 229–234. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21878/1/1.PDF>.
3. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг.ред. О. Рейпольської. – К. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. – 280 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711895/1/07.ALL.pdf>.

УДК 364.022.

Діана ШПРАХА

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

Науковий керівник:

к.н. з держ. упр., доцент **ГОНТАР З.Г.**

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО–ПОЛІТИЧНИХ АСПЕКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Одне з головних завдань Мінсоцполітики та сфери соціального захисту – забезпечити наших громадян своєчасною, доступною, якісною підтримкою, побудувати систему надання соціальних послуг та здійснення соціальної роботи, наближену до кращих європейських практик.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на нашу землю, запровадження воєнного стану в Україні стало величезним викликом для системи.

Власне сутність соціальних послуг полягає в тому, що вони надаються людям, які опинились у біді і не можуть самостійно з цим впоратись. Шкода, у тому числі психологічна, матеріальна, фізична, що завдана війною, бойовими діями, тимчасовою окупацією є одним із чинників, який негативно впливає на життя людини, особи з інвалідністю, сім'ї, зокрема

сім'ї з дітьми, тому сьогодні більшість наших громадян потребують допомоги соціальних працівників.

В умовах загальної глобалізації широкомасштабна національна політика в сфері соціального захисту повинна істотно пом'якшити негативні соціальні наслідки економічних криз. Прагнення України увійти в Європейську співдружність країн та у Європейський союз неможливе без створення системи правових, економічних, організаційних та інших заходів державних і недержавних установ та організацій, що впливатимуть та сприятимуть підтриманню соціальної стабільності в суспільстві, створенню умов для зростання добробуту населення, забезпечення належного рівня та якості життя населення.

Розмір і форма одержуваної допомоги повинні бути такими, щоб вони могли реально змінити становище особи з інвалідністю, сім'ї. І, зрозуміло, не можна не погодитися з твердженням, що «ідеальна модель» адресної соціальної допомоги може залишитися суто теоретичним побудовою, якщо не буде підтримана інноваціями і реформами, що зачіпають всі аспекти роботи щодо соціальної підтримки населення.

Цілі соціальної політики перехідного періоду на шляху євроінтеграції доцільно визначити наступні: наповнення реформ соціальним змістом; розвиток демократії, забезпечення прав і свобод, формування громадянського суспільства; активізація соціальної ролі держави, відпрацювання механізму взаємодії держави і суспільства в соціальній сфері; забезпечення гідних і безпечних умов життя та праці, зростання добробуту громадян; створення кожній людині, зокрема особі з інвалідністю можливостей реалізувати її здібності, одержувати дохід відповідно до результатів праці, компетентності, таланту; стимулювання мотивації до трудової та підприємницької діяльності, гармонізація відносин між різними соціальними групами, формування почуття соціальної солідарності.

Список використаних джерел

1. Деякі питання призначення і виплати державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2021 р. № 79: станом на 02 листопада 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.10.2022).
2. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України від 16.09.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text> (дата звернення: 02.10.2022).
3. Реалії та перспективи розвитку соціальної сфери в умовах децентралізації / Чечель А.О., Тарасенко Д.Л., Сухова К.К. / Проблеми та перспективи розвитку державного управління в умовах реформування: [колективна 32 монографія] / Заг. ред. Чечель А.О., Хлобистов Є.В. Бельско-Бяла (Польща): Вища школа економіки та гуманітаристики, 2017. С.272-287.

Софія КОЛОДІЙ

Львівський державний університет

безпеки життєдіяльності

Науковий керівник:

ШЕВЦІВ Ю.О.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ

Сучасний стан соціально-економічної ситуації в Україні вносить корективи у підході вивчення явищ, які відбуваються у нашому суспільстві. Соціальне напруження, нестабільність, безробіття, вимушена еміграція, воєнний стан

провокують зниження якості життя та поширення малозабезпечених сімей.

Вивчення життєвого рівня життя населення можна визначати за трьома складовими, такими як: умови проживання, соціальне середовище та матеріальне становище.

В усіх без винятку країнах у разі зміни суспільного устрою відбувається різке падіння рівня життя значної частини населення, особливо у випадках, коли цей процес супроводжується глибокою економічною кризою, і матеріальна складова добробуту виходить на перший план. Відбувається ідеалізація найбільш дефіцитного ресурсу, яким у період кризи виступають гроші. Очевидно, що такі категорії, як «економічна система», «рівень життя» та будь-які інші соціально-економічні категорії з часом змінюють свій характер та профіль, набуваючи все нових соціальних та економічних ознак. Проте матеріальне становище як складова рівня життя населення за будь-яких економічних та політичних умов завжди має важливе значення. У період становлення ринкової економіки воно розглядається як один із найважливіших індикаторів соціально-економічної стратегії розвитку держави [4, с.19].

Станом на початок 2021 р., близько 247000 малозабезпечених сімей отримували державну соціальну допомогу.

За даними обстеження умов життя домогосподарств понад 80% отримувачів допомоги належить до найбідніших 20% населення, і стільки ж загального обсягу коштів допомоги надходить цим сім'ям. Такі високі показники рівня адресності завдячують доволі невисокому рівні забезпечення прожиткового мінімуму і гарантованого доходу, що використовується при розрахунку допомоги, дозволяє одержувати допомогу лише дуже бідним сім'ям. Збільшити охоплення малозабезпечених сімей допомогою можна за допомогою підвищення рівня забезпечення прожиткового мінімуму, який є основою при обчислення розміру допомоги. Це дозволить охопити соціальної допомогою більше

потребуючих сімей за помірною зростання бюджетних коштів. При цьому адресність за надання допомоги залишиться на високому рівні [2].

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям призначається і виплачується у грошовій формі малозабезпеченим сім'ям, які постійно проживають на території України, мають середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму [3].

З 1 липня 2022 року прожитковий мінімум на одну працездатну особу з розрахунку на місяць становить 2600 грн. Це передбачено Законом «Про Державний бюджет України на 2022 рік» від 02.12.2021 № 1928-IX.

Рівень забезпечення прожиткового мінімуму:

– для працездатної особи: 45% прожиткового мінімуму для працездатних осіб (з 01.01.2022 – 1116,45 грн., з 01.07.2022 – 1170,00 грн., з 01.12.2022 – 1207,80 грн.)

– для осіб, які втратили працездатність, та осіб із інвалідністю: 100% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (з 01.01.2022 – 1934,00 грн.; з 01.07.2022 – 2027,00 грн.; з 01.12.2022 – 2093,00 грн.) для дітей: 130% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку:

– до 6 років – з 01.01.2022 – 2730,00 грн., з 01.07.2022 – 2861,30 грн., з 01.12.2022 – 2953,60 грн.;

– від 6 до 18 років – з 01.01.2022 – 3403,40 грн., з 01.07.2022 – 3567,20 грн., з 01.12.2022 – 3682,90 грн.;

– від 18 до 23 років (за умови навчання) – з 01.01.2022 – 3225,30 грн., з 01.07.2022 – 3380,00 грн., з 01.12.2022 – 3489,20 грн [1].

Аналізуючи умови соціальних виплат малозабезпеченим особам можна поділити їх на 5 категорій:

- 1) працевлаштовані особи;
- 2) особи, які втратили працездатність, та особи із інвалідністю;
- 3) діти до 6 років;
- 4) діти від 6 до 18 років;

5) особи, які навчаються від 18 до 23 років.

Розміри виплат коливаються від 45% до 130% відповідно.

Призначення і виплата соціальної допомоги здійснюється підрозділом соціального захисту населення за місцем реєстрації уповноваженого представника малозабезпеченої сім'ї. Соціальна допомога за місцем фактичного проживання призначається за умови неотримання зазначеної допомоги за зареєстрованим місцем проживання заявника. Перевірка відомостей щодо неотримання допомоги здійснюється органами соціального захисту населення з використанням інформаційних систем. У разі утворення об'єднаної територіальної громади заяви з необхідними документами для призначення державної соціальної допомоги приймаються уповноваженими особами, що визначені виконавчими органами ради об'єднаної територіальної громади, та передаються відповідним органам соціального захисту населення. У сільській місцевості заяви з необхідними документами для призначення соціальної допомоги приймають виконавчі органи сільських і селищних рад та здійснюють їх передачу відповідним органам соціального захисту населення. Зазначені виконавчі органи можуть визначати уповноважену особу для прийняття документів [5].

Необхідно зазначити, що в нашій державі існує потреба у провадженні деяких заходів щодо вдосконалення системи соціального захисту та зміни ставлення населення до одержання соціальної допомоги, адже багато сімей які на межі бідності зловтішаються допомогою держави. Тому варто пам'ятати, що це допомога, а не утримання.

Отже, соціальний захист найбільш вразливих верст населення є першочерговим завданням державної соціальної політики. Підхід повинен бути спрямований на забезпечення оптимального розвитку соціальної сфери, задоволення потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад, а також підвищення добробуту суспільства в цілому.

Досить важливим аспектом у державній підтримці малозабезпечених сімей є функція, а саме функція підтримки сімей, а не їх утримання. Тобто, державна допомога по малозабезпеченості має тільки сприяти сім'ям, які на деякий час зазнали ризику малозабезпеченості, у подоланні цього етапу, а не стати основою забезпечення функціонування чи навіть виживання малозабезпечених сімей.

Крім грошової допомоги у зарубіжній практиці існують також програми соціальної допомоги, в тому числі пов'язані із стимулюванням пропозиції праці, допомоги по догляду, включаючи активні програми сприяння зайнятості якими займаються волонтери.

Список використаних джерел

1. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/dniarf>
2. Інформаційні матеріали щодо реформи системи соціальної підтримки населення [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kradmin.gov.ua/Comitet/Ua/history/05011209>.
3. Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/151818>.
4. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л.М. Черенько. К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. 428 с.: іл. Бібліогр.: с. 417-426.
5. Як отримати соціальну допомогу малозабезпеченим сім'я. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-09-06-2021-2/>

УДК 316.3.**Андріана БРОВКО***Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності***Науковий керівник:**к.н. з держ. упр., доцент **ГОНТАР З.Г.**

ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ СЬОГОДЕННЯ

Умови, що на сьогодні склалися, призвели до такого соціального явища, як безпритульність і бездоглядність дітей. Діти, що покинуті батьками або самі покинули сім'ю, в якій не створено нормальних умов для життя та повноцінного розвитку, займаються бродяжництвом, жебракуванням, крадіжками, систематично вживають алкогольні напої, токсичні і наркотичні речовини та часто стають жертвами сексуальних злочинів, залучаються дорослими до протиправної діяльності. Життя і здоров'я таких дітей постійно перебуває під загрозою, а збільшення їх чисельності також становить певну загрозу для суспільства. Українцям завжди була притаманна традиція гуманного, дбайливого ставлення до слабких і знедолених людей. Ці та інші фактори психічного, ідеологічного та соціокультурного характеру визначали конкретні форми вирішення проблем соціально незахищених категорій дітей, притаманних українському суспільству.[1, с. 267]

До основних причин, що зумовлюють дитячу безпритульність і бездоглядність, слід віднести такі: невідповідність організації роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань сім'ї та дитинства реальним потребам суспільства; неспроможність батьків утримувати дітей, що зумовлює збільшення звернень до притулків; жорстокі форми виховання дітей в сім'ях; психологічна криза стосунків

батьків та дітей; неспроможність або небажання сім'ї виконувати виховні функції; перебування дітей під опікою матеріально неспроможних родичів (бабусь, дідусів); експлуатація батьками праці дітей, що призводить до послаблення будь-якої мотивації до продовження навчання; нездатність державної інтернатної системи забезпечити соціалізацію вихованців з урахуванням їх потреб та умов розвитку суспільства; низька результативність роботи органів опіки та піклування, недосконала система виявлення неблагополучних сімей. [2, с.68]

Виховання дітей і піклування про них — основний обов'язок громадян України (ст. 52 Конституції). У зв'язку з цим батьки наділяються батьківськими правами та обов'язками, зміст яких розкривається у законодавстві. Невиконання батьками і особами, які їх замінюють, своїх обов'язків, може полягати у тому, що вони не піклуються про моральне виховання, фізичний розвиток дітей, створення необхідних умов для своєчасного отримання ними загальної середньої та професійної освіти.

Адміністративним і кримінальним законодавством передбачена відповідальність за дії чи бездіяльність, що: порушують обов'язки з виховання, навчання, утримання дітей та підлітків; призводять до жорстокого поводження з ними; спрямовані на втягнення неповнолітніх у протиправну чи злочинну поведінку; порушують їх майнові, трудові та інші права; загрожують їх нормальному статевому розвитку тощо. При вирішенні питання про відповідальність за дані протиправні дії враховується характер і наслідки порушень, особистість винного, наявність чи відсутність спеціальних обов'язків стосовно неповнолітнього, причини і мотиви дій дорослих.

Соціальний працівник «допомагає», «координує», «інформує», тобто керує процесом виходу сім'ї із кризового положення. Соціальний працівник (педагог) працюючи з кризовими сім'ями, надає допомогу, основною метою якої є

виявлення ресурсів для подолання кризи всередині сім'ї, розвиток навичок позитивного творчого поводження. Відповідальність за успішність реалізації послуг і застосування навичок позитивного поводження несе сама сім'я, оскільки тільки від неї залежить успішність надання допомоги. Але треба не забувати про взаємовідносини та самоповагу. Саме самоповага є головним інструментом у соціальній роботі із сім'єю [3, с. 191].

Мета державного управління у сфері соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах – створення належних умов для виховання дитини в родині, збереження родинного середовища.

Аналізуючи явище дитячої бездоглядності і безпритульності можна констатувати, що основними причинами його виникнення є поєднання зовнішніх і внутрішніх стимуляторів. До зовнішніх науковці відносять : суспільно-політичні, соціально-економічні, ціннісно-культурологічні, соціально-педагогічні, організаційно-технологічні, інституційно-управлінські, інформаційні та демографічні. До внутрішніх належать : внутрішньо-сімейні, міжособистісні, родинні.

Список використаних джерел

1. Зайцевська Т. Вулична робота з «Дітьми вулиці». Київ: 1999. 267 с.
2. Горілий А.Г. Історія соціальної роботи в Україні. Тернопіль: 2001. 68 с.
3. «Діти групи ризику: психолого-правові та соціальні аспекти діяльності». Київ: Київська міська держ. адмін. 2001. 191 с.

УДК 502.315

*Дарія КОБРИНЧУК**Львівський національний університет природокористування***Науковий керівник:**к.геол.н., доцент **БОРУЦЬКА Ю.З.****ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО
СВІТОГЛЯДУ СОЦІУМУ В КОНТЕКСТІ СТАЛИХ
ФОРМ ТУРИЗМУ**

Якісним показником формування екологічно орієнтованого світогляду є екологічна свідомість. Вона як елемент суспільної свідомості фігурує поряд із моральною, релігійною, правовою, історичною свідомістю і належить до системних властивостей соціуму, характеризуючи його структуру та якість. Окрім базової ролі державних інституцій, без політики яких екологічна освіта втрачає векторність, вагома роль тут відводиться впливу церкви та її ідейних проповідників.

«Який світ прагнемо передати тим, які прийдуть після нас, дітям, які тепер зростають?»... Така дилема стоїть у центрі «Laudato si», очікуваної енцикліки Папи Франциска на тему дбання про спільний дім. «Це питання не стосується лише навколишнього середовища, ізольованого в собі, тому що не можна ставити це запитання частково», а це спонукає запитувати себе про сенс існування та про цінності, на яких ґрунтується суспільне життя: «З якою метою ми прийшли на цей світ? Для чого працюємо і боремося? Навіщо ми потрібні цій землі?»... «Якщо не ставитимемо цих основоположних питань, – зазначає Папа, – не думаю, що наші екологічні турботи зможуть досягнути важливі наслідки» [3].

Методологічною основою будь-якої концепції, зокрема й екологічної, є системний підхід. Це означає, що кожен елемент пов'язаний з усіма іншими у формі єдиного цілого та сприяє досягненню головної мети – формування екологічно

орієнтованого світогляду в окремої людини та суспільства загалом. Екологічна культура повинна включати комплекс норм, цінностей та ідеалів, що сприяють сталому розвитку соціоприродної системи. Світогляд, світовідчуття та світорозуміння мають формувати такі переконання, які сприяють раціональному природоохоронному ставленню та сталому розвитку. Тобто, концепція – це елемент глобальної стратегії сталого розвитку, а в педагогічному плані є частиною концепції гуманітаризації освіти.

Щодо визначення феномену екологічної свідомості, ми схильні до дефініції М. Шедловської [4]: «Екологічна свідомість – це сукупність певних поглядів, думок та емоцій, що відображають специфічний спосіб ставлення до природи, в основі якого лежить відповідне співвідношення конкретних потреб суспільства/групи/людини та природних можливостей». Якщо узагальнити інформацію з інших інформаційних ресурсів, можна зробити висновок, що екологічна свідомість – це сукупність усіх екологічних знань людини, її особистого ставлення до довкілля та уявлення про місце людини у площині «людина – навколишнє середовище», а також готовності до дій, які дозволяють зберегти довкілля, чи готовності до утримання від дій, які заподіюють шкоду довкіллю, до підтримки чи не підтримки екологічної політики тощо.

Варто зауважити, що екосвідомість українців доволі контроверсійна. Тобто, ціннісне ставлення до довкілля, яке ми часто декларуємо, здебільшого не корелюється з нашими реальними діями щодо збереження довкілля.

З наукової точки зору, зараз виокремлюють три типи екологічної свідомості: а) антропоцентричну; б) природоцентричну; в) екоцентричну (рис. 1).

Рис. 1. Типи екологічної свідомості

Екологічно орієнтований світогляд повинен формуватися та підтримуватися постійно. І ключова роль у цьому процесі відводиться системі освіти упродовж усього життя. Тому, у найважливіших міжнародних документах останніх десятиліть, присвячених проблемам навколишнього середовища і гармонійного розвитку людства, особлива увага приділяється екологічній освіті, культурі та свідомості, інформованості людей про екологічні ситуації, їхній обізнаності з можливими шляхами вирішення різних екологічних проблем. А осередками екологічної освіти, цілеспрямованого впливу на світогляд і поведінку населення повинні бути установи природно-заповідного фонду, профільні навчальні заклади, спеціалізовані центри.

Однією зі складових формування екологічно орієнтованого світогляду соціуму є вплив на людську свідомість сталих форм туристичної діяльності, зокрема екологічного туризму в процесі просвітницької роботи. Саме про це свідчить Послання до Всесвітнього дня туризму Папи Римського Івана Павла II «Екологічний туризм як ключ до

сталого розвитку» (27 вересня 2002 р.): «...Сьогодні поширюється нова екологічна свідомість, яка є загальновідома під ім'ям «екологічного туризму». Екологічний туризм, як ключ до сталого розвитку, є доброю нагодою для роздумів про явище людської мобільності, яке на сьогодні стосується мільйонів людей. Туризм дає нам можливість використовувати частину нашого вільного часу для споглядання Божої доброти і краси у його створінні. У такий спосіб, дозвілля і практика туризму можуть заповнити прогалини людськості, які так часто досвідчуємо в повсякденному житті»...

Перспективною формою пропагування природоохоронної діяльності у контексті сталих форм туризму є організація екологічних стежок – «векторів» руху туристичними дестинаціями, тобто добре промаркованих маршрутів із визначеною кількістю зупинок, насичених атракційними об'єктами та наочною інформацією у вигляді стендів, інформаційних щитів тощо. Основними функціями екологічних стежок є еколого-освітня, рекреаційна, природоохоронна. Поза будь-яким сумнівом, такі екотуристичні маршрути дають змогу сформуванню у собі та інших екологічну свідомість як сукупність екологічних знань людини, її особистого ставлення до довкілля та уявлення про місце людини у площині “соціум – навколишнє середовище”, готовності до дій, які дозволяють зберегти довкілля. Окрім цього, зважаючи на світовий досвід організації екологічного туризму, відвідування екологічних стежок може приносити значний дохід, що є одним із небагатьох джерел самофінансування заповідних установ в Україні [1; 2].

Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України спільно з Європейським Союзом була розроблена Стратегія державної екологічної політики України до 2030 року на основі 17 глобальних цілей сталого розвитку. Отже, наша держава повинна забезпечити розвиток сталих форм туризму, що сприяє створенню додаткових робочих місць,

виробництву регіональних товарів та продукції, популяризації місцевої культури, способу життя в гармонії з природою, розширенню та захисту лісів і природно-заповідного фонду, забезпеченню збереження гірських екосистем, сталого використання прибережних та морських екосистем, створенню нової екологічної мережі. Все це свідчить про актуальність, перспективність і вагомість ролі екологічного туризму у формуванні екологічної культури окремих осіб і суспільства загалом, професійних навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як особливої, універсальної, неповторної цінності.

Список використаних джерел

1. Боруцька Ю.З., Дудяк Р.П., Бугіль С.Я. Формування екосвідомості студентської молоді крізь призму екологізації туризму. *Екологічні науки : науково-практичний журнал* / Головний редактор О.І. Бондар. К. : ДЕА, 2020. № 6 (33). С.138–144.
2. Боруцька Ю.З. Практикум із методики створення еколого-туристичних стежок і маршрутів (з елементами сільського зеленого туризму) : навч.-метод. посіб. Екологічний коледж Львівського національного аграрного університету. Львів, 2020. 166 с.
3. Енцикліка «Laudato si» Святішого Отця Франциска про турботу за наш спільний дім. Київ – Івано-Франківськ – Дрогобич : Коло, 2019. 183 с.
4. Шедловська М.В. Означення та типи екологічної свідомості. *Український соціум*. 2011. № 2. С. 95-100.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. **Адольф Дарія Іванівна**, студентка групи МН-21с Навчально-наукового інституту пожежної та техногенної безпеки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
2. **Бакай Максим Русланович**, студент 4-го курсу гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
3. **Барська Надія Олегівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
4. **Білецький Остап Петрович**, викладач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
5. **Біницька Катерина Миколаївна**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
6. **Боруцька Юлія Зіновіївна**, кандидат геологічних наук, доцент, доцент кафедри туризму Львівського національного університету природокористування.
7. **Бровко Адріана Анатоліївна**, студентка групи СР-41з Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
8. **Васянович Захар Петрович**, студент групи МН-41с Навчально-наукового інституту пожежної та техногенної безпеки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
9. **Вібла Анастасія Романівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

10. **Гавловська Валерія Ігорівна**, студентка 1-го курсу факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
11. **Гавришків Оксана Богданівна**, викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.
12. **Гайдамашко Ірина Аркадійвна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
13. **Гамза Олександра Іванівна**, студентка 4-го курсу гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
14. **Гонтар Зоряна Григорівна**, кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
15. **Грицьков Ілля Олександрович**, студент 1-го курсу другого (магістерського) рівня факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
16. **Гуменюк Олена Леонідівна**, студентка 4-го курсу гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
17. **Давидова Ольга Вікторівна**, студентка групи СР-41з Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
18. **Денега Іванна Петрівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
19. **Дінслер Олена Іванівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

20. **Дубін Маряна Андріївна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
21. **Думанська Олеся Степанівна**, студентка групи СР-22с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
22. **Льчук Юлія Андріївна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
23. **Казакова Наталія Вікторівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
24. **Карпенко Дарія Валеріївна**, курсантка 4-го курсу групи 341-МПЗ інституту морально-психологічного забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.
25. **Кіндій Ірина Василівна**, студентка групи СР-31с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
26. **Кобринчук Дарія**, студентка групи ТУР-11 Львівського національного університету природокористування.
27. **Кобріна Тетяна Анатоліївна**, студентка 4-го курсу гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
28. **Колодій Софія Олегівна**, студентка групи СР-31с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

29. **Костишин Емілія Іванівна**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
30. **Кулієва Вікторія Сергіївна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
31. **Куцик Світлана Богданівна**, студентка 4-го курсу факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.
32. **Кучер Людмила Романівна**, кандидат економічних наук, доцент, старший викладач кафедри управління повсякденною діяльністю військ та тилового забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного.
33. **Лаврецький Роман Вікторович**, кандидат історичних наук, доцент, учений секретар Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
34. **Логвиненко Вікторія Михайлівна**, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
35. **Лозинський Андрій Федорович**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
36. **Лозинський Олег Михайлович**, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
37. **Маркевич Ростислав Ігорович** студент групи СР-41з Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

38. **Марчук Алла Володимирівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Львівського національного університету імені Івана Франка.
39. **Мацула Юлія Ігорівна**, студентка 4-го курсу факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.
40. **Мачинська Наталія Ігорівна**, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.
41. **Михайлишин Ігор Тарасович**, студент 2-го курсу факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.
42. **Мошовська Марія Григорівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
43. **Нагірняк Михайло Ярославович**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
44. **Наконечна Юлія Михайлівна**, студентка групи СР-41з Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
45. **Олійник Єлізавета Сергіївна**, студентка групи 3-го курсу факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка.
46. **Осико Лев Михайлович**, студент 3-го курсу факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка.
47. **Пак Наталія Тадеушівна**, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та державного управління Львівського національного університету імені Івана Франка.

48. **Панасюк Марта Русланівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
49. **Перетятко Любов Антонівна**, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
50. **Перова Марія-Людмила Сергіївна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
51. **Поляновська Ольга Романівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
52. **Пристанська Галина Іванівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
53. **Репецька Діана Володимирівна**, студентка 4-го курсу факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.
54. **Роман Марія Олегівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
55. **Савостікова Катерина Ігорівна**, викладач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
56. **Симич Анна Олегівна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

57. **Сівак Наталія Антонівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
58. **Слюзко Валентина Іванівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з гуманітарної освіти та виховання Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
59. **Смик Володимир Костянтинович**, студент групи СР–51м Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
60. **Старосуд Катерина Миколаївна**, студентка 4-го курсу гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
61. **Токмина Орест-Ростислав Ігорович**, студент групи СР-61м Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
62. **Фармагей Анастасія Василівна**, студентка 4-го курсу гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
63. **Фітьо Анжела Богданівна**, студентка групи СР-21с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
64. **Фолюш Марія Тарасівна**, студентка факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка.
65. **Цюприк Андрій Ярославович**, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
66. **Чир Анжеліка Василівна**, студентка групи СР-21с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

67. **Чорнодоля Діана Сергіївна**, студентка 4-го курсу гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
68. **Шевців Юлія Олегівна**, викладач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
69. **Шмега Максим Петрович**, студент групи СР-21с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
70. **Шпраха Діана Сергіївна**, студентка групи СР-41с Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
71. **Щигель Олена Богданівна**, студентка групи СР-61м Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	3
<i>Білецький О., Лаврецький Р.</i> Етичні конфлікти у діяльності волонтерів в умовах російсько-української війни	5
<i>Гавришків О.</i> Адаптація до нових реалій в освітньому процесі ВВНЗ в умовах воєнного стану.....	9
<i>Мошовська М.</i> Сучасні засоби інтеграції людей з інвалідністю в соціум.....	13
<i>Чир А.</i> Соціальна робота у воєнний та післявоєнний періоди.....	17
<i>Давидова О., Нагірняк М.</i> Основи військової соціальної роботи в Україні.....	20
<i>Адольф Д.</i> Роль HR в соціальній сфері в період війни	26
<i>Думанська О., Білецький О.</i> Особливості волонтерської діяльності в умовах воєнного часу (на прикладі м. Броди)...	30
<i>Денега І., Костишин Е.</i> Актуальність волонтерського фандрайзингу в умовах війни в Україні	32
<i>Кіндій І., Костишин Е.</i> Деякі аспекти впровадження зарубіжного досвіду соціально-психологічної адаптації ветеранів та учасників бойових дій в Україні.....	37
<i>Савостікова К.</i> Проблеми адаптації міжнародного досвіду в соціальній роботі України.....	43
<i>Фолюш М.</i> Освітній процес на тимчасово окупованих територіях.....	46
<i>Наконечна Ю.</i> Соціально-правові аспекти влаштування дітей позбавлених батьківського піклування в умовах війни.....	54
<i>Карпенко Д.</i> Правове регулювання адиктивної поведінки військовослужбовця в умовах військового стану.....	60

Пристанська Г. Основні труднощі соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.....	65
Роман М. Особливості внутрішньої міграції населення України в умовах війни.....	67
Маркевич Р. Особливості торгівлі людьми в ХХІ столітті.....	70
Смик В. Проблеми модернізації інфраструктури системи надання соціальних послуг в Україні.....	73
Фітьо А. Діяльність державних та громадських інституцій у сфері соціальної роботи.....	78
Олійник Є. Соціально-психологічні особливості діяльності жінок у громадських організаціях.....	81
Токмина О.-Р. До проблеми визначення змісту поняття «соціальна держава».....	85
Грицьков І. Волонтерство як напрям формування громадянської компетентності молодших школярів.....	87
Гуменюк О. Напрямки екологічного волонтерства в Україні	92
Барська Н. Формування взаємодії органів місцевого самоврядування з волонтерами в процесі соціальної роботи.....	98
Мацула Ю. Особливості соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти.....	102
Старосуд К. Соціальна профілактика булінгу в закладах загальної середньої освіти	107
Кобріна Т. Вплив засобів масової інформації на розвиток особистості.....	111
Симич А. Некомерційна реклама як компонент соціальної політики та механізм формування громадської думки.....	115

<i>Дубін М., Костишин Е.</i> Комунікативно-мобілізуючі форми суспільної онлайн-активності у соціальних мережах.....	119
<i>Фармагей А.</i> Інтернет-мережа як об'єкт дозвілля молоді ..	124
<i>Васянович З.</i> Моделі розвитку управління персоналу організації.....	128
<i>Осико Л.</i> Інновації у сфері соціальних робіт з незахищеними групами суспільства	133
<i>Щигель О.</i> Молода сім'я як об'єкт наукового аналізу.....	137
<i>Куцик С.</i> Профілактика розлучень у молодих сім'ях.....	142
<i>Ільчук Ю.</i> Особливості соціальної профілактики ігрової залежності в молодіжному середовищі.....	146
<i>Чорнодоля Д.</i> Соціальна профілактика юного материнства	150
<i>Кулісва В.</i> Особливості надання соціальної підтримки особам, що потерпіли від домашнього насильства.....	154
<i>Гавловська В.</i> Умови позитивної соціалізації гіперактивних учнів.....	158
<i>Бакай М.</i> Причини агресії у підлітків у сучасному суспільстві	163
<i>Дінслер О.</i> Криза дитячої обдарованості як аспект соціальної роботи.....	166
<i>Панасюк М.</i> Соціально-психологічні особливості девіантної поведінки неповнолітніх.....	171
<i>Гамза О.</i> Соціально-педагогічні технології профілактики та подолання дитячої агресії	175
<i>Перова М.-Л.</i> Соціальна робота з дітьми, які зазнали домашнього насильства	179
<i>Вібла А.</i> Профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності соціального працівника.....	182

Репецька Д. Специфіка соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами	185
Шмега М. Особливості нормативно-правового забезпечення соціальних гарантій ВПО.....	189
Михайлишин І. Соціалізація дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності.....	192
Шпраха Д. Деякі особливості соціально-політичних аспектів соціальної політики щодо осіб з інвалідністю в Україні.....	195
Колодій С. Деякі аспекти соціального захисту малозабезпечених сімей	197
Бровко А. Особливості дитячої бездоглядності та безпритульності сьогодення	202
Кобринчук Д. Формування екологічно орієнтованого світогляду соціуму в контексті сталих форм туризму.....	205
Відомості про авторів	210

Наукове видання

Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, курсантів та молодих вчених

9 листопада 2022 року

*Відповідальний редактор:
канд. іст. наук, доцент*

Михайло НАГІРНЯК

ЛДУ БЖД
79007, Україна, м. Львів, вул. Клепарівська, 35
тел./факс: (8-032) 233-32-40, 233-24-79
e-mail: mail@ubgd.lviv.ua, ndr@ubgd.i.ua